ЈОВАН ДАМАСКИН
ПРОТИВ МАНИЈХЕЈАЦА

SAINT JOHN OF DAMASCUS

УДК: 27-285.4:27-874.7

Теолошки погледи / Theological Views
Година / Volume XLVI
Број / Issue 3/2013,
стр. / pp. 715–790.

Против манихејаца*

Κατὰ Μανιχαίων

Contra Manichaeos

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου μοναχοῦ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ κατὰ Μανιχαίων

1. Ὀρθόδοξος· Ἐπειδὴ συνελήλυθαμεν ἀλλήλοις λογικὴν συζήτησιν ποιήσασθαι, ἐρωτῶ σε· Τί τὸ ζητούμενον;

Ὁ Μανιχαῖος· Τὸν περὶ πίστεως γυμνάσαι λόγον, ὅπως ἂν εὕρωμεν τὴν ἀλήθειαν.

Ὀρθόδοξος· Τί γάρ ἐστιν ἡ ἀλήθεια;

Μανιχαῖος· Ἡ τοῦ ὄντος διάγνωσις καὶ ὁμολογία.

Ὀρθόδοξος· Τὸ ψεῦδος τῇ ἀληθείᾳ ἐναντίον;

Μανιχαῖος· Παντὶ τρόπῳ.

Ὀρθόδοξος· Πῶς τοῦτο φῄς;

Μανιχαῖος· Ἐπειδὴ ἡ μὲν

Против манихејаца

Међу светима оца нашега Јована монаха и презвитера Дамаскина – Против манихејаца

1. Православац: Пошто смо се састали да расправљамо на логичкој основи, питам те: Шта је оно што истражујемо?

Манихејац: Вежбамо мисао на теми вере, да бисмо нашли истину.

Православац: А шта је истина?

Манихејац: Распознавање бића и артикулација тог знања.

Православац: Да ли је лаж оно што је супротстављено истини?

Манихејац: Свакако.

Православац: Како то кажеш?

Манихејац: Будући да је исти-

* Изворник: Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου μοναχοῦ πρεσβυτέρου τοῦ Δαμασκηνοῦ κατὰ Μανιχαίων, *Patrologiae Cursus Completus*, *Series Graeca* (*Patrologia Graeca*), том 94, колумне 1505A–1584D.

ἀλήθεια τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις, τὸ δὲ ψεῦδος τοῦ μὴ ὄντος.

Ὀρθόδοξος· Οὐ καλῶς ἀπεκρίθης· ἡ μὲν ἀλήθεια τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις, τὸ δὲ ψεῦδος μὴ ὄντος γνῶσις· τὸ γὰρ μὴ ὂν οὐ γινώσκεται.

Μανιχαῖος· Τί οὖν ἐστι τὸ ψεῦδος;

Ὀρθόδοξος· Τῶν ὄντων ἀγνωσία.

Μανιχαῖος· Ὀρθῶς εἴρηκας.

Ὀρθόδοξος· Εἰ οὖν ἡ μὲν ἀλήθεια τῶν ὄντων ἐστὶ γνῶσις, τὸ δὲ ψεῦδος ἄγνοια τοῦ ὄντος, εἰπέ μοι· Ἡ γνῶσις ἕξις;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὀρθόδοξος· Εἰ ἡ γνῶσις ἕξις, ἡ ἄγνοια πάντως στέρησις.

Μανιχαῖος· Καὶ ἡ ἄγνοια ἕξις.

Ὀρθόδοξος· Τί ἐστιν ἄγνοια;

Μανιχαῖος· Τὸ μὴ ἔχειν γνῶσιν.

Ὀρθόδοξος· Τὸ μὴ στερητικόν ἐστιν ἢ ἀποφαντικὸν καὶ ἑκτικόν;

Μανιχαῖος· Τὸ μὴ στερητικόν ἐστιν.

Ὀρθόδοξος· Μὴ ὂν λέγομεν τὸ ἐστερημένον τοῦ εἶναι;

Μανιχαῖος· Δηλονότι.

Ὀρθόδοξος· Οὐκοῦν εἰ ἡ ἄγνοια τὸ μὴ ἔχειν γνῶσίν ἐστι, τὸ δὲ μὴ στερητικόν, ἡ ἄγνοια ἄρα στέρησις καὶ οὐχ ἕξις.

Μανιχαῖος· Ὀρθῶς εἴρηκας.

Ὀρθόδοξος· Εἰ οὖν ἡ ἀλήθεια γνῶσις, ἕξις δηλονότι· καὶ εἰ τὸ ψεῦδος ἄγνοια, στέρησις κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον. Ἔσται οὖν ἡ μὲν ἀλήθεια ἕξις, τὸ δὲ ψεῦδος στέρησις, καὶ ἔσται ἡ

на знање о бићима, лаж је знање о непостојећим бићима.

Православац: Не одговараш добро: да је истина знање о бићима, а да је лаж знање о непостојећим бићима: зато што се непостојеће не може спознати.

Манихејац: Дакле, шта је лаж?

Православац: Непознавање бића.

Манихејац: Добро си рекао.

Православац: Дакле, ако је истина знање о бићима, а лаж незнање бића, реци ми: Да ли је знање стање?

Манихејац: Да.

Православац: Ако је знање стање, да ли је незнање потпуно лишавање.

Манихејац: И незнање је стање.

Православац: Шта је незнање?

Манихејац: Непоседовање знања.

Православац: Да ли је непоседовање знања лишеност или је нешто позитивно и партиципативно?

Манихејац: Непоседовање знања је лишеност.

Православац: Небивајућим називамо оно што је било лишавано бића?

Манихејац: Очигледно.

Православац: Стога, ако је незнање немање знања, а непоседовање знања лишеност, онда је незнање лишавање и није стање.

Манихејац: Добро си рекао.

Православац: Дакле, ако је истина знање, очигледно је и стање: и ако је лаж незнање, лишавање (је) – по истинитој речи. Дакле, биће да је истина стање, а лаж лишавање, и биће да је

μὲν ἀλήθεια ὄν, τὸ δὲ ψεῦδος μὴ ὄν.

Μανιχαῖος· Ἐκ παντός.

Ὀρθόδοξος· Ψεῦδος ἡ κακία ἢ ἀλήθεια;

Μανιχαῖος· Ψεῦδος.

Ὀρθόδοξος· Οὐκ ὂν ἄρα ἡ κακία, ἀλλ' ὄντος στέρησις καὶ μὴ ὂν καὶ ὡς στέρησις ἕξει ἀντίκειται τῷ ἀγαθῷ. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπανέλθωμεν.

Μανιχαῖος· Ἐλθωμεν.

istina ono postojeće, a laž ono nepostojeće.

Манихејац: Да, на основу свега.

Православац: Да ли је зло лаж или је истина?

Манихејац: Лаж.

Православац: Стога зло је оно које не постоји (Οὐκ ὂν), али и лишавање постојећег и непостојеће (μὴ ὂν) и као лишавање ће бити супротстављено добру. Али вратили смо се на оно што предстоји.

Манихејац: Стигли смо.

2. Ὀρθόδοξος· Μίαν ἀρχὴν λέγεις τῶν ὄντων ἢ δύο;

Μανιχαῖος· Δύο, μίαν ἀγαθὴν καὶ μίαν πονηράν· καὶ τὴν μὲν ἀγαθὴν ὀνομάζω δένδρον ἀγαθόν, παντὸς ἀγαθοῦ περιεκτικὸν καὶ ποιητικόν, μὴ δυνάμενον καρπὸν κακὸν ποιεῖν· τὴν δὲ πονηρὰν σκότος, φθοράν, δένδρον πονηρόν, παντὸς πονηροῦ καὶ πάσης κακίας περιεκτικόν, μὴ δυνάμενον καρπὸν ἀγαθὸν ποιεῖν.

Ὀρθόδοξος· Κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις αὗται αἱ δύο ἀρχαὶ ἢ οὔ;

Μανιχαῖος· Παντελῶς ἀκοινώνητοι καὶ ἐναντίαι ἀλλήλαις ὑπάρχουσιν.

Ὀρθόδοξος· Ἐν ἀλλήλαις καὶ σὺν ἀλλήλαις εἰσὶν ἢ κεχωρισμέναι;

Μανιχαῖος· Κεχωρισμέναι ἦσαν ἐξ ἀρχῆς, ἑκάστη ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις.

Ὀρθόδοξος· Πῶς οὖν νῦν εἰσι συμμεμιγμέναι;

Μανιχαῖος· Ἦν ὁ ἀγαθὸς ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ, ἐν πάσῃ ἀγαθοσύνῃ καὶ μακαριότητι, ἡ δὲ ὕλη ἤγουν ἡ κακία ἄζως, ἀκίνητος, αἰσχρά, σκότος

2. Православац: Да ли говориш да је једно начело постојећих или два?

Манихејац: Два, једно добро и једно лукаво; и добро називам добрим дрветом, оним које сва добра обухвата и ствара, које не може стварати зле плодове, док је лукаво мрачно, пропадљиво, дрво лукавства, оно које обухвата сва зла и сва лукавства, које не може стварати добре плодове.

Православац: Да ли међусобно заједничаре та два начела или не?

Манихејац: Они постоје као сасвим лишени заједничарења и међусобно супротстављени.

Православац: Да ли су једни у другима или једни са другима, или су били раздељени?

Манихејац: Раздељени беху од почетка, сваки у својим границама.

Православац: Дакле, како то да су сада помешани?

Манихејац: Беше добро у своме месту, у свакој доброти и блаженству, а заиста материјално зло би лишено живота, непо-

δυσειδές, ἀναίσθητος ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας· ὕστερον δὲ ἐστασίασεν ἡ ὕλη πρὸς ἑαυτήν, καὶ οἱ καρποὶ αὐτῆς ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ τῶν μὲν διωκόντων, τῶν δὲ φευγόντων ἔφθασαν εἰς τὰ ὅρια τοῦ φωτὸς καὶ ἰδόντες τὸ φῶς ἐπεθύμησαν τοῦ κάλλους αὐτοῦ καὶ ἐπαύσαντο τοῦ πρὸς ἀλλήλους πολέμου καὶ συμφωνήσαντες πρὸς ἀλλήλους ἐπέθεντο τῷ φωτί· καὶ ἀπέστειλεν ὁ ἀγαθὸς δύναμιν παρ' αὐτοῦ, καὶ συμπλοκῆς γενομένης ἔφαγον μέρος τοῦ φωτὸς οἱ ἄρχοντες τοῦ σκότους. Παρεχώρησε γὰρ ὁ ἀγαθὸς ἁρπαγῆναι δύναμιν ἐξ αὐτοῦ φοβηθείς, ἵνα μὴ κατακυριεύσωσι τοῦ τόπου αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα διὰ τῆς μοίρας, ἧς παρέδωκε, κατακυριεύσῃ τῆς κακίας. Καὶ οὕτως ἐγένετο σύγκρασις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ·ἐκ γὰρ τῆς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ ἐγένοντο αἱ ψυχαί, ἐκ δὲ τῆς οὐσίας τῆς κακίας τὰ σώματα.

Ὀρθόδοξος· Τέως περὶ τούτων διασκεψώμεθα.

Μανιχαῖος·Διασκεψώμεθα.

3. Ὀρθόδοξος· Ἡ ἀρχὴ ποσαχῶς λαμβάνεται;

Μανιχαῖος· Φράσον σύ.

Ὀρθόδοξος· Ἄναρχον μέν ἐστι τὸ μὴ ἐσχηκὸς ἀρχήν, τὸ δὲ τῆς ἀρχῆς ὄνομα ὁμώνυμόν ἐστι· καὶ γὰρ πολλὰ σημαίνει. Λέγεται γὰρ ἀρχὴ κατὰ χρόνον, ὡς λέγομεν ἀρχὴν ἡμέρας τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν, καὶ ἀρχὴν ἐνιαυτοῦ. Λέγεται ἀρχὴ καὶ κατὰ τόπους, ὡς λέγομεν· Ἀρχὴ ὁδοῦ, καὶ ἀρχὴν τοῦ Φυσὼν τὸν παράδεισον. Λέγεται ἀρχὴ καὶ κατὰ ἀξίωμα καὶ

кретљиво, ружно, тамно, грдно и безосећајно у све векове; потом устаде материја против себе саме, и њени плодови међусобно заратише, и док су неки јурили, други су, бежећи, први стигли у крајеве светлости и видевши светлост они су зажудели за њеним лепотама и престаше од међусобног рата и, сагласивши се међусобно, бацише се ка светлости; и отпосла добро силу од себе и, поставши помешани, архонти мрака поједоше део светлости. Уступило је добро да ограбе силу из њега, јер се уплашило да не загосподаре њеним местом. А то је учинило да, кроз делове које је предало, загосподари над злом. И тако је настала мешавина од доброг и лукавог: па су из делова доброг настале душе, а из суштине зла тела.

Православац: До сада овако мислимо у вези са тим.

Манихејац: Мислимо.

3. Православац: На колико начина се схвата начело?

Манихејац: Реци ти.

Православац: Безначелно је оно што нема начело, а име начела је хомонимно: јер многе ствари означава. Говори се о начелу по времену, као што кажемо да је излазак сунца начело дана, и начело круга године. Говори се о начелу по местима, као што кажемо: начело пута, и начело Фисона рајског. Говори се и о начелу по достојанству и власти, као што кажемо да

ἐξουσίαν, ὡς λέγομεν ἀρχὴν εἶναι καὶ τὸν βασιλέα τῶν ὑπηκόων. Λέγεται ἀρχὴ καὶ τὸ φύσει πρότερον ὡς ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ. Δύο μὲν γὰρ ὄντων ἐξ ἀνάγκης ἔσται τὸ ἕν, ἑνὸς δὲ ὄντος οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ δύο· ἔσται γὰρ δύο ἓν καὶ ἕν, τὸ δὲ ἓν οὐ δύο. Ἀρχὴ οὖν τῶν δύο τὸ ἕν. Λέγεται ἀρχὴ καὶ κατὰ τάξιν ὡς πρῶτον τὸ τοῦ ἀναγνώστου ἀξίωμα, εἶτα ὑποδιακόνου, εἶτα διακόνου, καὶ οὕτως πρεσβυτέρου, καὶ οὕτως ἐπισκόπου. Λέγεται ἀρχὴ καὶ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ τοῦτο τριχῶς; ἢ γὰρ φυσικὸν ὡς ἀρχὴ υἱοῦ πατήρ, ἢ ποιητικὸν ὡς ἀρχὴ κτίσεως ὁ κτίστης, ἢ μιμητικὸν ὡς ἀρχὴ εἰκόνος τὸ εἰκονιζόμενον. Κατὰ τοσούτους οὖν τρόπους λεγομένης τῆς ἀρχῆς ἐκεῖνό ἐστι τὸ ὄντως ἄναρχον λεγόμενον· τὸ κατὰ πάντας τοὺς τρόπους ἄναρχον λεγόμενον. Πῶς οὖν δύο ἀρχὰς σὺ φῂς ἀνάρχους;

Μανιχαῖος· Κατὰ πάντας τοὺς τρόπους· οὕτως γὰρ ἔσονται ἄναρχοι.

Ὀρθόδοξος· Ἀλλ' ἐψεύσω κατὰ τῆς σεαυτοῦ κορυφῆς· ἀπὸ δὲ ψεύδους ἀρξάμενος ἀδόκιμον ἔξεις τὸ τέλος.

Μανιχαῖος· Πῶς τοῦτο λέγεις;

Ὀρθόδοξος· Δύο εἰπὼν ἀπὸ ἀριθμοῦ ἤρξω, τὰ δὲ δύο οὐκ ἀρχή· ἄλλη γὰρ ἀρχὴ τῶν δύο, ἡ μονάς. Περὶ ἀρχῆς οὖν διαλεγόμενος μίαν ἀρχὴν εἰπέ, ἵνα ᾖ τελεία ἡ ἀρχή· φύσει γὰρ μονὰς ἀρχὴ δυάδος. Εἰ οὖν δύο ἀρχαί, ποῦ ἡ φύσει προτέρα ἀρχή, τουτέστιν ἡ μονάς;

је начело бића (и да је) цар начело поданика. Говори се и о начелу претходећем природи, као код броја. Јер, док ће два постојећа, по нужности, бити једно, а једно од бића није нужно два: зато што ће два бити један и један, а један неће бити два. Дакле, начело двојке је јединица. Говори се и о начелу по поретку, као што је прво достојанство читача, па ипођакона, па ђакона, и затим презвитера, па епископа. Говори се и о начелу по узроку, и то тројако? Или је природно, као што је отац начело сина, или стваралачко, као што је стваралац начело створеног, или подражавајуће, као што је начело иконе оно што је иконизовано. Дакле, на толико начина говоримо о начелу, (а) оно је оно које заиста безначелним зовемо: по свим начинима безначелним називамо. Дакле, како ти кажеш да су два начела безначелна?

Манихејац: По свим начинима ће бити безначелни.

Православац: Али слагао си против твог корифеја (главног аргумента), започињући од лажи имаћеш нечастан крај.

Манихејац: Како то говориш?

Православац: Говори се да је двојка начелствована од броја (јединице), а двојка није начело: јер је друго начело двојке – јединица. Дакле, разговарајући о начелу ти кажеш да је једно начело, да је савршено начело: јер у природи је јединица начело двојке. А ако су, пак, два начела, где је у природи претходеће начело, то јест јединица?

4. Μανιχαῖος· Σὺ οὖν τρεῖς ὑποστάσεις λέγεις, καὶ πῶς λέγεις, ὅτι ἀπὸ μονάδος δεῖ ἄρχεσθαι;

Ὀρθόδοξος·Εἰκαὶτρεῖςὑποστάσεις λέγω, ἀλλὰ μίαν ἀρχήν φημι· ἀρχὴ γὰρ ὁ πατὴρ υἱοῦ καὶ πνεύματος οὐ κατὰ χρόνον, ἀλλὰ κατ' αἰτίαν. Ἐκ πατρὸς γὰρ λόγος καὶ πνεῦμα, εἰ καὶ μὴ μετὰ πατέρα. Ὥσπερ γὰρ ἐκ τοῦ πυρὸς φῶς καὶ οὐ προτερεύει κατὰχρόνον τὸ πῦρ τοῦ φωτός–ἀδύνατον γὰρ εἶναι πῦρ ἀφώτιστον, ἀρχὴ δέ ἐστι καὶ αἰτία τὸ πῦρ τοῦ ἐξ αὐτοῦ φωτός–, οὕτω καὶ ὁ πατὴρ ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματος–ἐκ τοῦ πατρὸς γὰρ λόγος καὶ πνεῦμα–, οὐ προτερεύει δὲ χρόνῳ· ἀδύνατον γὰρ εἶναι πατέρα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἢ λόγον ἐκ τοῦ πνεύματος. Μίαν οὖν ἀρχὴν ὁμολογῶ ὡς καὶ αἴτιον φυσικὸν τὸν πατέρα λόγου καὶ πνεύματος. Σὺ δὲ οὐ λέγεις ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ τὸν πονηρὸν οὐ δὲ τὸν ἀγαθὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ.

5. Ὅτι δὲ οὐ κατὰ χρόνον ἀνάρχους εἶναι δυνατὸν τὰς καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχάς, οὕτω γνωσόμεθα. Τὸ μὴ ἀρξάμενον τοῦ εἶναι ἄτρεπτόν ἐστιν· εἰ γὰρ ἐτράπη, οὐ παντελῶς ἐστιν ἄναρχον. Τρεπόμενον γὰρ ἐξ ἀσωμάτου εἰς σῶμα ἢ ἐξ ἀνειδέου εἰς εἶδος ἢ ἐξ ἀκινήτου εἰς κίνησινἢ ἐξ ἡσυχίας καὶ ἠρεμίας εἰς στάσιν ἄρχεται τοῦ γίνεσθαι, ὅπερ οὐκ ἦν πρότερον. Καὶ οὐκ ἔστιν ἄναρχον τρεπόμενον ἐξ ἀνάρχου εἰς ἀρχόμενον· τὸ γὰρ ἀρχὴν λαμβάνον καὶ ἠργμένον οὐκ ἄναρχον.

4. Манихејац: Дакле, ти говориш да су три ипостаси, и како (то) говориш, јер од јединице треба начелствовати?

Православац: Ако и говорим да су три ипостаси, али кажем да је једно начело: јер је Отац начело Сина и Духа не по времену, већ по узроку. Јер су из Оца Логос и Дух, иако нису после Оца. Као што је светлост из ватре и ватра по времену не претходи светлости – зато што је немогуће да ватра не светли, а ватра је начело и узрок светлости која је из ње, тако је и Отац начело и узрок Логоса и Духа – јер су из Оца Логос и Дух, дакле, не претходи у времену: зато што је немогуће да буде Отац из Сина или Логос из Духа. Дакле, једно начело исповедам – Оца као природни узрок Логоса и Духа. А ти не говориш да је лукаво из доброга нити да је добро из лукавога.

5. Јер није могуће да буду по времену безначелна та, по вама, два начела – тако схватамо. Оно које није начелствовано од бића, непроменљиво је: јер, ако се промени, није сасвим безначелно. Јер оно које се мења из бестелесног у тело, или из безобличног у облик, или из непокретљивог у кретање, или из ћутања и мировања у стајање – почиње да постоји, иако претходно не беше. И није безначелно оно које бива мењано из безначелног у начелствовано: јер оно које узима начело, и које је бивало начелствовано – није безначелно.

Μανιχαῖος· Τί οὖν; Ὁ κατὰ σὲ θεὸς οὐκ ἐτράπη γεννήσας υἱὸν καὶ προαγαγὼν πνεῦμα;

Ὀρθόδοξος· Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ λέγω· Μὴ ὢν πρότερον πατὴρ ὕστερον γέγονε πατήρ, ἀλλὰ ἀεὶ ἦν ἔχων ἐξ αὐτοῦ τὸν αὐτοῦ λόγον καὶ διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐκπορευόμενον.

Манихејац: Шта дакле? По теби се Бог није променио рађајући Сина и исходећи Духа?

Православац: Никако: јер не говорим да је он, који претходно није био Отац, потом постао Отац, већ увек беше имајући из себе свога Логоса, и кроз свог Логоса, из себе, Духа свога исходећега.

6. Μανιχαῖος·Εἶτα οὐ δὲ κτίσας ὕστερον τὴν κτίσιν ἐτράπη δημιουργὸς γενόμενος;

Ὀρθόδοξος· Οὐδαμῶς.

Μανιχαῖος· Πῶς τοῦτο λέγεις;

Ὀρθόδοξος· Ὅτι οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὴν κτίσιν προήγαγεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι θελήματι.

Μανιχαῖος· Εἶτα ὅτε ἠθέλησε γενέσθαι τὴν κτίσιν, οὐκ ἐτράπη θελήσας, ὅπερ οὐκ ἤθελε πρότερον;

Ὀρθόδοξος·Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ πρότερον μὴ θέλων ὕστερον ἠθέλησεν, ἀλλ' ἀεὶ ἤθελενἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ὡρισμένῳ καιρῷ γενέσθαι τὴν κτίσιν.

6. Манихејац: Затим, зар се онај који ствара није, после творевине, променио, будући да је постао творац?

Православац: Никако.

Манихејац: Како то говориш?

Православац: Зато што није творевина произишла из његове суштине, већ је вољом (створена) из небића у биће.

Манихејац: Затим, зар се не промени намеравајући, онда кад је зажелео да започне творевина, јер претходно то није желео?

Православац: Никако: јер није, претходно не желећи, потом зажелео, већ је увек желео да, у од њега одређеном времену, начини творевину.

7. Ὅτι δὲ οὐδὲ κατὰ τόπον δυνατὸν δύο εἶναι ἀνάρχους, οὕτω γνωσόμεθα·Τὰ δύο ἢ ἐν ἀλλήλοις εἰσίν–ἀδύνατον δὲ φῶς καὶ σκότος ἐν ἀλλήλοις εἶναι· φωτὸς γὰρ παρουσία σκότος διαλύει–ἢ ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ ἰδιάζοντι τόπῳ ἐστί. Περιορίζονται οὖν ἕκαστον ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ, καὶ τὸ τέλος τοῦ τόπου τοῦ ἑνὸς ἀρχὴ τοῦ τόπου τοῦ ἑτέρου γίνεται. Ἀλλὰ καὶ

7. Јер нити је могуће да по простору буду два безначелна, тако схватамо. Или су та двојица један у другом – немогуће је да светлост и тама буду једно у другом: зато што долазак светлости одгони таму – или је сваки од њих у сопственом месту. Дакле, сваки од њих је ограничен у свом месту, и крај места једнога постаје начело места од другога. Али је

ἀδύνατον ἄμικτον εἶναι τῷ σκότει τὸ φῶς μὴ ὄντος τινὸς διαφράγματος τοῦ κωλύοντος συγκραθῆναι ἀλλήλοις. Χρὴ οὖν εἶναι τὸ φῶς καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ τὸ σκότος καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ τὸ διάφραγμα τὸ διατειχίζον καὶ διορίζον ἑκάστου αὐτῶν τὸν τόπον·καὶ ἔσονται οὐ δύο ἀρχαί, ἀλλὰ πέντε.

и немогуће да непомешана буде светлост са тамом без неке преграде, која би спречавала њихово међусобно мешање. Дакле, треба да буде светлост и њено место, и тама и њено место, и преграда која би оделила и ограничила место сваког од њих: и неће бити два начела, него пет.

8. Μανιχαῖος· Τί οὖν; Ὁ κατὰ σὲ θεὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ οὐ τοῖς αὐτοῖς περιπεσοῦνται;

Ὀρθόδοξος· Οὐδαμῶς. Ἐγὼ γὰρ οὐκ ἐν τόπῳ φημὶ εἶναι τὸ θεῖον– ἄποσον γὰρ καὶ ἀπερίληπτόν ἐστιν– οὐδὲ κεχωρισμένας ἀλλήλων φημὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλ' ὥσπερ ὁ λόγος ἐκ τοῦ νοῦ γεννώμενος οὐκ ἐκφοιτᾷ ἐξ αὐτοῦ οὐδὲ χωρίζεται, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ γεννᾶται καὶ ἐν αὐτῷ ἐστιν, οὕτως ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρός εἰσι καὶ ἐν αὐτῷ. Μία γὰρ οὐσία καὶ ὑποστάσεις ἀδιάστατοι, ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦ ἀδιάστατοι αὐτοῦ εἰσιν. Ὑπερφυῶς γὰρ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα καὶ δυνάμεις εἰσὶ τοῦ πατρὸς ἀνεκφοίτητοι καὶ ὑποστάσεις τελεῖαι, ἐπειδὴ πρέπει τὰς τοῦ ὑπερφυοῦς θεοῦ δυνάμεις ὑπερφυῶς εἶναι ὑποστάσεις. Διὸ εἰ καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλ' εἷς θεὸς καὶ οὐ τρεῖς. Ὁ γὰρ νοῦς καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ εἷς νοῦς καὶ οὐ τρεῖς νόες, ὡς τὸ φυτὸν τοῦ ῥόδου καὶ τὸ ἄνθος καὶ ἡ εὐωδία ἑκάστου αὐτῶν ῥόδον λέγεται καὶ ἔστι καὶ οὐ τρία ῥόδα λέγονται ἐν τῇ συναριθμήσει, ἀλλ' ἓν ῥόδον ἡ ῥίζα καὶ ὁ κλάδος καὶ τὸ ἄνθος.

8. Манихејац: Шта, дакле? Зар се, по теби, Бог и његов Син и Дух његов неће разливати у себи самима?

Православац: Никако. Јер ја не кажем да је божанско биће у простору – јер је без количине и несхватљиво је – нити кажем да су међусобно раздељене те три ипостаси, већ као што је логос, који из ума бива рађан, не излази из њега, нити се одељује, већ се из њега рађа и у њему јесте, тако и Син и Дух јесу из њега и у њему. Једна је суштина и ипостаси нераздељиве, пошто су и силе ума нераздељене од њега. Натприродно су Логос и Дух и силе од Оца нераздељиви и (јесу) ипостаси савршене, с обзиром на то да и приличи да, од натприродног Бога, силе натприродно буду ипостаси. Те и кад су три ипостаси, један је Бог, а не три. Јер су ум и логос и дух његов један ум, а не три ума, као што се свако од ових – и стабљика руже и цвет и мирис ружом називају и јесу, и не каже се да су три руже, сабирајући (их), већ је једна ружа – и корен и гранчица и цвет.

9. Ὅτι δὲ οὐδὲ κατὰ ἀξίωμα καὶ κράτος ἔσονται δύο ἀρχαί, οὕτω γινώσκομεν. Δύο μόνων ὄντων, θεοῦ καὶ ὕλης, ἢ ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου ἐκράτει καὶ ἦρχεν ἢ οὐδεὶς οὐδενὸς ἦρχεν ἢ καὶ ἄλλα ἦσαν τὰ ὑποτασσόμενα καὶ κυριευόμενα ὑπὸ τῶν δύο ἀρχῶν συναΐδια αὐταῖς καὶ οὐ δύο μόνον ἔσονται, ἀλλὰ πλείονα–δύο μὲν τὰ ἄρχοντα, ἕτερα δὲ τὰ ἀρχόμενα–ἢ, εἰ μὴ ἦσαν τὰ ἀρχόμενα συναΐδια ταῖς ἀρχαῖς, ἦν ποτε χρόνος, ὅτε οὐκ ἦσαν ἀρχαί.

Μανιχαῖος· Εἶτα καὶ τῷ σῷ θεῷ οὐ τὰ αὐτὰ συμβήσεται; Ἢ γὰρ συναΐδιος αὐτῷ ἦν ἡ ὑποχείριος αὐτοῦ κτίσις ἢ ἦν καιρός, ὅτε οὐκ ἦρχεν.

Ὀρθόδοξος· Οὐχ οὕτως· ἡμὲν γὰρ κτίσις οὐ συναΐδιος αὐτῷ, ἀεὶ δὲ καὶ κύριος ἦν καὶ ἔσται τοῦ εἶναι ἐξουσιάζων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγων οὐσίας τῷ λόγῳ αὐτοῦ καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ. Οὔτε δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ προφορικός, ἀλλ' οὐσιώδης καὶ ἐνυπόστατος, οὔτε τὸ στόμα αὐτοῦ μέλος σωματικὸν οὔτε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ πνοὴ λυομένη, ἀλλ' ὑπερούσια πάντα τὰ τοῦ ὑπερουσίου, εἰ καὶ ἡμεῖς ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς κατανοοῦμεν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς.

9. Јер неће бити два начела ни по достојанству ни по власти, тако разумемо. Од двоје јединих – Бога и материје, или је једно над другим владало и начелствовало, или ниједно неће начелствовати, или беху и нека друга – подређена и господарена од њих двоје, савечних њима, и неће бити само двоје начелствујућих, већ ће бити још више начелствованих – или, ако не беху начелствована савечна начелима, беше некад времена кад начела не бејаху.

Манихејац: Онда, зар нису твоме Богу, та иста, сапутна? Јер, или (му) беше савечна твар која му је приручна, или беше време кад он није начелствовао.

Православац: Не тако: јер иако му твар није савечна, Господ увек беше и биће у могућности да из небића у биће преведе суштине својим Логосом и Духом уста својих. Нити је његов Логос вербалан, већ је суштински и ипостазиран, нити су његова уста телесни уд, нити је његов Дух развејани дах, већ је изнад суштине све што је од онога који је изнад суштине, иако ми, на основу онога што је наше, размишљамо о ономе што је изнад нас.

10. Ἀλλ' οὐδὲ κατὰ φυσικὴν καὶ οὐσιώδη αἰτίαν ἔσονται αἱ καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχαί· ὁ γὰρ πατὴρ ὁμοουσίου υἱοῦ γεννήτωρ, ἀΐδιος ἀϊδίου, ἀσώματος ἀσωμάτου. Εἰ οὖν αἱ καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχαὶ κατὰ τὸ φυσικὸν αἴτιον ἀρχαί εἰσι

10. Али, неће ни по природном ни по суштинском узроку постојати та ваша два начела: јер је Отац родитељ једносуштног Сина, вечни од вечнога, бестелесни од бестелеснога. Дакле, ако су та ваша два начела, по природном

πάντων τῶν ὄντων, ἔσονται τὰ πάντα ὁμοούσια καὶ συναΐδια ταῖς καθ' ὑμᾶς ἀρχαῖς. Εἰ δὲ ἀΐδια, καὶ ἄτρεπτα καὶ ἐναντία καὶ ἀκοινώνητα καὶ ἄρχοντα καὶ οὐκ ἀρχόμενα καὶ κύρια καὶ οὐ δοῦλα. Εἰ δὲ κατὰ τὸ ποιητικὸν αἴτιον ἀρχαί εἰσι τῶν ὄντων αἱ καθ' ὑμᾶς δύο ἀρχαί, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ αἱ ψυχαὶ οὐδὲ ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ὕλης τὰ σώματα, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθησαν, καὶ οὔτε ἐπολέμησεν ἡ ὕλη μετὰ τοῦ φωτὸς οὔτε ἥρπασεν ἐξ αὐτοῦ μέρος καὶ ἐποίησε τὰς ψυχάς. Πῶς δὲ καὶ τὰ ἐναντία καὶ ἀκοινώνητα συνεβιβάσθησαν εἰς ἑνὸς κόσμου ποίησιν; Ἢ πῶς ὁ μὲν πονηρὸς κατεσκεύασε τὸ σῶμα, ὁ δὲ ἀγαθὸς τὴν ψυχήν, καὶ ἓν ζῷον, τὸν ἄνθρωπον, ἀπετέλεσαν; Εἰ δὲ κατὰ μίμησιν ὡς πρωτότυπον εἰκόνος αἴτιον τὸ εἰκονιζόμενον, ἄλλοι κόσμοι εἰσὶν αἱ καθ' ὑμᾶς ἀρχαί, ὧν καθ' ὁμοίωσιν γέγονεν ὁ κόσμος. Οὐ γὰρ ἓν εἶδος οὐδὲ μία ἢ δύο μορφαὶ ἐν τοῖς οὖσιν, ἀλλὰ ἀναρίθμητοι. Καὶ πῶς τὰ ἀναρίθμητα εἴδη τῶν δύο παρ' ὑμῖν ἀρχῶν εἰκόνες εἰσίν; Οὕτως ἀδύνατον καὶ ἀσύστατον τὸ παρ' ὑμῖν περὶ τῶν δύο ἀρχῶν φρόνημα. Ἐρωτήσατε γὰρ τὴν ἀπειρόκακον τῶν παίδων πληθύν· Ἡ δυὰς ἀρχὴ ἢ ἡ μονάς; Καὶ ἐροῦσιν, ὡς ἡ μονὰς ἀρχὴ παντὸς ἀριθμοῦ. Ὦ νηπίων νηπιωδέστεροί τε καὶ ἀφρονέστεροι.

узроку, начела свих бића, биће све једносушно и савечно тим вашим начелима. А ако су вечна, и непроменљива и супротстављена и незаједничарећа и начелствујућа и неначелствована и господствена и неропска. А ако су та ваша два начела, по стваралачком узроку, начела бића, неће бити душе из суштине Божије, нити тела из материјалне суштине, већ из небића у биће беху преведена, и нити зарати материја са светлошћу, нити ограби из ње делове и створи душе. А како да супротстављена и незаједничарећа беху удружена у стварању једног космоса? Како да, док лукави ствараше тела, а добри душе, једно живо биће – човека, довршише? А, ако по подражавању, као што је прототип иконе узрок онога што је иконизовано, други светови јесу, по вама, начела, од којих по сличности настаде космос. Јер није једна форма, нити један или два облика у постојећим бићима, већ су неизбројни. И како да неизбројне форме јесу иконе двају ваших начела? Тако да је немогуће и неодрживо ваше мишљење о два начела. Јер питајте невино мноштво деце: да ли је двојка начело или је јединица? И они питају, како (то) да је јединица начело свега небројеног. О децо, детињаста и безумна.

11. Καὶ τοῦτο δὲ ἡμῖν ἐρωτῶσιν εἴπατε· Ἡ πολυαρχία ἐστὶ καλὸν καὶ στάσιμον καὶ τακτικὸν ἢ ἡ

11. И после тог питања нам реци: Да ли је полиархија нешто лепо, стабилно и уређено, или

μοναρχία;Πᾶσιδῆλον,ὡςἡπολυαρχία ἀναρχία ἐστὶ καὶ στασιώδης καὶ πολέμου καὶ μάχης καὶ κακῶν αἰτία καὶ λύσεως, ἡ δὲ μοναρχία βεβαία καὶ ἔννομος καὶ εἰρήνης αἰτία καὶ τάξεως καὶ γαλήνης καὶ δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐξήσεως. Εἰ οὖν δύο ἀρχαὶ ἄναρχοι καθ' ὑμᾶς, πολυαρχία ἀρχὴ τῶν ὄντων, καὶ ἀρχὴ τῶν πάντων κακία, καὶ οὕτω μία ἀρχὴ ἡ κακία. Πῶς δὲ καὶ ἀκοινωνήτους παντελῶς λέγετε τὰς δύο ἀρχάς, ἃς αὐτοὶ ἀνεπλάσατε. Εἰ γὰρ καὶ αὐτή ἐστι κἀκείνη καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία ἐστὶν ἄναρχος ἀρχὴ καὶ ἀίδιος κἀκείνη ὁμοίως, οὔκ εἰσι παντελῶς ἀκοινώνητοι. Κοινωνοῦσι γὰρ κατά τε τὸ εἶναι καὶ κατὰ τὸ οὐσία καὶ ἄναρχος ἀρχὴ καὶ ἀίδιος εἶναι, καὶ κατὰ πάντα ψευδὴς ὁ λόγος ὑμῶν ἀποδέδεικται.

je (то) монархија? Потпуно је очигледно да, док је полиархија анархија и сукобљеност и узрок рата и борбе и зала и губитка, да је монархија сигурна и законита и узрок мира и поретка и смирености и праведности и сваког бољег развоја. Дакле, ако су два начела, по вама, безначелна, полиархија је начело биħа, и начело свега је зло, и тако је једно начело зло. А како кажете да су та два начела, која измислисте, сасвим незаједничареħа. Јер, ако и ови јесу они и суштина ових је безначелно начело и вечно – онима слично, нису сасвим незаједничареħи. Јер заједничаре по биħу и по суштини, и безначелно начело и вечно биħе. И доказано вам је да је ваш разлог по свему погрешан.

12. Καὶ πάλιν· Εἰ δύο ἀρχαὶ ἄναρχοι, ἕκαστον ἐπὶ τῷ οἰκείῳ χαίρει καὶ τέρπεται καὶ τὴν ἑαυτοῦ σύστασιν ἀγαθὸν λογίζεται· ἑκάστῳ γὰρ ἀγαθόν ἐστι, τὸ συστατικὸν τῆς οἰκείας φύσεως. Καὶ ὁ παρ' ὑμῖν οὖν ἀγαθὸς καὶ ὁ παρ' ὑμῖν πονηρός, ἕκαστος ἐφ' ἑαυτῷ χαίρει καὶ τοῖς οἰκείοις ἐπιτέρπεται καὶ τὰ οἰκεῖα ἀγαθὰ λογίζεται. Τίς οὖν ὁ κρίνας τὸν ἕνα ἀγαθὸν καὶ τὸν ἕτερον πονηρόν;Κἀκεῖνος μᾶλλόν ἐστι θεός, μείζων ἀμφοτέρων· τὸ γὰρ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος καὶ τὸ ἀρχόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος κρίνεται.

12. И опет: ако су два начела безначелна, сваки се над домом својим весели и радује и свој састав добрим сматра: јер је у сваком добро елемент његове природе. Дакле, по вама, и добро и лукаво, свако се на своме весели и у домовима својим радује и убраја се у домове доброте. Ко је, дакле, онај који суди да је једно добро, а друго лукаво? А оно више јесте Бог, већи од обоје: јер суди да је мање испод бољег и начелствовано испод начелствујућег.

13. Εἰπὲ δὲ καὶ τοῦτο·Κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις αἱ παρ' ὑμῖν δύο ἀρχαὶ ἢ παντελῶς εἰσιν ἀκοινώνητοι;

13. Реци и то: Да ли међусобно заједничаре та ваша два начела, или су савим незаједничареħа?

Μανιχαῖος· Ἀκοινώνητοι ἦσαν παντελῶς· ἡ μὲν γὰρ μία ἐν πληρώματι τῶν ἀγαθῶν ἦν, ἡ δὲ ἑτέρα ἐν πληρώματι τῶν κακῶν, ἀλλ' ἐγένετο μετὰ ταῦτα σύγκρασις.

Ὀρθόδοξος· Ἀναβαλοῦ τέως τὸν τῆς συγκράσεως λόγον. Φράσον δὲ ἡμῖν πρότερον· Τὸ ὂν τῷ ὄντι κατὰ τὸ εἶναι ἐναντίον ἢ τὸ μὴ ὂν τῷ ὄντι;

Μανιχαῖος· Τὸ ὂν κακὸν τῷ ὄντι ἀγαθῷ ἐναντίον.

Ὀρθόδοξος· Οὐκ ἠρώτησα, εἰ κατὰ τὸ κακὸν καὶ ἀγαθόν εἰσιν ἐναντία, ἀλλὰ τὸ εἶναι. Τὰ γὰρ ὄντα οὐ παντελῶς ἐναντία· κατὰ γὰρ αὐτὸ τὸ εἶναι κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις, τῷ δὲ ὄντι τὸ μὴ εἶναι ἐναντίον. Ὥστε, εἰ παντελῶς ἐναντίον τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, ἔστι δὲ τὸ ἀγαθόν, οὐκ ἔστι τὸ κακόν. Ὥστε τὸ κακὸν στέρησίς ἐστι τοῦ εἶναι καὶ κακὸν λέγεται· καὶ εἰ οὐσία τὸ ἀγαθόν, ἀνούσιον τὸ κακὸν ἢ οὐ πάντη ἐναντία.

Манихејац: Беху сасвим незаједничарећи, и док једно беше у пуноћи добара, друго би у пуноћи зала, али настаде међу њима мешање.

Православац: До сада си већ говорио о мешању. Претходно нам реци: да ли је постојеће, по бићу, супротстављено постојећем, или је небиће (супротстављено) бићу?

Манихејац: Зло биће је супротстављено добром бићу.

Православац: Нисам те питао да ли су по злу и добру супротстављени, већ по бићу. Јер бића нису сасвим супротстављена: зато што по истом бићу међусобно заједничаре, а бићу је супротстављено небиће. Као што, ако је добру зло сасвим супротстављено, јесте добро, (а) није зло. Као што је зло лишавање бића и назива се злом, и ако је добро суштина, безсуштинско је зло, или нису сасвим супротстављени.

14. Μανιχαῖος· Εἶτα· Οὐχ ὁρᾶται κακία ἐν τοῖς οὖσιν;

Ὀρθόδοξος· Ἡ παντελὴς κακία οὐχ ὁρᾶται ἐν τοῖς οὖσιν· οὔτε γὰρ ὁ θεὸς ὁ ὄντως ὢν καὶ τοῦ εἶναι αἴτιος κακία οὔτε τι τῶν γεγονότων, καθὸ γέγονε, κακόν, ἀλλὰ τό τε τῶν πάντων αἴτιον ἀγαθὸν καὶ πάντα τὰ γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἀγαθά. Πάντα δὲ τὰ ὄντα ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη καὶ πάντα καλὰ καὶ λίαν καλά. Τὸ δὲ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ ἀποβολὴ καὶ στέρησις ἑκούσιος τῶν ὑπὸ θεοῦ τῇ λογικῇ

14. Манихејац: Затим: зар се не виде зла у бићима?

Православац: Потпуно зло се не види у бићима: јер, нити је, заиста постојећи Бог и узрок бића, – зло, нити је било шта од постојећих, као што су постали, зло, већ је узрок од свих њих добар, и све што је од њега настало је добро. Сва бића су од њега била преведена из небића у биће и сва су добра, веома добра. А зло није ништа друго него одбацивање и лишавање слободе, дароване од Бога разумној природи, као

φύσει δεδωρημένων, ὥσπερ πενία πλούτου ἀποβολή· πλοῦτος μὲν γάρ ἐστιν ὄντων κτῆσις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λίθων διαυγῶν καὶ ἐσθῆτος διαφόρου, παίδων καὶ παιδισκῶν, ἀλόγων καὶ ἀρουρῶν καὶ τῶν τοιούτων, ὧν ἕκαστον οὐσία ἐστί. Διὸ καὶ πλούσιος λέγεται ὁ ταῦτα κτησάμενος· οἷόν τις πολυούσιος πολλὴν ἔχων περὶ ἑαυτὸν οὐσίαν. Ἡ δὲ πενία μερικὴ μὲν μερικὴ τούτων ἀποβολή, παντελὴς δὲ παντελὴς τούτων στέρησις, καὶ ὥσπερ ἡ ὁλοκληρία τοῦ σώματος καλόν, ἡ δὲ ἑνὸς μέλους ἀποβολὴ μερικὸν κακὸν οὐχ ὑπάρχον, ἀλλ' ὑπάρχοντος στέρησις. Ὁρᾶται δὲ ἤτοι νοεῖται ἐν τῷ ὄντι οὐχ ὡς ὄν, ἀλλ' ὡς ἀπογενόμενον, οἷον ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἡ ὅρασις ὑπάρχει καὶ ἔστιν, ἡ δὲ τύφλωσις οὐκ ἔστιν οὐσία, ἀλλὰ τοῦ ὑπάρξαντος ὀφθαλμοῦ ἀπώλεια. Θεωρεῖται δὲ ἐν τῷ συνισταμένῳ καὶ ὄντι σώματι οὐχ ὡς ὄν, ἀλλ' ὡς ὑπάρξαντος ὀφθαλμοῦ στέρησις. Καὶ οὕτως κατὰ μέρος ἡ προσθήκη τῆς τῶν μελῶν στερήσεως προσθήκη κακοῦ λέγεται· οὐ γὰρ ἔστι τὸ κακόν, ἀλλὰ λέγεται καὶ θεωρεῖται ἐν τῷ ὑπολελειμμένῳ σώματι ἡ τῶν ἀποβληθέντων ἀνυπαρξία οὐχ ὡς ὄν, ἀλλ' ὡς μὴ ὄν, οὐχ ὡς ἕξις, ἀλλ' ὡς στέρησις. Οὕτω καὶ ἡ κακία ἤτοι ἁμαρτία ἑκούσιός ἐστι τῶν ἐκ θεοῦ δεδωρημένων τῇ λογικῇ φύσει ἀγαθῶν· ἐπὶ γὰρ τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἑκούσιον, ἀλλ' ἐπὶ τῶν λογικῶν. Ἔστιν οὖν κακία ἡ τῶν φυσικῶν δυνάμεων παράχρησις. Εἰ γὰρ χρησόμεθα

што је сиромаштво одбацивање богатства: а богатство је стицање злата, сребра, сјајног камења и разнолике одеће, слуга и слушкиња, домаћих животиња, обрадиве земље и слично, и свако од њих је богатство. Стога се богатим назива онај ко стиче те (ствари): као што је веома богати онај који је сабрао пуно богатства. А делимично сиромаштво је делимично одбацивање тих, а потпуно (сиромаштво) је потпуно лишавање тих, и као што је целовитост тела добро, а лишавање једног уда није постојање делимичног зла, већ је лишавање постојећег. Види се, и заиста се разумева, у бићу не као биће, већ као одсутност, као што око и гледање постоји и јесте, а слепило није нешто, већ је губитак постојећег ока. Сагледава се у сапостојећем и постојећем телу не као нешто постојеће, већ као лишавање од постојећег ока. И тако да, делимично повећање лишености удова се назива увећањем зла: а није зло, већ се у подложеном телу одбацивајуће непостојање назива и сагледава не као нешто постојеће, већ као небиће, не као стање, већ као лишеност. Стога и зло заиста јесте добровољни грех (према) добрима, од Бога дарованим разумној природи: јер се о неразумним и бездушним не говори да су слободне, већ се то говори о разумним. Дакле, зло је злоупотреба природних сила. Јер ако се користимо силама које су од Бога

ταῖς παρὰ θεοῦ δεδωρημέναις τῇ ψυχῇ δυνάμεσιν, ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, τουτέστι κατὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος, καλόν. Εἰ δὲ οὔκ, ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, ἀλλὰ παρὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος χρησόμεθα, κακόν· καὶ οὐκ αὐταὶ αἱ δυνάμεις οὐδὲ ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐστιν ἡ κακή, ἀλλ' ὁ κακὸς τρόπος τῆς χρήσεως ὁ παρὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος θεοῦ. Εἰ γὰρ ἀγαθὸς ὁ θεός, ἀγαθὸς καὶ ὁ νόμος αὐτοῦ φυσικὸς καὶ ὢν ἐξ ὄντος. Ἡ δὲ τούτου παρακοὴ στέρησις τοῦ ὑπάρξαντος ἡμῖν νόμου, οἷον ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἐνέργεια καὶ πρὸ τούτων ὁ λογισμὸς οὐ κακά, ἀλλὰ καλά, ἐάν, ἐφ' ᾧ ἐλάβομεν, χρησώμεθα κατὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος· κακὰ δὲ οὐκ αὐτά, ἀλλὰ τὸ μὴ κατὰ τὸν νόμον τοῦ δεδωκότος χρήσασθαι. Εἰ γὰρ πρὸς σύστασιν τῆς ζωῆς χρησόμεθα βρώσει, πόσει, ὕπνῳ καὶ τοῖς τοιούτοις, καλὸν τούτων ἕκαστον. Καὶ εἰ τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἀγάπῃ χρησόμεθα πρὸς τὸν θεὸν τὸν μόνον φύσει ἐπιθυμητὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον κατὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ καλόν. Καὶ εἰ τῇ μίξει χρησόμεθα ταῖς ἑαυτῶν γυναιξὶ πρὸς τεκνογονίαν κατὰ τὸν νόμον τὸν δοθέντα τῇ φύσει παρὰ θεοῦ, καλόν· εἰ δὲ χρησόμεθα τῇ ἐπιθυμίᾳ πρὸς τὰ ἀλλότρια παρὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ, κακόν. Εἶπε γὰρ ὁ θεός· «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὸν ἀγρὸν τοῦ πλησίον σου οὐδὲ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ οὐδὲ ὅσα αὐτῷ ἐστιν.» Ἡ πορνεία οὐ διὰ τὴν συνάφειάν ἐστι κακή, ἀλλὰ διὰ τὸ τῇ ἀλλοτρίᾳ συναφθῆναι. Ἡ κενοδοξία, οὐ

предате души, зашта их примисмо, то јест по предатом закону, добро (је). А, ако не онако како их примисмо, већ их користимо независно од предатог нам закона, биће лоше: и нити су те силе, нити је коришћење њих зло, већ је зло начин коришћења независан од закона предатог од Бога. Јер, ако је добар Бог, добар је и његов природни закон – постојећи из постојећег. А непослушност тога је лишавање за нас постојећег закона, тако да жеља и страст и делање и енергија и пре свега мисао, није зло, већ добро, ако је користимо по предатом закону: те појаве нису зло, већ је зло коришћење које није по закону који нам је предат. Јер, ако за одржавање живота користимо храну, пиће, сан и слично, добро је свако од тих. И ако се жељом и љубављу користимо природом пред једино жељеним Богом и пред ближњим, по Божијем закону, добро (је). И ако се у полном односу користимо својим женама за рађање деце, по закону предатом природи од Бога, добро (је): а ако са страшћу користимо туђе жене, што је против закона Божијег, зло (је). Јер рече Бог: „Немој жудети за њивом ближњега свога, нити за женом његовом, нити за било чим што је његово." Блуд није зло због везе, већ због везивања за туђу жену. Таштина није зло због љубави према слави, већ због љубави према слави која није од Бога. Мржња и

διὰ τὸ ἀγαπᾶν τὴν δόξαν κακή, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ τὴν ἐκ θεοῦ δόξαν ἀγαπᾶν. Τὸ μῖσος καὶ ὁ θυμός, εἰ μὲν κατὰ τῶν κωλυόντων τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν πρὸς θεὸν δι' ὑπακοῆς αὐτοῦ συνάφειαν καὶ ἀφιστώντων ἐκ θεοῦ, τουτέστι κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, καλόν. Φησὶ γάρ· «Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, κύριε, ἐμίσησα καὶ ἐπὶ τοῖς ἐχθροῖς σου ἐξετηκόμην; Τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτούς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι.» Καὶ οἱ ἅγιοι μάρτυρες ἐθυμοῦντο κατὰ τῶν τυράννων δικαίως θυμούμενοι. Καὶ ἐὰν κατὰ τοῦ οἰκείου λογισμοῦ θυμωθῶ χωρίζοντός με ἐκ τοῦ θεοῦ, καλόν. Ἐάν τις ἀποστερῇ μετ ἧς σωτηρίας, καλὸν θυμωθῆναι καὶ μισῆσαι· ἐὰν δὲ λυπῇ κατὰ κόσμον καὶ ὠφελείας γίνηται πρόξενος ἀποστερῶν τῶν ὑλικῶν, ἀγαπήσω μᾶλλον ἤπερ μισήσω. Ὁ φόνος κακόν· μόνου γὰρ θεοῦ τὸ χωρίζειν τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος, τοῦ καὶ συνδήσαντος· εἰ δὲ φονεύσω ὑπὸ θεοῦ κελευόμενος, καλόν· πᾶν γὰρ τὸ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἀγαθόν. Κακὸν οὖν τὸ ἐπιθυμεῖν ἁρπάζειν, ὃ οὐκ ἔστιν ἡμέτερον, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ. Ἡ κατάκρισις κακή· θεοῦ γὰρ μόνου τὸ κρίνειν, καὶ κακὸν ἁρπάζειν τὸ τοῦ θεοῦ ἀξίωμα, οἷς μὴ δέδοται παρὰ θεοῦ τὸ κρίνειν. Ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ὑπερηφανεία κακή· θεῷ γὰρ μόνῳ πρέπει τὸ ἔπαρμα καὶ ἡ δόξα. Ὥστε οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἡ κακία εἰ μὴ τὸ παρὰ φύσιν καὶ τὸν νόμον κεχρῆσθαι ταῖς φυσικαῖς δυνάμεσιν, ὃ οὐκ ἔστιν οὐσία, ἀλλ' ἡμέτερον ἐπιτήδευμα.

страст, ако су према онима који спречавају спасење душе и везе која је пред Богом, зарад послушања њему, и оних који од Бога одустају, то јест према ђаволу и слугама његовим, добро (је). Јер рече: „Зар оне који те мрзе, Господе, не замрзех и због непријатеља твојих зар нисам сагоревао? Савршеном мржњом сам их мрзео, у непријатеље сам их прибројао.“ И свети мученици се разбеснеше против тирана, праведно их мрзећи. И ако, по сопственој помисли, замрзех оно које ме дели од Бога, добро (је). Или ако ме неко лишава спасења, добро је беснети и мрзети: или ако се ко растужи због света и зарад користи постане странац лишен материјалних добара, волећу (га) више него што ћу мрзети. Убиство је зло, јер је само Божије да дели душу од тела, јер их је он заједничким дао : ако ћу убити зато што ми је од Бога наређено, добро (је): зато што је добро све што је од доброга. Дакле, зло је желети грабити оно што није наше, већ Божије. И осуђивање је зло, јер је суђење само од Бога, и зло је грабити Божије достојанство, онима којима не би дато од Бога да суде. И таштина и гордост су зло: јер једино Богу приличи узвишеност и слава. Стога ништа друго није зло ако није против природе и закона датог природним силама, који није материјална вредност, већ наше владање.

15. Χρὴ γὰρ εἰδέναι, ὡς διττῶς λέγεται τό τε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν· ἀγαθὸν γὰρ κυρίως λέγεται τὸ ἐκ τοῦ φύσει ἀγαθοῦ θεοῦ δεδωρημένον. Ὥσπερ πᾶν φῶς ἐξ ἡλίου ἤτοι πυρὸς φωτίζεται, οὕτω πᾶν ἀγαθὸν ἐκ τοῦ ἀορίστου καὶ ἀκαταλήπτου πελάγους τῆς ἀγαθότητος τὴν ὕπαρξιν ἔχει καί, ὅσα παρὰ θεοῦ, ἀγαθὰ κυρίως καὶ ἀληθῶς. Λέγεται δὲ ἀγαθὸν οὐ κυρίως, ἀλλὰ καταχρηστικῶς καὶ καθ' ἡμετέραν συνήθειαν τὸ τῇ αἰσθήσει ἡμῶν καὶ τῇ ἐφέσει φαινόμενον ἡδύ, ὃ πρὸς καιρὸν μὲν τέρπει, ὕστερον δὲ πικρὸν καρπὸν ἀποδίδωσι, παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενον καὶ δοκοῦν ἀγαθὸν εἶναι, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀγαθόν, ἀλλὰ κυρίως κακόν. Καὶ τὸ κακὸν ὁμοίως· κυρίως μὲν κακὸν ἔστι καὶ λέγεται τὸ παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενον. Λέγεται κακὸν οὐ κυρίως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν συνήθειαν τὸ καθ' ἡμετέραν αἴσθησιν ἐπίπονον καὶ ἀλγεινόν, ὅπερ πρὸς μὲν τὸ παρὸν ὀδύνας, ὕστερον δὲ καρπὸν σωτηρίας καὶ ἀεννάου εὐφροσύνης ἀναδίδωσιν.

16. Εἰπὲ δέ· Ἀρχὴ παντὸς πράγματος μία ἢ δύο, οἷον ἡ ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς ψυχῆς μία ἢ δύο;

Μανιχαῖος· Μία. Εἰ γὰρ δύο, πῶς ἐκ δύο ἐναντίων ἓν καὶ τὸ αὐτὸ προέρχεται; Τὰ γὰρ παντελῶς ἐναντία ἀκοινώνητον ἔχουσι τὴν ἐνέργειαν· πῶς γὰρ ἡ ἄυλος ψυχὴ ἐξ ἀύλου

15. Јер треба знати да се као двоструко назива и добро и зло: добро се назива господственим, јер је било дато из природе доброг Бога. Баш као што се свако сунчево светло заиста од ватре светли: на тај начин свако добро има постојање из неограниченог и несхватљивог мора доброте, у мери којој је поред Бога – добара господствених и истинитих. Каже се да добро није господствено, већ да је злоупотребљено и по нашем обичају у нашем осећању и у тежњи ка појавном уживању, (а) оно које се пре времена весели ће после давати горке плодове, поставши противно закону онога који га је створио и мислећи да је добро, иако баш и није добро, већ је заиста зло. И то зло је слично господственом, иако јесте зло и назива се тако, будући да је постало противно закону онога који га је створио. Зло се не назива господственим, већ (је) по нашем обичају и нашем осећању мучно и болно, нарочито пред садашњим напорима, а потом ће они да дају плодове спасења и постојану доброту мисли.

16. Реци: Да ли је начело свих дела једно или два, какво је начело и узрок душе – једно или два?

Манихејац: Једно. Јер ако су два, како из два супротстављена једно исто произлази? Јер потпуно супротстављени имају незаједничарећу енергију: па како ће нематеријална душа бити од нематери-

καὶ ὕλης ἔσται; Ἢ πῶς τὸ αὐτὸ τὰ ἐναντία παρήγαγον μὴ ὁμονοήσαντα; Παντελῶς γὰρ ἀκοινώνητα τὰ κατὰ φύσιν ἐναντία.

Ὀρθόδοξος· Καλῶς ἔφης· ἑκάστου τῶν ὄντων πάντων μία ἀρχή;

Μανιχαῖος· Παντὶ τρόπῳ.

Ὀρθόδοξος· Τὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν δύο ἀρχῶν τῶν κατὰ σέ ἐστιν ἢ αἱ δύο ἀρχαὶ ἀρχαὶ τοῦ εἶναι;

Μανιχαῖος· Πρὸς τί γὰρ συντείνει τοῦτο;

Ὀρθόδοξος·Εἰ μὲν τὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν κατὰ σὲ δύο ἀρχῶν, ἰδοὺ μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο. Εἰ γὰρ τὸ εἶναι ἀρχὴ τοῦ εἶναι, ἐν μιᾷ οὖν ἀρχῇ· οὐ γὰρ τὸ τοιῶσδε εἶναί φημι, τουτέστι κακὸν εἶναι ἢ καλόν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἁπλῶς εἶναι. Εἰ οὖν τὸ εἶναι ἀρχὴ τῶν κατὰ σὲ δύο ἀρχῶν, μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο. Εἰ δὲ αἱ κατὰ σὲ ἀρχαὶ ἀρχαὶ τοῦ εἶναι, ἔσονται δύο ἐναντία τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ὥσπερ γὰρ ἡ ἁπλῶς οὐσία μία οὖσα δεκτική ἐστι διαφόρων ποιοτήτων καὶ κατὰ τοῦτο λέγονται πολλαὶ οὐσίαι, οὕτω καὶ τὸ ἁπλῶς εἶναι ἕν ἐστι, εἰ καὶ ἐν διαφόροις θεωρούμενον πολλὰ τὰ ὄντα παρωνύμως ἐξ ἑαυτοῦ ποιεῖ κατονομάζεσθαι. Ὁρίσω οὖν ἀκοινώνητον παντελῶς εἶναι τὴν τῶν ἐναντίων ἐνέργειαν, οὐκ ἐκ δύο ἀρχῶν τὸ εἶναι μάλιστα καὶ ἐναντίων, ἀλλ' ἐκ μιᾶς. Οὐ γὰρ τὸ εἶναι αἴτιον τοῦ ὄντος· οὐ γὰρ προῆν τὸ εἶναι τοῦ ὄντος. Ἐν τίνι γὰρ ἐθεωρεῖτο; Ἀλλ' ἐν τῷ ἀνάρχῳ ὄντι τὸ εἶναι

јалног и од материје? И како ће то исто произвести супротстављени, не сложивши се? Сасвим су незаједничарећи они који су супротстављени по природи.

Православац: Добро кажеш: једно је начело од сваког од свих бића?

Манихејац: Свакако.

Православац: Да ли је биће начело двају начела, која по теби постоје, или су два начела – начела бића?

Манихејац: На шта смераш?

Православац: Ако је биће начело твојих двају начела, гле једно је начело, а не два. А ако је биће начело бића, у једном начелу: јер не кажем да то квалификује биће, то јест да је биће зло или добро, већ је оно исто просто биће. Дакле, ако је биће начело твојих двају начела, једно је начело, а не два. А ако су та твоја начела биће, биће два супротстављена на истом делу. Пошто проста суштина бива као једна, способна је за примање различитих квалитета и по томе се називају многе суштине, тако и просто биће јесте једно, иако у различитости бива сагледавано мноштво бића, (и) чини именовање њих изведено од свог имена. Дакле, одредићу сасвим незаједничареће биће супротстављеним енергијама, није из два начела највише и супротстављено биће, већ из једног. Јер биће није узрок постојећих, зато што биће не претходи постојећима. У чему се то може сагледати? У безначелном бивствујућем биће бива

θεωρούμενον, ἐν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ ὡς αἰτίου ὑφέστηκε. Μία οὖν ἀρχὴ τοῦ εἶναι, καὶ τὸ ἐναντίον ταύτης οὐκ ἔστι.

17. Καὶ πάλιν· Ἡ ἀρχὴ τῆς ἑκάστου τῶν ὄντων κινήσεως μία ἢ δύο, ὑπαρκτική τε καὶ χρονικὴ καὶ τοπικὴ καὶ ἐνεργητική–ὑπαρκτικὴ μὲν τῆς ἑκάστου γενέσεως, – χρονικὴ δέ, ἀφ' οὗ χρόνου ἤρξατο, –τοπικὴ δέ, ἀφ' οὗ τόπου ἤρξατο τὰ ἀπὸ τόπου ἀρχόμενα, – ἐνεργητικὴ δέ, ἐξ ἧς ἐνεργείας ἐνεργεῖ τὸ ἐνεργούμενον, οἷον ἡ πρώτη ὕπαρξις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀφ' οὗ χρόνου ἐγένετο καὶ ἀφ' οὗ τόπου ἤρξατο κινεῖσθαι, βαδίζειν τυχόν, καὶ τῆς βαδιστικῆς ἐνεργείας;

Μανιχαῖος· Μία.

Ὀρθόδοξος· Ἀληθῶς ἔφης· ἀδύνατον γὰρ δύο ἀρχὰς εἶναι τῆς τοῦ ἑνὸς ὑπάρξεως.

Μανιχαῖος· Οὕτως ἔχει.

Ὀρθόδοξος·Τοῦτο ἐφ' ἑκάστου τῶν ὄντων θεωρεῖται ἢ οὔ;

Μανιχαῖος·Ἐφ' ἑκάστου τῶν ὄντων ἁπάντων.

Ὀρθόδοξος· Ὅπερ οὖν ἐφ' ἑκάστου τῶν ἁπάντων θεωρεῖται, καὶ ἐπὶ πάντων κοινῶς θεωρηθήσεται, οἷον, ὅπερ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἔχει, καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἔχει, ὡς τὸ ζῆν καὶ τὸ λογίζεσθαι, καὶ ὅπερ ἑκάστη οὐσία ἔχει, καὶ ἡ κοινὴ οὐσία ἔχει, ὡς τὸ αὐθύπαρκτον καὶ μὴ ἐν ἑτέρῳ ἔχειν τὸ εἶναι. Οὕτω τοίνυν καὶ εἰ ἕκαστον τῶν ὄντων ἐκ μιᾶς ἀρχῆς συνέστηκε, καὶ πάντα τὰ ὄντα ἐκ

сагледавано, у њему и из њега, као од узрока, бива постављено. Дакле, једно је начело бића, и није њима супротстављено.

17. И опет: Да ли је начело кретања сваког од постојећих једно или два, суштинско и временско и просторно и енергетско – суштинско се односи на рађење сваког од њих, а временско је од ког времена почиње, а просторно је оно које из простора започиње и од простора је начелствовано, а енергетско је оно из којег енергија снабдева енергијом оно што је енергизовано, као и прво постојање човека, и од ког времена настаје и из простора почиње да се креће, насумице ступајући, и енергије кретања?

Манихејац: Једно.

Православац: Истину си рекао: јер је немогуће да буду два начела од једног постојања.

Манихејац: Тако је (ἔχει).

Православац: Да ли се то на сваком од бића сагледава или не?

Манихејац: На сваком од свих бића.

Православац: Дакле, баш оно које се у сваком од свих сагледава, и у свима заједно ће бити посматрано, које свако од људи има, и цело човечанство има, као што је живљење и размишљање, и оно које свака суштина има, и заједничка суштина има, као што је самостално постојање и немање (свога) бића у другоме. Тако дакле, ако и свако од бића из једног начела бива створено, и сва бића

μιᾶς ἀρχῆς συνέστηκε καὶ οὐκ ἐκ δύο, καὶ οὐκ ἔσονται δύο ἀρχαί, ἀλλὰ μία.

18. Μανιχαῖος· Διὰ τί ἄναρχος ὁ θεός;

Ὀρθόδοξος· Ὅτι τὸ μὴ ὂν οὐκ ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ εἶναι. Τὸ οὖν ἀφ' ἑαυτοῦ μὴ ἔχον τὸ εἶναι, πῶς ἀφ' ἑαυτοῦ ἔσται; Καὶ χρὴ οὖν ἔκ τινος ὄντος τὸ μὴ ὂν τὸ εἶναι λαβεῖν· τὸ δὲ πρῶτον μεταδοτικὸν τοῦ εἶναι ἐξ ἑαυτοῦ ἔχοντὸ εἶναι, ἄναρχον ἀεὶ ἔσται.

19. Μανιχαῖος· Διὰ τί μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο;

Ὀρθόδοξος· Ὅτι δυὰς ἐκ μονάδος προέρχεται ὡς μονάδος γέννημα καὶ ἀρχὴ δυάδος μονὰς καὶ πρὸ τῆς δυάδος πάντως μονὰς καὶ ὅτι παντὸς πράγματος ἀρχὴ μία καί, εἰ ἑκάστου τῶν ὄντων μία ἀρχή, καὶ πάντων ἔσται ἀρχὴ μία· ὁ γὰρ ἐφ' ἑκάστου τῶν ὄντων ἀποδεδομένος λόγος καὶ ἐπὶ πάντων ἀποδοθήσεται.

20. Καὶ πάλιν·Εἰ δύο ἀρχαί, πολυαρχία· εἰδὲ πολυαρχία, στάσις· εἰδὲ στάσις ἀρχὴ τῶν ὄντων, κακία τῶν ὄντων ἀρχή· στάσις γὰρ κακία ἐστί. Πρέπει οὖν τῷ θεῷ ἁπάντων τῶν λεγομένων καὶ νοουμένων μείζονι εἶναι καὶ ἔχειν. Ποῖον οὖν μεῖζον, τὸ ἐξ οὐκ ὄντων θεοπρεπῶς ποιεῖν οὐσίας ἢ ἀνθρωπίνως τῇ δημιουργικῇ, μᾶλλον δὲ τεκτονικῇ τέχνῃ περὶ τὴν ὕλην καταγίνεσθαι;

су из једног начела створена и не из два, и неће бити два начела, него једно.

18. Манихејац: Зашто је Бог безначелан?

Православац: Зато што небиће нема биће од себе самог. Дакле, то које нема од себе биће, како ће само од себе бити? И треба из неког постојећег да небиће узима биће: а оно које прво предаје биће из себе, оно га и има, оно ће увек бити безначелно.

19. Манихејац: Зашто је једно начело, а не два?

Православац: Јер дијада из монаде иде испред као пород монаде, и начело дијаде је монада, и пре свих дијада је монада, и од свих дела је једно начело, и ако је једно начело од сваког бића, од свих ће бити једно начело: јер је над сваким од бића био предат логос и над свима ће бити предат.

20. И опет: Ако су два начела, (онда је) полиархија: а ако је полиархија, (онда је) побуна: а ако је побуна начело бића, онда је начело бића зло: јер је побуна зло. Дакле, Богу приличи да од свих називаних и умом схватаних већи буде и да више има. Дакле, на који начин је већи, јер из небића богоприлично ствара суштине или је у стварању човечанства, а више бива у градитељској вештини око материје?

Μανιχαῖος·Πάντως, ὅτι τὸ ἐκ μὴ ὄντων.

Ὀρθόδοξος· Οὐκ οὖν πρέπει θεῷ ἐκ μὴ ὄντων ποιεῖν οὐσίας, καὶ οὐκ ἦν ὕλη, ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ ἐγένετο.

Манихејац: Сасвим, јер су из небића.

Православац: Стога, Богу приличи да из небића ствара суштине, и не беше (раније) материја, пре него што је од Бога постала.

21. Μανιχαῖος· Ὁ θεὸς κατὰ πάντα ἐστὶν ἄναρχος ἢ κατὰ τὶ μέν, κατὰ τὶ δὲ οὔ;

Ὀρθόδοξος· Εἰ οὐ κατὰ πάντα ἄναρχος, καὶ ἄναρχος καὶ οὐκ ἄναρχος. Εἰ δὲ κατὰ πάντα ἄναρχος, ὄντως ἄναρχος καὶ φύσει ἄναρχος. Τὸ δὲ ἄναρχον καὶ ἀπέραντον· ἓν γὰρ ἀρχῆς εἶδος καὶ τὸ τέλος. Πᾶν οὖν ἔχον ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, καὶ πᾶν τέλος ἔχον καὶ ἀρχὴν ἔχει. Καὶ οἱ ἄγγελοι γοῦν ἀρχὴν ἔχοντες καὶ τέλος ἔχουσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν, εἰ καὶ τῇ θείᾳ χάριτι πάλιν ἄρχονται τοῦ εἶναι καὶ ἀνακαινίζονται. Ὥσπερ γὰρ τὸ ἀκίνητον σῶμα ἀρξάμενον τοῦ κινεῖσθαι ἐκ τόπου ἤρξατο, τουτέστι τὸ κυκλικόν, φθάνον δὲ τὸν τόπον, ὅθεν ἤρξατο, ἐπλήρωσε τὴν περιφέρειαν καὶ τὸν κύκλον, πάλιν δὲ ἄρχεται τῆς κινήσεως καὶ νέαν ἀρχὴν κινήσεως ποιεῖται καὶ οὕτω διαμένει κινούμενον, ἕως ἂν ὁ κελεύων αὐτὸ κινεῖσθαι θέλῃ, οὕτω καὶ οἱ ἄγγελοι κινούμενοι ζωτικῶς καὶ φθάνοντες τὸ φυσικὸν τέλος τῆς ἑαυτῶν ὑπάρξεως ἄρχονται τῆς ζωτικῆς κινήσεως, ἕως πάλιν προστάξει τοῦ ποιήσαντος αὐτοὺς παύσονται τῆς κινήσεως. Ἀεὶ γὰρ παρὰ θεοῦ τὸ εἶναι καὶ ζωτικῶς καὶ νοερῶς κινεῖσθαι λαμβάνουσιν οὐκ

21. Манихејац: Бог је по свему безначелан или по нечему јесте, а по нечему није?

Православац: Ако није по свему безначелан, безначелан (је) и није безначелан. А ако је по свему безначелан, сасвим (је) безначелан и природом је безначелан. А безначелно је и бескрајно: јер (је) један облик и крај начела. Дакле, све што има начело има и крај, по својој природи, и све што има крај има и начело. И анђели заиста имају начело, а и крај имају по својој природи, иако божанском благодаћу изнова започињу постојати и обнављају се. Јер као што се непокретно тело, бивајући начелствовано, почиње кретати из места, то јест кружно, антиципирајући место одакле је започело, испуни периферију и круг, а опет почиње кретање, и ново начело кретања ствара и тако наставља да бива покретано, док онај који му наређује жели кретање, тако и ангели бивају крепко покретани, и, очекујући крај свог постојања, владају животним кретањем, док им, онај који их је створио, опет не нареди да престану са кретањем. Јер, они који су од Бога, увек узимају биће и животно и умно кретање,

ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντες τοῦτο. Ὥσπερ δὲ τροχὸς κινηθεὶς κινεῖται καὶ παύεται–ἐὰν δὲ ἔχῃ τὸ ἀεικίνητον, ἀεὶ κινεῖται οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἔχων τὴν κίνησιν–, οὕτω καὶ οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐξ ἑαυτῶν ἔχοντες τὸ εἶναι, ὅσον κινεῖ αὐτοὺς ὁ ποιήσας, κινοῦνται· ἂν μέντοι ἐκεῖνος μὴ κινήσῃ, παύονται τῆς κινήσεως. Ὥστε τὸ ἀρχὴν ἔχον πάντως καὶ τέλος, καὶ τὸ τέλος ἔχον πάντως καὶ ἀρχήν. Καὶ τὸ φύσει ἄναρχον κατὰ πάντα ἄναρχόν ἐστι, κατά τε αἰτίαν καὶ χρόνον καὶ τόπον καὶ ἐξουσίαν.

jер то немају из себе. А као што се точак, крећући се, креће и стаје – а ако има вечно кретање, увек се креће немајући кретање из себе – тако и ангели немају биће из себе, и крећу се онолико колико их покреће онај који их је створио: а ако их он заиста не покреће, престају са кретањем. Онда, онај који има начело свакако има и крај, и који крај има свакако има и начело. И природно безначелно је по свему безначелно, по узроку и времену и месту и слободи.

22. Τὰ οὖν δύο ἢ ἐν ἀλλήλοις ἔσονται ἢ τόπῳ περιγραφήσονται καὶ οὐκ ἄναρχοί εἰσι. Πῶς οὖν ἐν ἀλλήλοις τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος; Τὸ γὰρ φῶς τοῦ σκότους ἀναιρετικόν. Εἰ οὐ μεθόριά εἰσι τοῦ φωτὸς καὶ μεθόρια τοῦ σκότους, οὐ δὲ τὸ φῶς ἀπερίγραπτον ὡς μὴ πανταχοῦ ὂν οὐδὲ τὸ σκότος. Καὶ οὐ παντελῶς ἄναρχα ἔχοντα τοπικὴν ἀρχήν. Ἀμήχανον γὰρ μὴ ὄντος τινὸς διατειχίσματος καὶ μεσοτοίχου ἀνεπίμικτον παντελῶς εἶναι τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος. Εἰ γὰρ ἐν νυκτὶ λύχνον ἀνάψωμεν, ὁ μὲν περὶ τὸν λύχνον τόπος φωτεινότερος ἔσται, κατὰ μικρὸν δὲ διάστημα ἔσται σκοτεινότερον, μέχρις ἂν τελείως ἐκλίπῃ τὸ φῶς καὶ καθαρὸν σκότος γένηται φωτὸς ἀνεπίμικτον. Ἡ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐμίγνυτο τῷ φωτὶ τὸ σκότος, καὶ οὐκ ἐναντία ταῦτα παντελῶς καὶ ἀκοινώνητα, ἢ ἕτερόν τι μεσότοιχον ἦν ἀπ' ἀρχῆς τὸ

22. Дакле, или ће (та) два бити једно у другом или ће у месту бити ограничени и нису безначелни. Како, дакле, да (буду) једно у другом светлост и тама? Зато што светлост уништава таму. Ако нису (ту) ограничења светлости и ограничења таме, нити је светлост неописива, као биће које није свуда, нити је тама. И нису сасвим безначелна јер имају просторно начело. Јер је немогуће да без постојања некаквог зида и преграде сасвим непомешани буду светлост и тама. Јер, ако у ноћи будемо упалили светиљку, док ће простор око светиљке бити светлији, на малој раздаљини ће бити већа тама, све док се светлост сасвим не угаси, и настане чиста тама, која није помешана са светлошћу. Зато што је од почетка тама била помешана са светлошћу, и оне нису сасвим супротстављене и незаједничареће, или неки друга међа беше од почетка, раздељу-

ταῦτα χωρίζον, καὶ οὐκέτι δύο ἀρχαί, ἀλλὰ τρεῖς. Τὸ φύσει πεφυκὸς οὐ μεθίσταται, τὸ δὲ μεταβαλλόμενον οὐ φύσει. Εἰ οὖν φύσει ἀκοινώνητα τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος, πῶς ἐκοινώνησαν μετὰ ταῦτα; Πῶς ἐξ ἀγαθοῦ καὶ πονηροῦ ἓν ζῷον ἀπετελέσθη, ὁ ἄνθρωπος; Εἰ γὰρ συνεβιβάσθησαν, ἐκοινώνησαν ἀλλήλοις· ὁ γὰρ συμβιβασμὸς κοινωνία γνώμης ἐστί. Καὶ οὔτε ὁ ἀγαθὸς καθαρῶς καὶ τελείως ἔμεινεν ἀγαθὸς οὔτε ὁ πονηρός, ἀλλ' ἀμφότεροι ἐτράπησαν. Τὸ δὲ τρεπόμενον οὐκ ἄναρχον οὐδὲ θεός· ὁ γὰρ θεὸς πάντα προειδὼς τὰ ἐφ' ἡμῖν πάντα τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὁρίζει. Καὶ πάλιν·Τὸ εἶναι τῷ εἶναι ἐναντίον ἢ τὸ εἶναι τῷ μὴ εἶναι;

Μανιχαῖος· Τὸ εἶναι τῷ μὴ εἶναι.

Ὀρθόδοξος· Οὐκ οὖν τῶν κατὰ σὲ δύο παντελῶς ἐναντίων ἀρχῶν ἡ μία ἔσται, ἡ δὲ ἑτέρα οὐκ ἔσται.

23. Καὶ πάλιν· Τὸ εἶναι τῷ εἶναι ἐναντίον;

Μανιχαῖος· Τὸ εἶναι κακὸν τῷ εἶναι ἀγαθὸν ἐναντίον.

Ὀρθόδοξος· Οὐκοῦν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ συνυπάρχουσι καὶ συνουσίωνται τὰ ἐναντία. Καὶ πῶς ἐναντία;

Μανιχαῖος· Τὸ μὴ ὂν ἀκατωνόμαστον· δεῖ γὰρ εἶναι καὶ οὕτως ὀνομάζεσθαι. Πῶς οὖν τὸ μὴ ὂν ἐναντίον τῷ ὄντι; Τὰ γὰρ ἐναντία ἀλλήλοις δεῖ

једни те две, и нису више два начела, већ три. Оно што је у природи било зачето се не мења, а оно које бива мењано није у природи. Дакле, ако у природи не заједничаре светлост и тама, како почеше да заједничаре после тога? Како из доброга и лукавога једно живо биће би завршено, човек? Јер ако беху помирени, почеше међусобно да заједничаре: јер је помирење заједница воље. И нити је добро чисто и не остаје савршено добро, нити је и лукаво (такво), већ се оба променише. А оно које бива мењано није безначелно нити је Бог: јер је Бог онај који предвиђа све што је наше, али нам то не предодређује. И опет: Биће је биће супротстављено или је биће супротстављено небићу?

Манихејац: Биће небићу.

Православац: Свакако да неће бити да, од та два, по теби сасвим супротстављена начела, једно постоји, а да друго не постоји.

23. И опет: Биће је супротстављено биће?

Манихејац: Зло биће је супротстављено добром бићу.

Православац: Свакако да, у једном и истом, не постоје истовремено, и немају исту суштину, она која су супротстављена. И како су супротстављена?

Манихејац: Непостојеће је неименовано? Зато што треба (прво) бити па онда именовати. Како је, дакле, небиће супротстављено бићу? Јер прво је требало да буду

πρῶτον εἶναι καὶ τότε ἐναντία εἶναι καὶ τότε ὀνομάζεσθαι ἐναντία·ὅπερ γὰρ οὐκ ἔστι τι, οὐκ ὀνομάζεται.

Ὀρθόδοξος· Μὴ ὂν εἰπὼν ὠνόμασας ἢ οὔ;

Μανιχαῖος· Ὠνόμασα κατὰ ἀπόφασιν, οὐ κατὰ κατάφασιν.

Ὀρθόδοξος· Ἡ κατάφασις ἕξιν δηλοῖ καὶ ἡ ἀπόφασις στέρησιν;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὀρθόδοξος· Ἐναντία ἡ ἕξις τῇ στερήσει;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὀρθόδοξος· Ἐναντίον ἄρα τὸ μὴ ὂν τῷ ὄντι ὡς ἕξις στερήσει;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὀρθόδοξος· Τὸ κακὸν καθ' ἕξιν λέγεται ἢ κατὰ στέρησιν;

Μανιχαῖος· Καθ' ἕξιν.

Ὀρθόδοξος· Τὸ καλὸν καθ' ἕξιν λέγεται ἢ κατὰ στέρησιν;

Μανιχαῖος· Καθ' ἕξιν.

Ὀρθόδοξος· Οὐκοῦν οὐ πάντη ἐναντίον τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ· ἕξις γὰρ ἕξει οὐκ ἐναντίον.

Μανιχαῖος· στέρησις καὶ ἔλλειψις ὁλοκληρίᾳ.

Μανιχαῖος· Καὶ τί φῄς;

Ὀρθόδοξος· Οὕτω καὶ τὸ κακὸν στέρησις μᾶλλον ἔσται καὶ οὕτως ἐναντίον τῷ ἀγαθῷ ὡς ἕξει στέρησις· τὸ γὰρ κακὸν οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις καὶ τὸ παντελὲς κακὸν παντελὴς τοῦ ἀγαθοῦ στέρησις. Διὸ τὸ κακόν φαμεν μὴ ὂν μᾶλλον ὡς στέρησιν τῆς φυσικῆς ἕξεως ἤπερ ὄν.

међусобно супротстављени, и онда, кад су супротстављени, да буду именовани као супротстављени: јер ништа није, ако није именовано.

Православац: Да ли си именовао небиће говорећи (о њему) или ниси?

Манихејац: Именовао сам по одрицању, а не порицању.

Православац: Порицање (κατάφασις) је, очигледно, стање, а одрицање је лишавање?

Манихејац: Да.

Православац: Да ли је стање супротстављено лишавању?

Манихејац: Да.

Православац: Да ли је небиће супротстављено бићу као што је стање (супротстављено) лишавању?

Манихејац: Да.

Православац: Зло се назива по стању или по лишавању?

Манихејац: По стању.

Православац: Да ли се добро назива по стању или по лишавању?

Манихејац: По стању.

Православац: Свакако да није зло сасвим супротстављено добру: зато што стање није супротстављено стању.

Манихејац: Лишавање и дефектност у целини.

Манихејац: И шта кажеш?

Православац: Тако ће и лишавање зла бити више и тако ће бити супротстављено добру, као лишавање стању: јер зло није ништа друго него лишавање добра и потпуно зло је потпуно лишавање добара. Зато кад кажемо да је зло небиће, више (мислимо) на лишавање природног стања него бића.

24. Τί οὖν φῂς τὴν ὕλην, ζωὴν ἢ φθορὰν καὶ θάνατον, κίνησιν καὶ κινουμένην ἢ ἀκινησίαν καὶ κινητόν, φῶς ἢ σκότος;

Μανιχαῖος· Φθορὰν καὶ θάνατον, ἀκινησίαν καὶ ἀκίνητον, σκότος καὶ οὐ φῶς.

Ὀρθόδοξος· Εἰ οὖν φθορά, πῶς καρποὺς προήγαγε; Πῶς ἔζησεν; Ἡ γὰρ φθορὰ οὐ ζῇ οὐδὲ ζωὴν ἔχει οὐδὲ ζωῆς μεταδίδωσιν· ὃ γάρ τις οὐκ ἔχει, πῶς μεταδίδωσι; Πῶς δὲ καὶ ἀκίνητος οὖσα ἐκινήθη καὶ μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ φωτὸς ἔφθασε; Τίς ὁ ταύτῃ δοὺς τὴν ζωὴν καὶ τὸ κινητόν; Εἰ μὲν ὁ ἀγαθός, οὐκ ἀγαθὸς οὐδὲ σοφός· –οὐκ ἀγαθὸς μὲν τὴν κακίαν ζωώσας καὶ κινήσας, οὐ σοφὸς δὲ οὐδὲ γνωστικὸς ἑαυτῷ παρεσχηκὼς πολέμους καὶ πράγματα καὶ καθ' ἑαυτοῦ κινήσας τὴν κακίαν ἠρεμοῦσαν καὶ ἡσυχάζουσαν· στάσεως γὰρ καὶ κακῶν ἐγένετο πρόξενος–, εἰ δὲ οὐχ ὁ θεός, ἕτερος, καὶ οὐκέτι δύο, ἀλλ' ἢ τρεῖς· ὃ γάρ τις οὐκ ἔχει, οὐ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ κτήσασθαι.

Μανιχαῖος· Ἀλλὰ δυνάμει εἶχε τὸ ζῆν καὶ τὴν κίνησιν.

Ὀρθόδοξος· Εἰ δυνάμει εἶχε ζωὴν καὶ κίνησιν, δυνάμει ἦν ἀγαθή, εἴπερ ζωὴ καὶ κίνησις ἀγαθή.

Μανιχαῖος· Ἡ τῆς κακίας ζωὴ καὶ κίνησις οὐκ ἀγαθόν, ἀλλὰ κακόν.

Ὀρθόδοξος· Τὸ ἐκ δυνάμεως ἐρχόμενον εἰς ἐνέργειαν τρεπτὸν καὶ ἀρχόμενον καὶ οὐκ ἄναρχον καί,

24. Шта кажеш да је материја: живот или пропадљивост и смрт, кретање и оно је покретано или непокретљивост и непокретно, светлост или тама?

Манихејац: Пропадљивост и смрт, некретање и непокретљивост, тама, а не светлост.

Православац: Дакле, ако је пропадљивост, како је произвела плодове? Како их је оживела? Јер пропадљивост не живи, нити има живот, нити живот предаје: јер како ће предавати неко ко нема? А како би покренуто, будући да је било непокретно, и превлада до граница светлости? Ко је онај који томе даје живот и кретање? Ако је (тај) добар, (онда) није ни добар ни мудар: – јер добар не оживљава и покреће зло, и није мудар, нити је гностик онај који је у себи изазивао ратове и (не)дела и по себи је покретао зло мирујући и ћутећи: и од стајања и од зала постаде странац – а ако није Бог, (или неко) други, и нису више два, или три: јер онај ко нема не може од себе стварати.

Манихејац: Али је у сили он имао живот и кретање.

Православац: Ако је у сили имао живот и кретање, беше у сили добар, ако су заиста живот и кретање добри.

Манихејац: И живот зла и кретање нису добро, већ зло.

Православац: Оно које из сила бива довођено у променљиву и начелствовану енергију и није

εἰ δυνάμει εἶχε ζωὴν καὶ κίνησιν, ἐνέργειαν ἔσχεν ὕστερον· εἰ μὲν κακὴ ἡ ταύτης ζωή τε καὶ κίνησις, δυνάμει ἦν κακὴ καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ, καὶ ἔσται ἡ κακία οὐκ ἄναρχος. Εἰ δὲ ἀγαθὸν ἡ ταύτης ζωή τε καὶ κίνησις, ἐκ κακίας ἦλθεν εἰς ἀγαθόν.

безначелно и, ако је у сили имало живот и кретање, енергију је потом имао: ако је зло такав живот и кретање, у сили беше зло, а не у енергији, и зло неће бити безначелно. А ако је тај живот и кретање добро, из зла дође у добро.

Μανιχαῖος· Τί δαί; Οὐχ ἡ ἑτέρου φθορὰ ἑτέρου γένεσις;

Манихејац: Збиља, зашто то? Зар није пропадљивост једнога постање другога?

Ὀρθόδοξος· Οὐχ ἡ φθορὰ γίνεται γένεσις, ἀλλ' ἡ ὑπὸ θεοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι προστάξει θεοῦ δημιουργηθεῖσα, τρεπτὴ οὖσα ὡς ἀπὸ τροπῆς ἀρξαμένη. Τροπὴ γάρ ἐστι τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἐλθεῖν· ὧν δὲ τὸ εἶναι ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, τρεπτὰ πάντως καὶ ἀλλοιωτά. Τρεπτὴ οὖν οὖσα ἡ ὕλη τῷ θείῳ προστάγματι ζωοῦται καὶ φθείρεται καὶ πάλιν ζωοῦται· ὥστε οὐχ ἡ φθορὰ δημιουργεῖ γένεσιν, ἀλλὰ τὸ θεῖον πρόσταγμα ζωοῖ καὶ γενεσιουργεῖ.

Православац: Пропадљивост не постаје стварање, већ од Бога, из небића у биће, у поретку бивају од Бога створена, бивајући промењена као да од обрта бивају започета. А обрт је долазак из небића у биће: а биће које од обрта бива започето, је сасвим променљиво и другачије. Дакле, постојећа материја је променљива, будући да је божанском заповешћу оживљавана и уништавана и опет оживљавана: тако да пропадљивост не ствара постање, него божанска заповест оживљава и ствара постање.

25. Εἰπὲ δὲ καὶ τοῦτο· Τὰ ἐκ τοῦ φωτὸς ὅρια φωτὸς πεπλήρωται ἢ οὔ;

25. Реци и то: Да ли су границе светлости испуњене светлошћу или нису?

Μανιχαῖος· Παντί που δῆλον, ὡς φωτὸς πεπλήρωται.

Манихејац: Сасвим је јасно да су светлошћу испуњене.

Ὀρθόδοξος· Τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος δεκτικὰ ἀλλήλων εἰσὶν ἢ ἀνεπίδεκτα;

Православац: Да ли су светлост и тама способни за међусобно примање или нису?

Μανιχαῖος· Δεκτικά.

Манихејац: Способни су.

Ὀρθόδοξος· Οὐκοῦν οὐκ εἰσι φύσει, ὅ εἰσι· τὸ γὰρ φύσει πεφυκὸς οὐ μεθίσταται, καὶ ἡ φύσει ζωὴ ἀνεπίδεκτος θανάτου. Πῶς οὖν ὡμίλησε φωτὶ

Православац: Свакако да нису у природи, ти који тако јесу: јер се, оно што је у природи било зачето, не мења, и у природи је смрт неприхватљива за живот. И како

τὸ σκότος καὶ οὐ διελύθη; Εἶτα ὁ τόπος τοῦ φωτὸς ἐπεπλήρωτο τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ φωτὸς ἢ οὔ;

Μανιχαῖος· Ἐπεπλήρωτο.

Ὀρθόδοξος· Πῶς οὖν ἐχωρήθη τὸ σκότος; Οὐ γὰρ μεδιμναῖον ἀγγεῖον χωρήσει διμέδιμνον, τουτέστιν ἀγγεῖον ἑνὸς μοδίου χωρητικὸν οὐ κἂν δύο χωρήσει μοδίους.

26. Εἶτα εἰσελθόντες οἱ τοῦ σκότους καρποὶ εἰς τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια τί πεποιήκασιν ἢ τί πεπόνθασιν;

Μανιχαῖος· Εἶδον τὸ φῶς καὶ ἠγάσθησαν καὶ προσεκίσσησαν αὐτῷ καὶ εἰς ἔρωτα αὐτοῦ ἦλθον.

Ὀρθόδοξος· Ὦ σκοτεινοὶ καὶ ἀνόητοι. Τυφλὸν τὸ σκότος ἢ φωτεινόν;

Μανιχαῖος· Τυφλόν.

Ὀρθόδοξος· Καὶ πῶς ὁρᾶν δύναται τὸ τυφλὸν ἢ πῶς τὸ παντελῶς κακὸν θαυμάσει ἢ ἐρασθήσεται τοῦ ἀγαθοῦ;

27. Ὅμως αὗται αἱ δύο ἀρχαὶ φθαρτικαὶ ἀλλήλων εἰσί;

Μανιχαῖος· Ναί.

Ὀρθόδοξος· Οὐκοῦν οὐ μόνη ἡ κακία ἐστὶ φθορά, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγαθός.

Μανιχαῖος· Ἡ μὲν κακία φθορά, ὁ δὲ ἀγαθὸς ζωή.

Ὀρθόδοξος· Οὐκοῦν ἡ μὲν κακία φθείρει τὸν ἀγαθὸν καὶ οὐχ ὑφίσταται, ὁ δὲ ἀγαθὸς ζωοῖ τὴν κακίαν, καὶ ὑποστήσεται μὲν ἡ κακία, ἀπωλεῖται δὲ ὁ ἀγαθός.

се придружи тама светлости, и не би њоме укинута? Онда, да ли је место светлости било испуњено добротом и светлошћу, или није?

Манихејац: Било је испуњено.

Православац: А како је била одељена тама? Јер не може посуда за меру земље сместити две мере земље, то јест посуда за једну меру неће моћи у себи да садржи две мере.

26. Затим, пошто су плодови мрака били ушли у крајеве светлости, шта су чинили или шта су поднели?

Манихејац: Видели су светлост и задивили су се, и зажудели су за њом и заљубили се у њу.

Православац: О мрачни и неразумни. Да ли је тама слепа или светла?

Манихејац: Слепа.

Православац: И како може видети оно што је слепо или како ће се дивити оно што је сасвим зло или како ће заволети добро?

27. Опет, да ли су та иста два начела међусобно пропадљива?

Манихејац: Да.

Православац: Сигурно није само зло пропадљиво, већ и добро.

Манихејац: Док је зло пропадљивост, добро је живот.

Православац: Није ли да, док зло чини да добро пропада и не престаје од тога, дотле добро снабдева животом зло, и зло ће бити одгајено, и пропаде до-

Ὡς οὖν ἔφης, ἡ ὕλη κακὸν καὶ φθορὰ καὶ θάνατος. Τὸ οὖν κακόν, εἰ μὲν ἄλλοις κακόν, ἑαυτῷ δὲ ἀγαθόν, συνίσταται μὲν ἑαυτῷ, οὐ παντελῶς κακόν, οὐ παντελῶς φθορά· συνιστῶν γὰρ ἑαυτῷ, κατὰ τοῦτο οὐκ ἔσται κακόν. Εἰ δὲ παντελῶς κακὸν καὶ παντελῶς φθορά, καὶ ἑαυτοῦ ἔσται ἀναιρετικὸν καὶ ἀνύπαρκτον. –Ἔκθου δὲ ἡμῖν καί, ὃν ἔφης, συγκράσεως λόγον.

бро. Дакле, кажеш да је материја и зло и пропадљивост и смрт. А зло, ако је и другима зло, себи је добро, док постоји у себи није потпуно зло, није потпуна пропадљивост: јер постоји у себи, и по томе неће бити зло. А потпуно зло и потпуно добро ће и за себе бити деструктивно и непостојеће. – Стави далеко од нас, ту мисао о помешаности, о којој си ти говорио.

28. Μανιχαῖος· Ἦν, ὡς ἔφην, θεὸς καὶ ὕλη, ἕκαστον ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις, ὁ μὲν ἀγαθὸς θεός, ζωή, φῶς, κίνησις, γνῶσις, νόησις καὶ πᾶν ἀγαθόν, ἡ δὲ ὕλη κακία, φθορά, σκότος, θάνατος, ἐν ἠρεμίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἀκινησίᾳ παντελεῖ. Εἶτα μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἐστασίασεν ἡ ὕλη πρὸς ἑαυτὴν καὶ οἱ ταύτης καρποὶ πρὸς ἀλλήλους, καὶ οὕτω τῶν μὲν διωκόντων, τῶν δὲ διωκομένων, καὶ ἦν, ὡς ἔφην, θεὸς καὶ ὕλη, τουτέστι δύο ἀρχαί· καὶ τοῦ μὲν φωτὸς μέρος ἐστὶν ἡ ψυχή, τοῦ δὲ σκότους καὶ τῆς ὕλης δημιούργημα τὸ σῶμα. Ἡ δὲ μίξις οὕτως ἐγένετο. Καὶ ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ μέρος ἦν, καὶ ὁ μὲν ἀγαθὸς ἐν ἑνὶ μέρει ἦν, ὁ δὲ πονηρὸς ἐν τρισίν. Εἶτα ἐκινήθη ὁ πονηρὸς ἀτάκτῳ ὁρμῇ ἐκ τῶν ὁρίων αὐτοῦ καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ γνοὺς ὁ ἀγαθὸς προέβαλεν ἐξ ἑαυτοῦ δύναμιν λεγομένην μητέρα ζωῆς, καὶ ἡ μήτηρ τῆς ζωῆς προεβάλετο τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τοῦτον δὲ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον λέγω τὰ πέντε στοιχεῖα, ἅτινά ἐστιν ἀήρ, ἄνεμος, φῶς, ὕδωρ καὶ πῦρ. Ταῦτα οὖν ἐνδυσάμενος

28. Беше, као што сам говорио, Бог и материја, свако у својим границама, и док је добри Бог: живот, светлост, кретање, знање, размишљање и свако добро, зла материја је: пропадљивост, тама, смрт, у потпуном мировању и ћутању и непокретности. Затим, после многих векова је устала материја против себе и њени плодови једни против других, и тако да су неки гонили, а други су били гоњени, и беше, као што сам говорио, Бог и материја, то јест два начела: и док је душа од дела светлости, тело је дело таме и материје. А мешавина би овако. И уз сваког од њих беше део, и док добри беше у једном делу, лукави беше у три. Затим би покренуто зло на неуређен испад из својих граница и дође у крајеве добра, и знајући, добро избаци из себе силу која је била названа мајка живота, и мајка живота је избацила првог човека, а тог првог човека називам као пет стихија,

ἀπῆλθε καὶ ἐπολέμησε τῷ σκότει. Οἱ δὲ τοῦ σκότους ἄρχοντες ἔφαγον ἐκ τῆς πανοπλίας αὐτοῦ μέρος, ὅ ἐστι ψυχή· κατ ἔσχον δὲ καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, καὶ ἐβασανίζετο ὑπ' αὐτῶν ὢν ἐν τῷ σκότει καὶ ἐβόησε πρὸς τὸν ἀγαθόν, καὶ προεβάλετο ἄλλην δύναμιν λεγομένην ζῶν πνεῦμα. Καὶ κατῆλθε καὶ ἔδωκε δεξιὰν τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ καὶ ἀνήγαγεν αὐτόν. Ἀφῆκε δὲ κάτω τὸ μέρος, ὃ ἔφαγον οἱ ἄρχοντες, τουτέστι τὴν ψυχήν· ἐκ γὰρ τῆς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ ἐγένοντο αἱ ψυχαί, ἐκ δὲ τῆς οὐσίας τῆς κακίας τὰ σώματα.

29. Ὀρθόδοξος· Εἰ κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον οὐκ ἔστι κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, πῶς ἐγένετο σύγκρασις ψυχῆς καὶ σώματος; Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ πεῖρα, ἥτις ἐστὶ ματαίων λόγων ἰσχυροτέρα, διδάσκει. Εἰσῆλθε τὸ σκότος εἰς τὰ ὅρια τοῦ φωτός, καὶ οὐκ ἐλύθη; Καὶ πάλιν· Πῶς ἐχωρήθη τὸ σκότος ἐν τοῖς τοῦ φωτὸς ὁρίοις; Καὶ πάλιν· Εἰ μὲν σοφὸς ἦν ὁ ἀγαθός, πῶς οὐ προέγνω τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ πονηροῦ καὶ προωχύρωσεν ἑαυτὸν καὶ τὸν τόπον αὐτοῦ; Εἰ γὰρ μὴ ἦν σοφὸς μηδὲ προγνώστης, μωρός· τὸν δὲ μωρὸν πῶς λέγεις ἀγαθόν;Καὶ πάλιν·Εἰ ὅλον τὸ σκότος εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ φωτός, κενὸς ἔμεινεν ὁ τόπος αὐτοῦ· εἰ δὲ μέρος αὐτοῦ, πῶς μέρος αὐτοῦ ἐνίκησε τὸν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ ἀποσταλέντα πολεμῆσαι αὐτῷ; Ἄσοφος γὰρ ὁ ἀποστέλλων ἀσθενέστερον πρὸς ἰσχυρότερον. Ἢ ἀσθενὴς ὁ ἀγαθός, ὁ δὲ πονηρὸς ἰσχυρότερος. Καὶ πάλιν· Εἰ μὲν

које су: ваздух, ветар, светлост, вода и ватра. И, обукавши те стихије, отиде и зарати са тамом. А архонти мрака су појели део од целине његовог оружја, које јесте душа: а чврсто су држали и првог човека, и он би мучен од њих, бивајући у тами, и завапио је пред добрим, и оно је избацило другу силу – названу дух живота. И сиђе и даде десницу првом човеку и узведе га. А доле је отишао део, којег појеле архонти, то јест душа: зато што су из делова добра настале душе, а из суштине зла тела.

29. Православац: Ако, по божанском апостолу, нема заједнице светлости са тамом, како је настала мешавина душе и тела? И он нас подучава да је покушај истог тежи од залудних речи. Уђе тама у границе светлости, и не би укинута? И опет: Како се десило да је тама отишла у крајеве светлости? И опет: ако добро беше мудро, како није унапред сазнало за навалу лукавога и како себе и своје није претходно утврдило? А ако не беше мудро нити унапред знајуће, глупо (је): а како ти (можеш) да добро називаш глупим? И опет: ако је цела тама ушла у границе светлости, њено место је остало празно: а ако је остао његов део, како ће његов део победити оно што је од добра било послато да ратује са њим? Није мудар онај који шаље слабије против јачег.

ἑκουσίως προέδωκεν ὁ ἀγαθὸς μέρος ἑαυτοῦ, τουτέστι τὴν ψυχήν, οὐκ ἀγαθὸς ὁ ἀγαθὸν κακῷ ἐκδιδούς. Πῶς δὲ αὐτὸς ἔκδοτον δέδωκε τὴν ψυχὴν τῷ πονηρῷ; Κρίνειν τοὺς δουλεύοντας τῷ πονηρῷ; Ἐροῦσι γὰρ αὐτῷ· Σὺ παρέδωκας ἡμᾶς, ἀνήρηται ἡ κρίσις. Εἰ δὲ αὐτοῦ μὴ θέλοντος ἀφήρπασαν μέρος αὐτοῦ οἱ ἄρχοντες τῆς κακίας, ἀσθενέστερός ἐστι καὶ ἀμαθέστερος, πρῶτον μὲν ἀπολέσας μέρος αὐτοῦ, δεύτερον μὴ δυνηθεὶς ἀφαρπάσαι τὸ ἐξ αὐτοῦ ἁρπαγέν· εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἠδυνήθη, οὐδὲ μετὰ ταῦτα δυνηθήσεται. Πῶς δὲ παραλαβὼν τοὺς ἄρχοντας τῆς κακίας ἐσταύρωσε καὶ ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν ἐποίησε τοὺς οὐρανούς, ἐκ δὲ τῶν ὀστῶν αὐτῶν τὰ ὄρη, τὸ δὲ μέρος αὐτοῦ ἁρπαγὲν οὐ παρέλαβε; Καὶ οὕτως δὲ ἀναιρεῖται ἡ κρίσις. Ἀναίτιοι γὰρ οἱ ἁμαρτάνοντες· εἰ γὰρ αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπολαβεῖν, πῶς ἡ ψυχὴ ἡ κατακυριευθεῖσα δυνήσεται μὴ ἁμαρτάνειν καὶ ἀναίτιος ἔσται; Καὶ εἰ τελευταῖον δεσμήσει ὁ ἀγαθὸς τὴν κακίαν, ἀπολήψεται τελείως τὴν ψυχήν, καὶ οὐ κολασθήσεται ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν· Εἰ ἐκ τοῦ σώματος τῇ ψυχῇ ἡ κακία, ἀναίτιος ἡ ψυχή. Καὶ πάλιν· Τὸ σῶμα νεκρὸν κείμενον οὐχ ἁμαρτάνει. Οὐκοῦν οὐκ ἐκ τοῦ σώματος ἡ κακία, ἀλλ' ἐκ τῆς ψυχῆς.

Слабо (је) добро, а лукаво је јаче. И опет: ако слободно предаде добро свој део, то јест душу, није добро оно које добро издаје злу. А како он издајући даде душу лукавоме? (Да ли) судити онима који служе лукавоме? Јер ће му (они) рећи: Ти који си нас предао, прихвати суд. А ако су против његове воље, архонти зла ограбили његов део, слабији је и глупљи, јер прво је изгубио свој део, а потом није могао да преотме оно што је од њега ограбљено: јер ако од почетка није био у могућности, неће ни после тога моћи. А како је, примивши архонте мрака, њих и разапео и од меса њиховог створио небеса, а из костију њихових горе, а да није могло да ограби свој део? И на тај начин је одређен суд. Невини су они који чине грехе: јер ако оно није могло преотети свој део, како ће душа моћи да буде господаређа, и да буде невина и да не греши? И ако на крају добро буде утамничило зло, биће потпуно одузета душа, и човек неће бити кажњен. И опет: Ако из тела души долази зло, невина је душа. И опет: тело које лежи мртво не греши. Тако да зло није из тела, него из душе.

30. Εἴπατε ἡμῖν, ὦ Μανιχαῖοι, ἡ παρ' ὑμῖν ἄναρχος κακία, ἣν ὕλην ὀνομάζετε, ἀσώματός ἐστιν ἢ σῶμα ἢ σύνθετον; Καὶ εἰ μὲν ἀσώματος, πῶς ὕλη; Ἡ γὰρ ὕλη οὐκ ἀσώματος. Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖτε,

30. Реците нам, о манихејци, да ли је по вама безначелно зло, које именујете као материју, бестелесно, или (је) тело, или нешто сложено? И ако је бестелесно, како је материја? Јер ма-

ὅτι ἀσώματος μέν ἐστιν, ἐποίησε δὲ τὸ σῶμα. Εἴπατε οὖν ἡμῖν· Ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἢ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος; Καὶ εἰ μὲν «ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας» εἴπητε, ψεύδεσθε. Ἐκ γὰρ ἀσωμάτου οὐσίας σῶμα οὐ προέρχεται–τὸ γὰρ φύσει πεφυκὸς οὐ μεθίσταται οὔτε ἐξ ἀσωμάτου εἰς σῶμα οὐσία τραπήσεται–οὐδὲ ἐκ σώματος εἰς ἀσώματον οὐδὲ ἐκ λογικοῦ εἰς ἄλογον οὐδὲ ἐξ ἀλόγου εἰς λογικόν. Ἡ γὰρ οὐσιώδης ποιότης ἀκίνητος, τὰ δὲ μεταβάλλοντα καὶ τρεπόμενα κατὰ συμβεβηκὸς τρέπεται, ἅτινα γίνονται καὶ ἀπογίνονται δίχα τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Εἰ δὲ εἴπητε «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος», εἴπατε ἡμῖν, διὰ τί ἀσώματος ὢν καὶ πονηρὸς μὴ ἐποίησε καὶ τὴν σύμμιξιν ἀπὸ πονηρῶν, διὰ τί μὴ ἐποίησε καὶ ψυχὰς φύσει πονηρὰς ὡς καὶ τὸ σῶμα, ὡς λέγετε, φύσει κακόν, διὰ τί συνεκέρασε τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ μέρος τοῦ ἀγαθοῦ; Ὁ γὰρ ἀγαθὸς τοῦτο οὐκ ἐποίησεν· ὥστε οὐ τελέως ἐστὶ πονηρός, ἀλλ' ἔχει μέρος ἀγαθόν. Καὶ ταῦτα μέν, εἰ ἀσώματον λέγετε. Εἰ δὲ σῶμα, πῶς ἐκινήθη; Πᾶν γὰρ σῶμα καθ' ἑαυτὸ ἀπροαίρετον καὶ νεκρόν. Πῶς οὖν ἐκινήθη; Τίς αὐτῷ δέδωκε τὴν κίνησιν; Ὁ ἀγαθός; Οὐκοῦν οὐκ ἀγαθὸς ἢ οὐ σοφὸς οὐδὲ προνοητικὸς κινήσας τὴν κακίαν. Εἰ δὲ σύνθετον εἴπητε, γνῶτε, ὅτι πᾶν τὸ σύνθετον εὐδιάλυτον, καὶ ἀνάγκη, πρῶτον εἶναι τὰ ἁπλᾶ, ἐξ ὧν ἡ σύνθεσις γέγονεν, ὡς ἀνάγκη, πρῶτον

терија није бестелесна. Али ви ћете исто рећи, јер (иако) јесте бестелесна, створило је тело. Дакле, реците нам: да ли из своје суштине или из небића? Ако је „из своје суштине" лажете. Јер из бестелесне суштине не произлази тело – јер се, оно што је у природи било зачето, не мења, нити ће суштина бити промењена из бестелесног у тело – нити из телесног у бестелесно, нити из логосног у безлогосно, нити из безлогосног у логосно. Јер је непокретљивост суштински квалитет, а она која се мењају и бивају мењана се акциденталнo мењају, а та настају и нестају без подлежеће пропадљивости. А ако кажете „из небића" реците нам, зашто, будући да је бестелесно и лукаво, не створи и смешу од лукавога, и зашто не створи и душе, у природи лукаве, као и тело, (које је) као што говорите, у природи зло, зашто је свом злу помешало део добра? Јер добро то не учини: тако да лукаво није савршено, већ има део добра. И та, ако их бестелесним називате. А ако је тело, како је било покренуто? Јер је свако тело по себи инертно и мртво. Дакле, како је било покренуто? Ко му је дао кретање? Добро? А свакако да није ни добро, ни мудро, ни предзнајуће, покретало зло. А ако кажете да је сложено, знајте да је свако сложено ломљиво, и нужно је да ће прво бити проста, из којих настаде мешавина, као

εἶναι τὴν πίσσαν καθ' ἑαυτὴν καὶ τὸν κηρὸν καθ' ἑαυτὸν καὶ τότε γενέσθαι τὴν τοῦ κηροπίσσου σύνθεσιν. – Ἔσονται οὖν αἱ ἀρχαὶ τῆς κακίας δύο καὶ οὐ μία.

31. Εἴπατε οὖν, ὦ Μανιχαῖοι· Αἱ παρ' ὑμῖν δύο ἀρχαὶ παντελῶς εἰσιν ἀκοινώνητοι ἢ ἔν τισι κοινωνοῦσι καὶ ἔν τισι διαφέρουσι καί, εἰ μὲν παντελῶς εἰσιν ἀκοινώνητοι, ἡ μία ἔσται καὶ ἡ μία οὐκ ἔσται. Εἰ δὲ κοινωνοῦσι κατὰ τὸ εἶναι ὡς οὐσία καὶ συμβεβηκός, τὸ ἓν ἐν τῷ ἑτέρῳ ἔχει τὴν ὕπαρξιν· τὸ γὰρ συμβεβηκὸς καθ' αὑτὸ οὐχ ὑφίσταται, ὡς τὸ χρῶμα οὐ δύναται συστῆναι ἄνευ σώματος. Ἔστι δὲ τὸ μὲν σῶμα οὐσία, τὸ δὲ χρῶμα συμβεβηκός· τὸ δὲ συμβεβηκὸς γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς φθορᾶς τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ χρώματος ἀλλασσομένου τὸ σῶμα τὸ αὐτὸ μένει. Οἵαν οὖν θέλετε, εἴπατε οὐσίαν καί, οἷον θέλετε, συμβεβηκός· εἰδὲ ἀμφότεραι οὐσίαι, γνῶτε, ὅτι οὐσία οὐ διαφέρει μὲν οὐσίας, οὐκ ἔστιν δὲ ἐναντία οὐσία οὐσίας εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός. Εἰ ἔστιν ὁ ἀγαθός, καὶ ἔστιν ὁ πονηρός, καὶ οὐσία ἐστὶν ἀίδιος καὶ ἄτρεπτος, ἐνεργητική, δημιουργητικὴ ἑκάτερον αὐτῶν· ἕν εἰσι τῇ οὐσίᾳ ἀμφότεροι, ποιότητι δὲ διαφέρουσι. Καὶ πάλιν· Ὁρῶμεν τὰ στοιχεῖα καὶ τοὺς καιρούς, οὐρανόν τε καὶ γῆν καὶ θάλασσαν ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντα, καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν ἡλίου τε καὶ σελήνης καὶ ἄστρων κινήσεις καὶ ὄμβρους καὶ τὰ τῆς γῆς ἐκφόρια κατὰ λόγον

што је нужно да прво засебно буду смола и восак и тек после ће постати мешавина смоле и воска. – Дакле, биће два начела зла, а не једно.

31. Дакле, реците, о манихејци: Та ваша два начела јесу сасвим незаједничарећа, или у некима заједничаре и у некима са преносе и, ако су сасвим незаједничарећа, биће једно и неће бити једно. А ако заједничаре по бићу, као суштина и акцидент, једно у другом има постојање: јер акцидент не постоји сам по себи, као што боја не може бити без тела. А док је тело суштина, боја је акцидент: јер акцидент постаје и нестаје без подлежеће пропадљивости, од променљиве боје тело остаје исто. Дакле, реците какву суштину желите и, какав акцидент желите: а ако (су) обадве суштине, знајте, да се суштина не разликује од суштине, а није суштина супротстављена суштини осим по акциденту. Ако јесте добро, и јесте лукаво, и суштина јесте вечна и непроменљива, енергична, стваралачка за сваког од својих: обоје јесу једно у суштини, а у квалитету се разликују. И опет: гледамо стихије и времена, небо и земљу и море, који увек јесу на исти начин, и ноћ и дан сунца и месеца и кретање звезда и кише и плодове земље, по логосу и по низању одређене и учињене ритмичним. Дакле, ако су два начела међусобно су-

καὶ καθ' εἱρμὸν τεταγμένα καὶ ῥυθμιζόμενα. Εἰ οὖν δύο ἀρχαὶ ἀλλήλαις ἐναντίαι, πῶς εὐθέτως τὰ πάντα διεξάγεται, εἰ μὴ συνεβιβάσθησαν φιλικῷ τρόπῳ; Εἰ ἑαυτὴν ἀνήλωκεν ἡ ὕλη, πῶς ἐκινεῖτο; Εἰ δὲ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἀνάλωσιν ἐκινεῖτο, πῶς ἦλθεν ἐπὶ τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια; Εἰ κατωφερὴς ἡ ὕλη καὶ φυσικὸς τόπος αὐτῆς τὰ κατώτερα καὶ σκοτεινότερα, πῶς ἐλθοῦσα ἐπὶ τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια ἐξῆλθεν ἐκτῆς ἑαυτῆς φύσεως; Τὸ σκότος τυφλόν·πῶς οὖν εἶδε τὸ φῶς; Εἰ ἄτακτος καὶ ἄνους ἡ ὕλη, πῶς ἔχει ἄρχοντας; Πῶς δὲ καὶ πολεμῆσαι δύναται τῷ λόγον καὶ τάξιν ἔχοντι; Ἢ καὶ πολεμοῦσα ἐπικρατεστέρα γενήσεται, ὥστε ἁρπάσαι τι παρὰ τοῦ σοφοῦ καὶ μὴ ἁρπαγῆναι; Εἰ δὲ ὁ ἀγαθὸς θεὸς συνεχώρησε μέρος αὐτοῦ ἁρπαγῆναι διὰ τὸ ἐπισχεῖν αὐτὴν τοῦ μὴ προβῆναι εἰς τὰ ἑαυτοῦ ὅρια οὐ δυνηθεὶς ἄλλως, ἰσχυρότερος ὁ πονηρὸς καὶ δολοπλόκος ὁ ἀγαθός. Καὶ πῶς ἀγαθὸς ἢ θεὸς δόλῳ καὶ μὴ δυνάμει χρώμενος; Τὸ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον ἀλήθειά ἐστιν, ἡ δὲ ἀλήθεια ἀγαθόν· τὸ δὲ ἄναρχον ἄτρεπτον. Εἰ οὖν ἄναρχος ἡ ὕλη, καὶ ἄτρεπτος ἔσται· εἰ δὲ ἄτρεπτος, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσα· εἰ δὲ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσα, ἀλήθειά ἐστιν· εἰ δὲ ἀλήθειά ἐστιν, ἀγαθὸν ἔσται. Εἰ δὲ τρέπεται ἡ ὕλη, ἐξ ἀγαθοῦ εἰς κακόν, καὶ πρότερον οὖσα ἀγαθὴ ὕστερον ἐγένετο κακή, ἢ εἰς ἀγαθὸν ἐκ κακοῦ, καὶ πρότερον οὖσα κακὴ ὕστερον ἐγένετο ἀγαθή· ἡ γὰρ τροπὴ εἰς

протстављена, како они уређено изводи све ствари, ако нису били здружени на пријатељски начин? Ако је материја себе уништила, како се померила? А ако се померила пред своје уништење, како је дошла у границе светлости? Ако је падајућа материја, и њено природно место, нижа и тамнија, како је дошла у границе светлости излазећи из своје природе, тама је слепа: па како је видела светлост? Ако је материја без реда и без ума, како има архонте? А како може ратовати имајући логос и поредак? И ратујући ће оно постати супериорније, па ће грабити нешто од мудрога и неће (подносити) грабљење? А ако добри Бог уступи свој део да га обузда, да не би ушао у његове границе, јер није могао друго, онда је лукави јачи, а добри је сплеткарош. И како добри, или ти Бог, вара и не може нападати? Оно које је увек на исти начин је истина, а истина је добро: а безначелно је непроменљиво. Ако је, дакле, материја безначелна, биће и непроменљива: а ако је непроменљива, увек ће бити на исти начин: а ако ће увек бити на исти начин, истина је: а ако је истина, биће добро. А ако се материја мења, из доброга у зло, и претходно бивајући добро потом постаде зло, или из злог у добро, и претходно бивајући зло потом постаде добро: јер промена води у супротно. Вечна суштина је непроменљива: зато што није до-

τὸ ἐναντίον ἄγει. Ἡ ἀίδιος οὐσία ἄτρεπτός ἐστιν·οὐ γὰρ ἐκ μὴ ὄντος ἦλθεν εἰς τὸ εἶναι· οὗ δὲ ἡ ὕπαρξις οὐκ ἐκ προκοπῆς, ἄτρεπτος ἡ οὐσία. Ἀγαθὸς οὖν ὢν ὁ θεὸς καὶ ἀίδιος οὐχ ὑπομένει τροπήν, ἀλλ' ἀεὶ ἀγαθός ἐστι καί, ἃ δὲ ποιεῖ, ἀγαθά ἐστιν· ἐκ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ οὐκ ἐγχωρεῖ κακὰ γίνεσθαι, ὅμως δὲ τρεπτά, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει. Τὰ οὖν λογικὰ δεκτικὰ μέν ἐστι τροπῆς διὰ τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγήν, ἀλλ' αὐτεξούσια διὰ τὸ λογικὰ εἶναι. Αὐτεξούσια δὲ μένει, καθὼς γέγονε, τουτέστιν ἀγαθά, δοῦλα καὶ ἐπιγνώμονα καὶ ὑπ ἠκοα τοῦ πεποιηκότος, ὅπερ ἐστὶ τῇ κτιστῇ φύσει· ἀρετὴ γάρ ἐστι τὸ μένειν ἐν τοῖς ὅροις τῆς οἰκείας φύσεως. Αὐτεξουσίως οὖν ἐτράπη ὁ ἄνθρωπος μεγάλου ἐπιθυμήσας, οὐ καλῶς δέ· μέγα γὰρ τὸ εἶναι θεόν, ἀλλὰ κακὸν τῷ μὴ ὄντι θεῷ ἀγνωμονεῖν τῷ ποιήσαντι καὶ ὑπερβαίνειν τὴν οἰκείαν φύσιν καὶ θέλειν εἶναι, ὃ γενέσθαι αὐτὸν ἀδύνατον· ἀδύνατον γὰρ τὸν μὴ ἄναρχον εἶναι θεὸν ἢτὸν ἠργμένον εἶναι ἄναρχον. Ἄγει οὖν τῶν ὄντων τὴν στέρησιν ἡ τοῦ μὴ προσήκοντος ζήτησις.

шла у биће из небића: непроменљива је суштина она чије постојање није из напретка. Бивајући добар и вечан, Бог се није подвргао промени, већ је увек добар, добро је све што створи: јер из доброга не сме настати зло, али (ипак настаје) променљиво, кад га из небића преведе у биће. Она која прихватају разумност јесу кроз промену (настала) због превођења из небића у биће, али слобода је због разумних бића. А слобода остаје, као што је и постала, то јест добро, слуга и судија и слуша оног који је створио, као што је у створеној природи: врлина је оно што остаје у границама сопствене природе. Дакле, човек се слободно променио жудећи за великим, а то није добро: јер је велико биће Бога, а зло је у небићу које је незахвално Богу који га је створио и преступа сопствену природу и жели бити, као стваралац – (што је) немогуће: немогуће је да небезначелно буде Бог или да оно које је било начелствовано буде безначелно. Дакле, лишавање води од постојећих, а од оног које није стигло испитивање.

32. Μανιχαῖος· Τίς ἡ κακία τοῦ διαβόλου;

Ὀρθόδοξος· Ἡ κατὰ τοῦ ποιήσαντος ἐπανάστασις. Δέδωκεν οὖν αὐτῷ ὁ θεὸς τὸ εἶναι, ἵνα τε μὴ δόξῃ φοβεῖσθαι τὴν τοῦ δούλου ἐπανάστασιν καὶ ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς καὶ πρὸς τοὺς κακοὺς εὐεργετικῶς

32. Манихејац: Које је зло код ђавола?

Православац: Устајање против онога који га је створио. Дао му је Бог биће, да се не уплаши подизања слугу у слави и да нас подучава (да) и пред злим стварима будемо у добродетељном

διακεῖσθαι. Οὐ μόνον γὰρ ἐποίησεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντα τοῦ κόσμου ἐποίησεν αὐτὸν καί, εἴπερ θελήσει ἀγαθὸς γενέσθαι, δέχεται καὶ εὐεργετεῖ. Διὸ καὶ δυνάμενος ἀνελεῖν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλεν, ἀλλ' ἀνέχεται τῆς ἀφροσύνης αὐτοῦ εὐεργετικῶς καὶ ἀφθόνως τὸ εἶναι παρέχων αὐτῷ, ὅπερ ἐστὶν αὐτοῦ. Τὸ δὲ καλὸν γενέσθαι αὐτὸν οὐ τοῦ θεοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ·τὸ γὰρ βίᾳ γινόμενονοὐ καλὸν οὐδὲ ἀρετή.

стању ума. И није га само створио, већ га је створио као архонта космоса и, ако буде заиста зажелео да буде добар, постаће и чиниће добро. Стога, он који је у могућности да га уништи то не чини, већ добродетељно подноси његову лудост и без зависти му предаје биће, као што је његово. А да он постане добар не зависи само од Бога, већ и од њега: јер оно што на силу постаје није лепо, нити је врлина.

33. Εἰ δὲ λέγεις ὅτι, διὰ τί εἴασεν αὐτὸν πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώποις, φημί, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον· πολλοὶ γὰρ δι' αὐτοῦ στεφανοῦνται. Εἰ δὲ λέγεις, ὅτι καὶ πολλοὶ ἀπόλλυνται, φημί, ὅτι, ὥσπερ ἠδυνήθη αὐτὸς ὁ διάβολος ἐκτὸς προσβολῆς ἄλλου γενέσθαι κακὸς ἐξ οἰκείας γνώμης, ὅπερ καὶ χεῖρον αὐτῷ ἐστιν ἔγκλημα, οὕτως ἠδύνατο καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἑαυτοῦ καὶ μὴ ἔχων τὸν προσβάλλοντα γενέσθαι κακός, καὶ ἐγίνετο ἂν αὐτῷ ἡ ἁμαρτία χείρων· πλείονος γὰρ ἀπολογίας καὶ συγγνώμης ἀξιοῦται ὁ ἐξ ὑποβολῆς ἄλλου ἁμαρτάνων ἢπερ ὁ ἐξ ἑαυτοῦ. Ὁ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτάνων ἀναπολόγητός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ὁ ἐξ ἑαυτοῦ μετερχόμενος τὴν ἀρετὴν πλέον ἐπαινεῖται. Διὸ ὁ διάβολος μὲν ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτήσας ἀμετανόητος ἔμεινεν, ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ ἁμαρτήσας, ἀλλ' ἐκτῆς τοῦ διαβόλου προσβολῆς ἐν μετανοίᾳ γέγονε καὶ ἠξιώθη τῆς ἀνακαινίσεως καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Τὸ οὖν εἶναι ἀγαθόν ἐστι καὶ δῶρον θεοῦ.

33. А ако кажеш, зашто му је допустио да ратује са људима, кажем, због користи, јер ће многи због тога бити овенчани. А ако кажеш да ће и многи бити уништени, кажем да, као што је могао исти ђаво, без прихватања другог постати зао на основу сопствене воље, тако да му је гора оптужба, тако је могуће да и човек из себе самог, не имајући оно што му је дато са стране, постане зао, и постаће му грех гори: јер више опроштаја и апологија заслужује онај који због предлагања другога греши, него онај који (греши) од себе. Зато што, онај који греши самостално, не заслужује опроштаја, као што и онај, који сам од себе долази у врлину, бива више хваљен. Зато, пошто ђаво греши самостално, остаје непокајан, а човек, који не греши из себе, већ због ђаволског наговора долази у покајање и заслужује обновљење и опраштање грехова. Дакле, бити добар је Божији дар.

34. Μανιχαῖος· Διὰ τί προγνοὺς ὁ θεὸς πονηρὸν ἐσόμενον τὸν διάβολον ἐποίησεν αὐτόν;

Ὀρθόδοξος· Δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος ἐποίησεν αὐτόν. Ἔφη γάρ· Ἐπειδὴ οὗτος πονηρὸς μέλλει ἔσεσθαι καὶ ἀπολλύειν πάντα τὰ διδόμενα αὐτῷ ἀγαθά, στερήσω αὐτὸν κἀγὼ τελείως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀνύπαρκτον αὐτὸν ποιήσω; Οὐδαμῶς. Ἀλλ' εἰ καὶ αὐτὸς πονηρὸς ἔσται, ἐγὼ τῆς μετουσίας μου μὴ στερήσω αὐτόν, ἀλλὰ δώσω αὐτῷ ἓν ἀγαθόν, τὴν διὰ τοῦ εἶναι μετουσίαν μου, ἵνα, κἂν μὴ θέλῃ, μετέχῃ μου τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τοῦ εἶναι. Οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὁ συγκρατῶν καὶ συνέχων τὰ ὄντα ἐν τῷ εἶναι εἰ μὴ ὁ θεός· τὸ γὰρ εἶναι ἀγαθόν ἐστι καὶ δῶρον θεοῦ.

34. Манихејац: Зашто је предзнајући Бог створио ђавола који ће постати лукав?

Православац: Због савршенства доброте га је створио. Јер рече: кад је тај намеравао да постане лукав и да уништи сва добра која су му дата, лишићу га и ја од савршеног добра и непостојећим ћу га учинити? Никако. Али, иако ће он лукав бити, ја га нећу лишити заједнице самном, већ ћу му дати једно добро, да кроз биће буде у заједници са мном, да, иако то не жели, учествује у мом добру кроз биће. Јер нико не садржи и не сабира постојећа створења у бићу осим Бога, зато што је бити добар и дар Божији.

35. Μανιχαῖος· Τὸ εἶναι τοῖς οὖσιν ἐκ θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ· εἰ οὖν πᾶσι τοῖς οὖσιν ἀγαθὸν τὸ εἶναι ὡς ἐκ θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ δεδομένον, καὶ τῷ διαβόλῳ ἀγαθὸν τὸ εἶναι.

Ὀρθόδοξος· Πάντα τὰ ὄντα ἐκ τοῦ θεοῦ ἔσχε τὸ εἶναι. Πάντα τὰ δοθέντα ἑκάστῳ ὑπὸ θεοῦ, ἃ καὶ ἀγαθά ἐστι· τὰ γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόμενα ἀγαθά. Κακὸν δὲ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ ἡ τῶν ἀγαθῶν, τουτέστι τῶν ὑπὸ θεοῦ δοθέντων, ἀποβολή. Οἱ οὖν ἐκ θεοῦ κἂν τὸ εἶναι ἔχοντες ἐν μετουσίᾳ μερικῇ τοῦ ἀγαθοῦ εἰσι κατ' ἔσχατον ἀπήχημα. Καλὸν οὖν ἐστιν εἶναι τὸν διάβολον καὶ διὰ τοῦ εἶναι μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ οὖν εἶναι καλόν, τὸ δὲ εὖ εἶναι κάλλιον. Τελεία γὰρ ὕπαρξις τὸ ὑγιαίνειν, τὸ νοσεῖν καὶ

35. Манихејац: Биће у онима који постоје је из доброг Бога: ако је у свим постојећим бићима добро биће, из доброга Бога предавано, и у ђаволу је добро биће.

Православац: Сва постојећа бића имају биће из Бога. Сва, која су дата сваком од Бога, која и јесу добра: зато што су добра она која су дарована од доброга. Зло није ништа друго него одбацивање, од Бога дарованих, добара. Дакле, они из Бога, иако имају биће, јесу у делимичној заједници добара, по последњем гласу. Дакле, добро је биће ђавола и кроз биће он учествује у доброме. Биће је добро, а добро биће је боље. Зато што је здравље савршено постојање, а боловати и бити делимич-

εἶναι μερικὸν κακὸν καὶ φθορά· οὐ γὰρ τελεία ἀνυπαρξία, ἀλλὰ μερικὴ ὕπαρξισκαὶ μερικὴ ἀνυπαρξία. Τὸ μὴ εἶναι τέλειον κακόν· τελεία γὰρ φθορὰ καὶ ἀνυπαρξία τὸ τελείως μὴ ὄν. Τὸ οὖν εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι καλὰ καὶ παρὰ θεοῦ, τὸ δὲ κακὸν ἐξ ἀγαθοῦ γενέσθαι τῆς τοῦ γινομένου γνώμης. Ὁ οὖν θεὸς δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος καὶ τῷ πονηρῷ τὰ ἀγαθὰ δέδωκε, τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι.

36. Ἐγκαλεῖτε ἡμῖν, ὦ Μανιχαῖοι, διὰτί προγινώσκων ὁ θεὸς τὸν διάβολον κακὸν ἐσόμενον ἐποίησεν αὐτόν, καὶ ἀπεδείξαμεν διὰ πλειόνων, ὅτι κατὰ τὸν φυσικὸν τοῦ δικαίου λόγον καλῶς ἐποίησεν αὐτόν· κρεῖσσον γὰρ κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον κἂν εἶναι καὶ κατὰ τὸν τοῦ εἶναι λόγον μετέχειν τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐκ τοῦ θεοῦ γὰρ τοῦ μόνου ἀεὶ ὄντος αὐτὸ τὸ εἶναι, ἀγαθοῦ καὶ ἀγαθῶν παρεκτικοῦ· τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἀγαθὸν πάντως ἐστίν. Εἰ δὲ λέγετε, ὅτι συνέφερεν αὐτῷ μὴ γενέσθαι ἤπερ γενέσθαι καὶ κολασθῆναι ἀτελευτήτως, φαμέν, ὅτι ἡ κόλασις ἐκείνη οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ πῦρ ἐπιθυμίας τῆς κακίας καὶ ἁμαρτίας καὶ πῦρ ἀστοχίας τῆς ἐπιθυμίας. Οὐ γὰρ ἐπιθυμοῦσι θεοῦ οἱ ἐν τῇ κακίᾳ τὸ ἄτρεπτον ἐσχηκότες, ἀλλὰ τῆς κακίας, ἐκεῖ δὲ ἐνέργεια κακίας καὶ ἁμαρτίας οὐκ ἔσται. Οὐδὲ γὰρ ἐσθίομεν οὐδὲ πίνομεν οὐδὲ ἐνδυόμεθα οὐδὲ γαμοῦμεν οὐδὲ πλουτοῦμεν οὐδὲ φθόνος ἰσχύει οὐδέ τι τῶν τῆς ἁμαρτίας εἰδῶν. Ἐπιθυμοῦντες οὖν καὶ μὴ ἔχοντες

но у злу и (бити) пропадљив: није савршено непостојање, већ је делимично постојање и делимично непостојање. Небиће је савршено зло: јер је савршена пропадљивост и непостојање – савршено небиће. Дакле, биће и добро биће је добро и покрај Бога, а зло ће из доброга настати, по владајућем мишљењу. Дакле, због изузетне доброте Бог и лукавом даје добра, биће и добро биће.

36. Оптужујете нас, о манихејци, зашто је предзнајући Бог створио ђавола, иако ће он постати зао, и доказаћемо на више начина, да је по природном и праведном разлогу добро што га је створио: јер је боље по природном разлогу и бити и по логосу бића учествовати у добром. Јер је из Бога, који је једини увек постојећи, исто биће, од доброга и добара стварајућега: јер оно што је из доброга јесте сасвим добро. А ако кажете да му је корисно не бити, него бити и (бити) бескрајно кажњаван, рецимо, да оно кажњавање није ништа друго осим ватре жућеног зла и греха и ватра (због) промашаја жућеног. Јер не жуде за Богом они који у злу имају непроменљивост, али (од?) зла, а тамо енергија зла и греха неће бити. Јер нећемо јести, нити ћемо пити, нити ћемо бити оденути, нити женити, нити богатити, нити ће завист јачати, нити ће било шта од греха бити виђено. Дакле, они који жу-

τὰ τῆς ἐπιθυμίας πυρὸς δίκην ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καταφλέγονται. Οἱ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ, τουτέστι μόνου τοῦ θεοῦ, ἐπιθυμοῦντες, τοῦ ὄντος καὶ ἀεὶ ὄντος, καὶ τυγχάνοντες εὐφραίνονται κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐπιθυμίας αὐτῶν, καθ' ἣν τυγχάνουσι τοῦ ἐπιθυμουμένου. Τὸ μὲν οὖν ὄντως ἀγαθὸν τὸ φύσει ἐστὶν ἀγαθόν, κἂν ποσῶς μετέχειν κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ δὲ δοκοῦν ἀγαθὸν οὐ φύσει ἀγαθόν ἐστι, ἀλλὰ κακόν. Τὸ προκρίνειν τὴν τῶν κτισμάτων ἀπόλαυσιν τῆς τοῦ κτίστου ἀπολαύσεως καὶ τὸ οἰκεῖον θέλημα τοῦ θελήματος τοῦ δημιουργοῦ οὐκ ἔστι δικαίου οὐδὲ ἀγαθοῦ, προκρίνειν τὸ ἡμῖν δοκοῦν ἀγαθόν, ὅπερ κακὸν μᾶλλον ἐδείχθη, τοῦ ὄντος φύσει ἀγαθοῦ, ἀλλὰ γενέσθαι μὲν αὐτὸν καὶ ἔχειν μοῖράν τινα καὶ σμικροτάτην τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ ἤπερ διὰ τὸ κακόν, τουτέστι τὴν ἄδικον ἔφεσιν καὶ λύπην, στερηθῆναι καὶ αὐτῆς τῆς μικρᾶς μοίρας τοῦ ἀγαθοῦ. Ὁ γὰρ θεὸς οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν τὴν ἄλογον κρίνει, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὄντως ἀγαθὸν καὶ δίκαιον, οὐδὲ τοῖς πάθεσιν ἡμῶν ἐξακολουθεῖ οὐδὲ διὰ νομιζομένην συμπάθειαν, τὴν ὄντως ἐμπάθειαν, τὸν τοῦ δικαίου λόγον προδίδωσι.

де, а немају ватру жудње, ће због жудње бити спаљивани. А они који жуде за добрим, то јест само за Богом, постојећим и увек постојећим, и они који се дотичу, су развесељени по аналогији са њиховом жудњом, по којој се дотичу жељеног. Док истинско добро јесте добро у природи, и колико учествују по истом бићу доброга. А оно које мисли да је добро није по природи добро, већ зло. Преферирајући уживање створених ствари него уживање онога који их је створио и сопствену вољу радије него творачку вољу, није од праведног нити од доброг, преферирати оно које мисли да је добро, док је зло више било показивано, од доброга постојећег у природи, већ ће бити (због) њега и и имати део неког и најмањег од постојећих добара, него због зла, то јест неправедне тежње и туге, лишавање и истог малог дела добра. Зато што Бог, по нашем расуђивању, не суди бесмислено, већ по истинској доброти и праведности, нити нас у патњама прати, нити због уобичајене симпатије, истините емпатије, иде после праведне речи.

37. Καὶ πάλιν· Ὁ θεὸς τὰ μήπω ὄντα ὡς ὄντα καλεῖ καὶ τὰ ἐσόμενα ὡς ἤδη γεγενημένα θεωρεῖ καὶ κρίνει. Ὥσπερ οὖν τὸν ἤδη ἁμαρτήσαντα ὁ κριτὴς δικαίως κολάζει–κἂν μὴ κολάσῃ, ἄδικός ἐστι–καὶ οὐκ ἔστιν αὐτὸς αἴτιος τῆς τοῦ κολαζομένου

37. И опет: Бог, још увек непостојеће, зове као постојеће, и оне који ће тек бити као већ сада постојеће сагледава и суди. Чак и оног који сада греши судија праведно кажњава – и ако не казни, неправедан је – и није он одгово-

ἁμαρτίας ἢ τιμωρίας, ἀλλ' ἡ τοῦ ἁμαρτήσαντος προαίρεσις, οὕτως ὁ θεὸς ὡς ἤδη γεγενημένον τὸ ἐσόμενον βλέπων ἔκρινεν γενέσθαι καί, εἰ κακὸς γένοιτο, ἐξ αὐτοῦ κολασθῆναι. Διὸ καὶ ἐποίησεν αὐτὸν καὶ ἀγαθὸν ἐποίησεν αὐτόν· αὐτὸς δὲ ἐξ οἰκείας προαιρέσεως γέγονε κακὸς καὶ ἑαυτῷ γέγονε τῆς τιμωρίας αἴτιος, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν τιμωρεῖται τῶν μὴ ὄντων ἐφιέμενος. Ὅτι δὲ οὐχ ἡ πρόγνωσις τοῦ θεοῦ γέγονεν αἰτία αὐτῷ τῷ διαβόλῳ τοῦ κακὸν ἔσεσθαι, δῆλον· οὐδὲ γὰρ ὁ προγινώσκων ἰατρὸς τὴν ἐσομένην νόσον αἴτιός ἐστι τῆς νόσου, ἀλλ' αἴτιον μὲν τῆς νόσου ἡ ἀταξία, ἡ δὲ πρόγνωσις τῆς τοῦ ἰατροῦ ἐπιστήμης γνώρισμα καὶ αἴτιον τῆς προγνώσεως τὸ οὕτως μέλλειν ἔσεσθαι. Ὅτι δὲ οὕτως ἐστί, φησὶν ὁ ἀπόστολος· Ὁ «καλῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα». Καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι χρή, ὅτι, καθὼς ἐξέλθῃ ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ σώματος, οὕτως διαμένει ἄτρεπτος τοῦ λοιποῦ εἴτε τὸ ἀγαθὸν ποθοῦσα, εἴτε τὸ πονηρόν.

ран за грехе или за казне онога који је кажњен, већ је то избор онога који греши, тако Бог бива гледајући и суди онима који ће постати, као већ постојећим, и ако постане зао, из њега ће се казнити. Стога га и створи и начини га добрим: а он због сопственог избора постаде зао и постаде узрок своје казне, а више казни себе од наговора непостојећих. Јер нити Божије предзнање постаде узрок ђаволу да постане зао, очигледно је: нити је лекар који унапред зна будуће болести узрок болести, већ је узрок болести безпоредак, а прогноза лекара је карактеристика знања и узрок предзнања ће тако бити оно што се треба десити. А тако је, рекао је апостол: „Онај који небића зове као бића". А и то треба знати да, јер, као што је изашла душа из тела, тако остаје непроменљива или жудећи за добрим, или за злим.

38. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τοῦτό φαμεν ἀγαθόν, ὅπερ θέλει ὁ θεός· ὥσπερ γὰρ τὸ φῶς ἐκ τοῦ ἡλίου ὁρίζεται, οὕτω καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ θεοῦ. Πᾶν οὖν, ὃ θέλει ὁ ἀγαθός, ἀγαθόν ἐστι, καὶ τοῦτό ἐστιν ἀγαθόν, ὃ θέλει. Κριτής ἐστιν ὁ θεός, οὐχ ἡμεῖς κριταὶ τοῦ θεοῦ. Τί οὖν αὐτὸν ἀνακρίνομεν;Θεὸς ὀρρωδεῖ καὶ δειλιᾷ καὶ δέδοικε;Θεὸς φοβούμενος μὴ εἴη θεός.

38. Ми кажемо да је над свим тим то добро, које заиста жели Бог: јер као што се светлост раздељује из сунца, тако исто и добро из Бога. Дакле, све што жели добро јесте добро, и то јесте добро, које оно жели. Бог је судија, а нисмо ми судије Бога. Дакле, шта је оно што смо прецизно испитали? Бог ужасава и плаши и давао је? Бог који је уплашен није Бог.

39. Εἰ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη πλοῖα γεγόνασι διὰ τὸ ἀγαγεῖν

39. Ако су сунце и месец постали пловила за одвођење дела

τὴν μοῖραν, ἣν ἥρπασεν ἡ ὕλη ἀπὸ θεοῦ, οὐκ ἦν πρὸ τούτου ἥλιος οὐδὲ σελήνη, καὶ σκότῳ ἦν ὁ ἄνθρωπος.

40. Εἰ καθ' ὑμᾶς ἡ θλῖψις κακή, πάντως ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ἀπόλαυσις ἀγαθή, καί, εἰ τοῦτο, ἀγαθὸν ἡ πορνεία καὶ ἡ γαστριμαργία καὶ ὅσα τέρπει καὶ ἣ δει τὸν πράττοντα, ὅσα δὲ λυπεῖ, ἐγκράτεια, νηστεία, ἀγρυπνία καὶ τὰ τοιαῦτα, κακά.

41. Εἰ ἐγκαλεῖτε θεῷ τὴν τοῦ κατακλυσμοῦ πανολεθρίαν καὶ τῶν Σοδομιτῶν τὴν ἐκφλόγωσιν καὶ τοῦ Φαραὼ τὸν ποντισμὸν πρὸς τὸ συμφέρον παιδεύοντι, ἐγκαλέσατε μᾶλλον αἰωνίως κολάζοντι.

42. Τὸ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας προφέρειν οὐ δημιούργημα, τὸ δὲ ἐκ μὴ ὄντων δημιούργημα. Εἰ οὖν δημιουργεῖ ἡ κακία, ἐκ μὴ ὄντων παράγει, καὶ οὐκέτι ἐκ τῆς ὕλης τὸ σῶμα· εἰ δὲ ἐκ τῆς ὕλης, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς κακίας, εἰ μὲν ἄναρχος ἡ κακία, καὶ ἀθάνατος πάντως καὶ ἄτρεπτος–τὸ γὰρ μὴ ἀρξάμενον οὐ παύεται οὐδὲ τρέπεται· εἰ δὲ τρέπεται καὶ φθείρεται, οὐκ ἄναρχος–, εἰ δὲ ἡ κακία ἄτρεπτος, καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς σῶμα ἄφθαρτον ἔσται καὶ ἄτρεπτον. Τίνος οὖν ἦν ἡ φθορὰ καὶ ἡ κακία; Ἡ γὰρ φθορὰ πάντως φθείρει τι ἢ οὐκ ἔστι φθορά. Εἰ μὲν τὸ ἀγαθὸν παθητόν, παθητὸς καὶ ὁ ἀγαθός, καὶ πῶς τελέως ἀγαθός; Φθειρόμενος δὲ ὁ ἀγαθὸς ὑπὸ αὐτῆς εἰς ἀνυπαρξίαν

којег је отела материја од Бога, пре тога не беше ни сунце ни месец, и човек беше у тами.

40. Ако је, по вама, невоља зло, а уживање и наслађивање сасвим добро, и, ако (је) то, добар је блуд и угађање стомаку, и свако ко ужива и наслађује се у тим делима, а ко тугује, и има уздржање, пост бдење и слично, то је све зло.

41. Ако оптужите Бога због катаклизмичног уништења и изгорелих Содомита и потапања Фараона пред сабраним слугама, више га оптужите због вечне казне.

42. Оно што се износи из своје суштине није стварење, јер је стварење из небића. Ако ствара зло, преводи га из небића, и није више тело из материје: а ако је из материје, то јест из суштине зла, ако је зло безначелно, и сасвим бесмртно и непроменљиво – јер неначелствовано не престаје нити се мења: а ако се мења и пропада, није безначелно – а ако је зло непроменљиво, из његове суштине ће тело бити непропадљиво и непроменљиво. (Од) кога беше пропадљивост и зло? Јер пропадљивост или сасвим уништава нешто или није пропадљивост. Ако добро подноси патњу, подноси патњу и онај који је добар, и како је савршено добар? Бивајући пропадљиво, добро ће

χωρήσει. Εἰ δὲ ἑαυτὴν ἔφθειρεν, ἐφθάρη καὶ ἀπώλετο καὶ οὐκ ἔστιν. Εἰ δὲ μέρος τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ μέρος ἑαυτῆς ἔφθειρεν. Ἧς δὲ φύσεως τὸ μέρος φθαρτόν, καὶ πᾶσα φθαρτή· ἀδύνατον γὰρ τὴν αὐτὴν φύσιν καὶ φθαρτὴν εἶναι καὶ ἄφθαρτον. Εἰ γὰρ λέγομεν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου φθαρτὸν μέρος ὂν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν δὲ ψυχὴν ἄφθαρτον, ἀλλ' οὔκ εἰσι μιᾶς φύσεως. Ἡ γὰρ ψυχή, εἰ καὶ ἐν σώματι πολιτεύεται, ἀλλ' οὐκ ἔστι σῶμα, ἀλλ' ἀσώματος· ὥστε ἄλλης φύσεώς ἐστιν ἡ ψυχὴ καὶ ἄλλης τὸ σῶμα, καὶ οὐ τὸ μὲν μέρος τῆς αὐτῆς φύσεως φθαρτόν, τὸ δὲ ἄφθαρτον, ἀλλ' ἡ μὲν μία φύσις τοῦ ἀνθρώπου φθαρτή, ἡ δὲ ἄφθαρτος. Καὶ οὔτε ἡ ψυχὴ ἐξ ἀνάρχου οὐσίας–τρεπτὴ γάρ–οὔτε τὸ σῶμα· καὶ αὐτὸ γὰρ τρεπτὸν καὶ φθαρτόν. Μιᾶς δὲ φύσεως λέγεται ὁ ἄνθρωπος, οὐχ᾽ ὅτι ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα μιᾶς ἐστι φύσεως, ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι ὁμοίως ἕκαστος ψυχὴν ἔχει καὶ σῶμα καὶ ἕκαστος δύο φύσεις ἔχει.

43. Ἡ τροπὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰς τὸ ἐναντίον μεταβολή, ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἢ ἐξ ὄντων εἰς τὸ μὴ εἶναι ἢ ἐξ ἀρετῆς εἰς κακίαν, ὅπερ ἐστὶν ἐκ τῶν φυσικῶν ἕξεων εἰς τὴν τούτων στέρησιν. Ἡ ἀρετὴ πλήρωσίς ἐστι τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ, ὁ δὲ νόμος τοῦ θεοῦ θέλημα αὐτοῦ ἐστιν–οὐδεὶς γὰρ ἐντέλλεται, ὃ οὐ θέλει–, τὸ δὲ θέλημα τοῦ θεοῦ ἀγαθόν ἐστιν, ἄτρεπτον, ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον. Ὥστε τὸ ἀγαθὸν ὄν

од себе напредовати у непостојање. И ако себе квари, поквари и уништи и није. А ако је део добра, и део себе је упропашћавала. Једне природе је део пропадљив и сасвим пропадљив: јер је немогуће да иста природа буде и пропадљива и непропадљива. Јер, ако кажемо да је човеково тело пропадљиви део постојећег човека, а да је душа непропадљиви, али нису од једне природе. Зато што душа, иако постоји у телу, није тело, већ је бестелесна: зато је од једне природе душа, а од друге је тело, и није део исте природе пропадљив, а да је она непропадљива, већ је једна природа човека пропадљива, а он је непропадљив. И нити је душа из безначелне суштине – јер је променљива – нити тело: јер је и оно променљиво и пропадљиво. Каже се да је човек једне природе, јер душа и тело нису иста природа, јер свако од свих људи има сличну душу и тело и свако има две природе.

43. Окрет из супротног у супротно (је) промена, из небића у биће или из постојећих у небиће или из врлине у зло, које јесте прелазак из поседовања природних у лишавање од истих. Врлина је испуњење Божијег закона, а Божији закон је његова воља – јер он ништа не заповеда што и не жели – а воља Божија је добро, непроменљиво, увек бивајућа на исти начин. Док добро јесте по-

ἐστιν, ὁμοίως καὶ ἡ ἀρετή– ἀγαθὸν γὰρ ἡ ἀρετή–, ἡ δὲ κακία οὐκ ὄν, ἀλλὰ τοῦ ὄντος, τουτέστι τοῦ νόμου τοῦ θεοῦ, ἑκούσιος παρακοὴ καὶ ἀναίρεσις κατὰ σύμβασιν ἐν τῷ πράττεσθαι παρυφισταμένη καὶ ἅμα τῷ παύσασθαι τῆς πράξεως παυομένη.

стојеће, слична (је) и врлина – јер је врлина добро – а зло није постојеће, већ је од постојећег, то јест од закона Божијег, вољно непослушање и уништење, по договору, у парапостојећем делању и, истовремено, у престајању од дела бива прекинуто.

44. Καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι δεῖ, ὅτι ὁ θεὸς οὐ κολάζει τινὰ ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν δεκτικὸν ποιεῖ τῆς μετοχῆς τοῦ θεοῦ, Ἔστι δὲ ἡ μὲν μετοχὴ τοῦ θεοῦ τρυφή, ἡ δὲ ἀμεθεξία αὐτοῦ κόλασις· ἐνταῦθα δὲ οὐ κολάζων ἐπιφέρει τοὺς πειρασμοὺς ὁ θεός, ἀλλὰ παιδεύων καὶ ἰώμενος τὴν κακίαν, ἵνα ἐπιγνῶμεν αὐτὸν καὶ ἐπιστρέφωμεν καὶ τύχωμεν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ. «Ἡ γὰρ παιδεία κυρίου ἀνοίγει μου τὰ ὦτα.»

44. И то треба знати, јер Бог никога не кажњава у будућности, већ сваки себе чини пријемчивим за учешће у Богу, а док је учествовање у Богу раскош, неучествовање у њему је казна: а овде Бог додаје искушења – не кажњавајући, већ васпитава и третира зло, да га упознамо и вратимо (се) и стекнемо његову светост: „јер поука Божија отвара моје уши".

45. Μανιχαῖος· Εἰ ἀγαθός, διὰ τί ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι κολάζει τὸν πονηρὸν καὶ οὐ μᾶλλον ἀναιρεῖ αὐτόν;

Ὀρθόδοξος· Ὁ θεὸς ἀγαθός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ δίκαιος· ὡς ἀγαθὸς οὖν ἐποίησεν, ὅσα ἐποίησεν, ἀγαθά. Ὥσπερ οὖν δίκαιον ἦν, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐσομένους ἀγαθοὺς καὶ μέλλοντας οὐ μόνον φυλάττειν τὸ δοθὲν αὐτοῖς ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ ἐπεργάζεσθαι αὐτό, γενέσθαι καὶ ἀξιωθῆναι τοῦ τελείου ἀγαθοῦ καὶ τῆς αἰωνίου τρυφῆς, οὕτως καὶ δίκαιον ἦν, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐσομένους ἀγαθοὺς καὶ μέλλοντας οὐ φυλάττειν τὸ δοθὲν αὐτοῖς ἀγαθόν, ἀλλ' ἑκουσίως ἐκκλίνειν διὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἀγαθῶν ἐπὶ τὴν κακίαν καὶ γενέσθαι καὶ στερηθῆναι τῆς ἀιδίου τρυφῆς.

45. Манихејац: Ако је добар, зашто у будућем веку кажњава лукавог и не уништи га више?

Православац: Бог је добар, али и праведан: стога су они које је добри створио добри. Као што беше праведан, она која ће од њега настати ће бити добра, и неће само чувати дато им добро, већ ће га и обрађивати, зачињати и размишљати о савршеном добру и савршеној раскоши, тако и праведан беше, тако и она добра која ће од њега настати неће само чувати дато им добро, већ ће вољно избегавати зло да не би изгубили добра и зачињање лишавања вечне раскоши.

46. Πλέον ἀπέχει τὰ σεραφὶμ ἀπὸ θεοῦ ἤπερ ὁ πονηρὸς ἀπὸ τῶν σεραφίμ. Εἰ οὖν μὴ ἐγένετο ὁ διάβολος, ὁ πρὸ αὐτοῦ ἀνεφαίνετο χείρων πάντων καὶ κακὸν ἐν συγκρίσει τῇ πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐλέγομεν· Διὰ τί προειδὼς ὁ θεός, ὅτι τοιοῦτος μέλλει ἔσεσθαι, ἐποίησεν αὐτόν; Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸ ἐκείνου, ἕως ἂν ἔλθωμεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σεραφίμ. Καὶ γὰρ πολλάκις θεωροῦμεν πρᾶγμα ἐλεεινότατον καὶ δοκοῦμεν μὴ εἶναι ἐλεεινότερον αὐτοῦ ἕτερον καὶ μετὰ ταῦτα ὁρῶμεν ἕτερον χεῖρον. Ὅπερ γὰρ ἂν ἔσχατον κακόν, ὧν εἴδομεν, λογισώμεθα, ὑπο νοοῦμεν μὴ εἶναι αὐτοῦ χεῖρον.

46. Више је удаљен Серафим од Бога него лукави од Серафима. Ако не постаде ђаво, (ко) се пре њега се јавио као гори од свих и зло у поређењу са оним, пред којима и кажемо: Зашто га је предзнајући Бог створио, иако ће такав постати? Слично и у вези са тим који је пре онога, ако дођемо и у истог серафима. Јер често посматрамо дело најдостојније сажаљења и мислимо да не постоји ништа жалосније од њега и после тога видимо нешто горе. Док у вези са последњим злом које видесмо, сматрамо, да ћемо мислити да од њега нема ништа горе.

47. Ἐποίησεν οὖν ὁ θεὸς τὰ πάντα καλὰ λίαν ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν, καθὼς ἠθέλησεν· οὐ γὰρ ὑπόκειται νόμῳ, ἀλλ', ὅπερ θέλει, τοῦτό ἐστιν ἀγαθόν, οὐχ ὅπερ ἡμεῖς κρίνομεν. Οὐ γάρ ἐσμεν ἡμεῖς κριταὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλ', ὥσπερ ἐκ τοῦ ἡλίου ἤτοι τοῦ πυρὸς πᾶν φῶς φωτίζεται, οὕτως ἐκ τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ πᾶν ἀγαθὸν ὁρίζεται. Εἰ γὰρ λέγεις, ὅτι καλῶς ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν τούτῳ καὶ κακῶς ἐν τούτῳ καί, διὰ τί ἐποίησε τοῦτο καὶ διὰ τί οὐκ ἐποίησε τοῦτο, σὺ κριτὴς εἶ τοῦ θεοῦ καὶ μείζων αὐτοῦ καὶ σοφώτερος. Ἐξουσίαν οὖν ἔχει ὡς θεὸς ποιῆσαι, ὅπερ θέλει, καὶ τοῦτό ἐστιν ἀγαθόν, καὶ ἐξουσίαν ἔχει, ὧν ποιεῖ, ἃς θέλει, αἰτίας ἀποκαλύψαι ἡμῖν καί, ἃς θέλει, ἀποκρύψαι. Ἕκαστον δὲ τῶν γενομένων λογικῶν ἀγαθῶν ἑκουσίως ἢ ἐνέμεινεν τῷ

47. Дакле, Бог је створио све веома добрим, свако по својој природи, као што је зажелео, јер он није подређен закону, већ, чини што жели, то јест добро, а не као што ми судимо. Јер ми нећемо бити судије Бога, већ, као што заиста ватра из сунца све осветљава светлошћу, тако се из суштине Божије све добро раздељује. Јер ако говориш, да створи Бог добро у томе, и лоше у томе и, зашто учини то и зашто не учини то, ти си судија Бога и већи си од њега и мудрији. Дакле, има слободу да ствара као Бог, шта год жели, и то је добро, и има слободу да, створи шта жели, открива нам узроке, а ако жели – не открива. Свако од поставших разумних добара је слободно да или остане у до-

ἀγαθῷ, ὡς ἐκτίσθη, ἢ ἑκουσίως ἐτράπη καὶ ἀπεφοίτησε τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀπώλεσεν αὐτό. Ἀγαθὸν μὲν γάρ ἐστι τάξις ἀρίστη ἑκάστῳ τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον διασῴζουσα– ταυτὸν δέ ἐστι καὶ ἀρετή–, κακία δὲ ἡ τῆς τάξεως λύσις εἴ τουν ἀταξία. Τὰ ὄντα πάντα, καθόσον ἔστι, καὶ ἀγαθά ἐστι καὶ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, καθόσον δὲ ἐστέρηται τοῦ ἀγαθοῦ, οὔτε ἀγαθὰ οὔτε ὄντα ἐστί. Τὰ μὲν γὰρ ἄζωα, καθ ὅσον οὐκ ἔσχεν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ζωήν, ἄζωά ἐστιν ὡς ἐστερημένα ζωῆς, ὁμοίως καὶ τὰ ἀναίσθητα καὶ τὰ ἄλογα, καθ ὅσον ἔσχεν, ἀγαθά ἐστιν.

бру, као што је створено, или да се слободно промени и оде од добра и да се уништи. Добро је сачувати најбољи поредак у сваком по његовој природи – а то је и врлина, а зло је ослобађање поретка то јест безпоредак. Сва постојећа бића, у мери у којој јесу, и јесу добра и из доброга су, а у мери у којој су лишени добра, нити су добра, нити су постојећа. А нежива, у мери у којој немају живот из доброга, нежива су као лишена живота, слична су она лишена чула и ума, у мери у којој имају, јесу добра.

48. Οἶδεν ὁ θεὸς τὸ κακὸν ὡς ἀγαθόν, ὥσπερ τὴν πορνείαν οἶδεν ὡς ἔφεσιν καὶ φιλίαν καὶ ἕνωσιν. Καὶ παρ' αὐτῷ καὶ αἱ αἰτίαι τῶν κακῶν δυνάμεις ἀγαθοποιοί· πολλάκις ἐκ πορνείας γεγένηνται σκεύη ἐκλογῆς.

48. Бог је знао зло као добро, као што је блуд знао као жудњу и љубав и сједињење. И по њему су и узроци зала добротворење силе: често је из блуда настао изабрани суд.

49. Εἰ κακὸν ἡ κακία, καλὸν ἡ κόλασις τοῦτο ἐξορίζουσα. Κακὸν γὰρ ἡ πορνεία, οὐχ ὁ σωφρονισμός· οὐ γὰρ ἡ κόλασις κακή, ἀλλὰ τὸ ἄξιον ἑαυτὸν ποιῆσαι κολάσεως.

49. Ако је зло зло, добро је казна која то протерава. Јер је блуд зло, (а) не самоконтрола: јер је казна зла, али (је зло) и учинити себе достојним кажњавања.

50. Εἰ τὸ κακὸν ἀίδιον καὶ δημιουργεῖ καὶ δύναται καὶ ἔστι καὶ δρᾷ, πόθεν αὐτῷ ταῦτα; Ἢ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τῷ ἀγαθῷ ἐκ τοῦ κακοῦ ἢ ἀμφοῖν ἐξ ἄλλης αἰτίας, ὅτι καὶ τὸ κακὸν ἐν τῷ ἀγαθῷ παρυφίσταται καὶ ὅτι ἀγαθύνει καὶ τὰ κακὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ στέρησιν. Ἡ γὰρ φιλία ἀγαθὴ οὖσα ἀγαθὸν ποιεῖ φανῆναι τὴν πορνείαν, ὅτι ἐν τῷ ἀγαθῷ φιλονεικεῖ πως καὶ τὸ μὴ ὂν εἶναι.

50. Ако је зло вечно и ствара и може и јесте и чини, одакле му (све) то? Или из доброга или у доброме из злога или у обојици из другог узрока, јер и зло у добру упоредо постоји, и јер чини добрим и зла и лишавање себе. Јер љубав, бивајући добра, чини показивање блуда као добро, јер се у добру некако труди да небиће буде. Бог се назива

Μὴ εἶναι γὰρ λέγεται ὁ θεὸς κατὰ τὴν πάντων ὑπεροχικὴν ἀφαίρεσιν.

небиће по свим преузвишеним одузимањима.

51. Ὅτι δὲ ἡ φύσις αὐτὴ τὴν ἀρχὴν μίαν προβάλλεται, δηλοῖ αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς οὐκ ἀπὸ δύο ἀρχόμενος, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς. Εἰ οὖν ἀρχὴ ἀριθμοῦ μονάς, καὶ ἀρχὴ τῶν ὄντων μία.

51. Јер иста природа истиче једно начело, очигледно да исти број није од двојке начелствован, већ од јединице. Дакле, ако је начело броја једно, и начело бића је јединица.

52. Εἰ μὴ πάντη ἀκοινώνητον τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, τὸ δὲ ἀγαθὸν ὄν, τὸ κακὸν οὐκ ὄν· δύο γὰρ ὄντα κατὰ τὸ εἶναι κοινωνοῦσιν. Εἰ οὐσία τὸ ἀγαθόν, ἀνούσιον τὸ κακόν· δύο γὰρ οὐσίαι κατὰ τὸ εἶναι οὐσίας κοινωνοῦσιν.

52. Ако није сасвим незаједничареће зло у добру, добро је биће, а зло је небиће: јер два постојећа заједничаре по бићу. Ако је добро суштина, зло је лишено суштине: јер две суштине по бићу заједничаре суштинама.

53. Εἰ ἀκίνητον ἐξ ἀρχῆς τὸ κακόν, καλὸν ἡ κίνησις καὶ ἡ ἀκινησία κακόν. Πόθεν οὖν ἔσχε τὸ κακὸν τὴν κίνησιν; Ἡ ζωὴ ἀγαθὸν καὶ κίνησις καὶ ἦν ἀεὶ καὶ ἔστιν ἐν τῷ ἀγαθῷ, καὶ ζῶν ἐστι καὶ ἦν ὁ ἀγαθός. Ὁ θάνατος, ὥς φατε, κακὸν καὶ ἀκινησία καὶ φθορὰ καὶ νέκρωσις καὶ οὐδὲν ἧττον ἀνυπαρξία. Θάνατος δὲ ἦν ἡ κακία, ὡς ὑμεῖς λέγετε. Ὥσπερ οὖν ζωὴ καὶ ζῶν ὁ ἀγαθός, θάνατος καὶ νέκρωσις καὶ νενεκρωμένον τὸ κακόν. Πόθεν οὖν ἀνέζησε καὶ ἐκινήθη; Εἰ μὲν ἐξ ἑαυτοῦ, ἐκ τοῦ κακοῦ ζωή, ὅπερ ἀμήχανον· ἡ φθορὰ γὰρ οὐ ζωοποιεῖ. Εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, οὐκ ἀγαθὸν τὸ ἀγαθὸν τῷ κακῷ ζωῆς καὶ κινήσεως γεγονὸς αἴτιον. Καὶ διὰ τί προειδὼς τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐσόμενα κακὰ ἐζωοποίησεν αὐτόν;

53. Ако је из почетка зло непомично, добро је кретање, а непокретљивост је зло. Одакле је, дакле, зло имало кретање? Живот је добро и кретање и увек беше и јесте у добру, и јесте живот и беше добро. Смрт, као што сте казали, је зло и непокретност и пропадљивост и умртвљеност и ниједно слабије непостојање. А смрт беше зло, као што ви говорите. Као што је живот, и оно које живи добро, а смрт и умртвљеност и оно што је било умртвљено – зло. Дакле, одакле оживе и би покренуто? Ако је из себе, из зла – живот, иако је беспомоћно: јер пропадљивост не ствара живот. А ако је из доброга, није добро да добро буде злу узрок живота и кретања. И зашто онај који унапред зна да ће из њега постати зла, уопште њих створи?

54. Τὸ κακόν, καθό ἐστι κακόν, τῷ ἀγαθῷ καὶ ἀκοινώνητον καὶ ἐναντίον καὶ ἐχθρόν, ἡ δὲ ἐπιθυμία τοῦ ἀγαθοῦ ἀγαθόν. Πῶς οὖν τὸ ἄκρως κακὸν ἐπεθύμησε τοῦ ἀγαθοῦ;

54. Зло је зло добру, и незаједничареће и супротстављено и непријатељско, а жудња за добрима је добро. Како је, дакле, потпуно зло зажелело добро?

55. Ἡ κακία ἀκίνητος καὶ φθορὰ μᾶλλον καὶ οὐ γένεσις. Πῶς οὖν προεβάλετο τὰ ἑαυτῆς προβλήματα ἡ κακία ἄζωος καὶ ἀναίσθητος; Πῶς οὖν αἰσθάνεται τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῶν τοῦ ἀγαθοῦ προβλημάτων;

55. Зло је више непокретност и пропадљивост и није постање. Дакле, како је зло, из себе, испред избацило проблеме, иако је лишено живота и чула? Дакле, како се то разуме од доброга, и од проблема доброга?

56. Τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνάρχου καὶ ἀκτίστου ἄναρχον καὶ ἄκτιστόν ἐστι. Πῶς οὖν τὰ πάντα ἐκ τῆς οὐσίας τῶν καθ' ὑμᾶς ἀρχῶν λέγετε; Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν εἰσι τὰ πάντα, ἀρχαὶ ἄναρχοι εἰσι καὶ οὐδέν. Εἰ δὲ κτίσματά εἰσιν, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν εἰσι.

56. Оно што је из суштине безначелног и непомичног је безначелно и непомично. Како, дакле, називате сва бића која су из суштине ваших начела. Јер ако сва јесу из њихове суштине, безначелна су начела и ништа друго. А ако су створења, јесу из њихове суштине.

57. Τὸ κακὸν φθορὰ καὶ θάνατος. Τὸ οὖν κακόν, εἰ μὲν ἄλλοις κακόν, ἑαυτῷ δὲ ἀγαθόν, συνιστᾷ μὲν ἑαυτό, οὐ παντελῶς δὲ κακόν· συνιστᾷ γὰρ ἑαυτό, καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἔστι κακόν. Εἰ δὲ παντελῶς κακόν, καὶ ἑαυτῷ κακὸν καὶ ἑαυτοῦ ἀναιρετικὸν καὶ ἀνύπαρκτον. Εἰ δὲ καὶ ἐν τῇ ἑτέρου φθορᾷ ἑτέρων γένεσις γίνεται, οὐχ ἡ φθορὰ γενέσεώς ἐστιν αἴτιον, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος καὶ ἐκ τῆς ἑτέρου φθορᾶς ἑτέρου κατεργάζεται γένεσιν. Ἡ γὰρ ὕλη ὑποχείριος τῷ ἀγαθῷ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη, ἀγαθή· καὶ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἐν ἀρχῇ τὰ πάντα παρήγαγεν.

57. Зло је пропадљивост и смрт. Зло, док је другима зло, себи је добро, зато што сапостоји себи није сасвим зло, јер сапостоји себи и по томе није зло: а ако је сасвим зло, и себи је зло и себи је уништење и непостојање. А ако пропадљивост у једном постаје постанак другог, није пропадљивост узрок постања, већ добро, због супериорности доброте, и из пропадања другог чини постање. Јер је материја приручна добру, и она је добро које од њега бива постајуће, јер из небића у биће, у почетку, произведе сва бића.

58. Οὐκ ἔστι τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν καὶ κακὸν οὐδὲ τοῦ αὐτοῦ φθορὰ καὶ γένεσις, ἡ αὐτὴ κατὰ τὸ αὐτὸ δύναμις οὔτε αὐτοδύναμις ἢ αὐτοφθορά. Τὸ μὲν οὖν αὐτο κακὸν οὔτε ὂν οὔτε ἀγαθὸν οὔτε γενεσιουργὸν οὔτε ὄντων ἢ ἀγαθῶν ποιητικόν·τὸ δὲ ἀγαθόν, ἐν οἷς μὲν ἂν τελέως ἐγγένηται, τέλεια ἀγαθὰ ἀποδείκνυσιν, ἐν οἷς δὲ μερικῶς, μερικά·ἐν οἷς δὲ μη δόλως, οὔτε εἰσὶ καὶ κακὰ λέγονται παντελῶς.

58. Није исто, по истом, и добро и зло, нити је од истога и пропадљивост и постање, исти је, по својој сили, нити самосталан, нити уништитељски. Само зло нити је биће, нити је добро, нити чини рођења, нити ствара бића или добра: а добро, ако је у некима савршено урођено, савршена добра објављује, а у којима је делимично, делимична (добра): а у којима уопште није, нити јесу и називају се сасвим зла.

59. Ἡ πορνεία καθὸ μὲν ἔφεσις καὶ φιλία καὶ ἕνωσις ἀγαθόν, καθὸ δὲ τοῦ μὴ ὀφείλοντος καὶ τοῦ ἀπηγορευμένου ἔφεσις κακόν· τὸ γὰρ μὴ ἐντεταλμένον, ἀλλ' ἀπηγορευμένον οὐκ ὂν ὡς μὴ ὀφεῖλον. Διὸ καὶ ἡ τοῦ μὴ ὄντος μηδὲ ὀφείλοντος γενέσθαι ἔφεσις κακόν.

59. Блуд као наклоност и дружба и сједињење је добро, а наклоност за оним што није обавезујуће и јесте забрањено је зло: јер то није заповеђено, већ је забрањено за небиће, као нешто необавезно. Зато, од небића ниједно није обавезно да настане имајући наклоност ка злу.

60. Τὸ κακὸν διττόν. Τὸ μὲν τῇ ἀληθείᾳ κακὸν ὡς ἡ τῶν φυσικῶν ἕξεων ἀπόπτωσις. «Ὁ γὰρ θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ, αὐτοὶ δὲ ἐζήτησαν λογισμοὺς πολλούς.» Ἕτερον δὲ κακὸν λέγεται τὸ κατ' αἴσθησιν ὡς αἱ θλίψεις αἱ κατὰ τοὺς πειρασμούς· τὸ γὰρ τῆς κακίας ὄνομα ὁμώνυμόν ἐστι. Δύο γὰρ σημαίνει· ποτὲ μὲν γὰρ σημαίνει τὴν τῆς ἀρετῆς στέρησιν, ποτὲ δὲ τὴν τῆς χαρᾶς, τουτέστι τοῦ ἐπιθυμουμένου. Ἡ μὲν γὰρ πορνεία οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν εἰ μὴ σωφροσύνης στέρησις καὶ κακὴ χρῆσις· ἀντὶ γὰρ τοῦ ἀγαπῆσαι καὶ μιγῆναι τὸ ἴδιον σκεῦος, τουτέστι

60. Зло је двоструко. Зло је заиста отпадање од природног стања. „Јер Бог створи човека усправног, а они застранише многим помислима". А друго зло се назива по чулу, као невоље по искушењима: јер је име зла хомонимно. Јер две (ствари) означава: јер некада означава лишавање врлине, а некада радости, то јест онога што је жељено. Јер блуд није ништа друго него лишеност владања собом и зле употребе, уместо да воли и да се меша са сопственим „судом", то јест сопственом женом, љубави и мешања са другом. Неверје

τὴν ἰδίαν γυναῖκα, ἀγαπᾷ καὶ μίγνυται τῇ ἀλλοτρίᾳ. Ἡ ἀπιστία ἀντὶ τοῦ πιστεῦσαι καὶ ἀγαπῆσαι τὸν φύσει θεὸν πιστεύει τῷ μὴ ὄντι θεῷ. Τοῦτο οὖν ἐστι κακία τὸ τῷ μὴ ὄντι ὡς ὄντι χρήσασθαι, τὸ μὴ παρέχειν ἑκάστῳ τὰ ἴδια·ἴδια ἑκάστῳ τὰ ὑπὸ θεοῦ ὁριζόμενα. Ἴδιον μὲν θεοῦ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ ὡς δημιουργῷ πρέπουσα, ἴδιον δὲ τῶν κτισμάτων τὸ μέτρον, ὃ ἑκάστῳ ὥρισεν ὁ τὸ εἶναι δούς. Ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστιν ἢ χρήσασθαι τοῖς δοθεῖσιν ἡμῖν ὑπὸ θεοῦ, ἐφ' ᾧ δέδωκεν ἡμῖν αὐτά, καὶ ἐφ' ἡμῖν ἐστι χρήσασθαι οὐκ ἐφ' ᾧ δέδωκεν, οἷον ἔδωκεν ἡμῖν τὸ ἐπιθυμητικόν, ἵνα ἐπιθυμῶμεν αὐτοῦ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ. Ἐὰν ἐπὶ τούτῳ χρησώμεθα τῇ ἐπιθυμίᾳ ἀρετὴ καὶ καλόν· εἰ δὲ ἕτερόν τι παρ' αὐτὸν ἀγαπήσωμεν, οὐκ ἔστι χρῆσις, ἀλλὰ παράχρησις. Εἰς αὐτὸ γὰρ τοῦτο ἐποίησεν ἡμᾶς, ἵνα μετέχωμεν αὐτοῦ ἐπιθυμοῦντες.

61. Ἦν, φησίν, ἡ ὕλη ἄναρχος, ἀγένητος, ἐν ἰδίοις ὅροις, ἀεὶ ἀτάκτως κινουμένη, ἀεὶ ἑαυτῇ μαχομένη καὶ ἑαυτὴν ἀναλίσκουσα. Ἦν δέ, φησί, καὶ ὁ θεὸς ἐν ἰδίοις ὅροις, ἄναρχος, ἀγένητος, ἀίδιος, ἀσώματος, ὅλος φῶς, ἀλλ' ἡ ὕλη, φησίν, ἀτάκτως καὶ ἀλόγως κινουμένη ἐπὶ τὰ τοῦ θεοῦ ὅρια ἦλθε. Καὶ θαυμάσασα τὸ τοῦ θεοῦ φῶς τῆς μὲν πρὸς ἑαυτὴν μάχης ἐπαύσατο, τῷ δὲ φωτὶ ἐπέθετο μαχομένη ὡς καὶ μέρος αὐτοῦ ἁρπάσαι εἰς ἑαυτήν· καὶ γὰρ ἄρχοντας ὡς ἐπὶ κεκρυμμένου βασιλείου τὴν ὕλην

уместо веровања и љубави према Богу, по природи је, веровати непостојећем Богу. То заправо јесте зло, објављивати небиће као биће, (и) не предавати сваком оно што је његово: што свакоме припада је одређено од Бога. Богу је сопствена слава и част, која му припада као творцу, сопствена створењима је мера, коју је свакоме одредио онај који му је дао биће: На нама је или да се користимо оним што нам је дато од Бога, како нам их је дао, или је на нама да се користимо не онако како нам је дато, као што нам је дао жудњу, да жудимо за њим, јединим добрим: а ако за то користимо врлину и добро: а ако нешто друго осим тога користимо, није употреба, већ злоупотреба: Јер за то нас он створи, да учествујемо (у животу) жудећи њега.

61. Беше, рекао је он безначелна материја, нерођена, у својим границама, увек неуредно покретана, увек у себи завађена и себе уништавајућа. А беше, рекао је он, и Бог у својим границама, безначелан, нерођен, вечан, бестелесан, сав светлост, а рекао је да је материја неуређена и бесмислено покретана и да дође у Божије крајеве. И, задививши се светлошћу Божијом, престаше од борбе у себи, и бацише се ка светлости, борећи се да би ограбили њен део за себе: јер су нам они убедљиво потврђивали да

ἔχειν δια βεβαιοῦνται, οὓς καὶ «κοσμοκράτορας τοῦ σκότους» καὶ «πνευματικὰ τῆς πονηρίας» εἶναι φάσκουσι. Συνεχώρησε δέ, φησίν, ὁ ἀγαθὸς θεὸς μέρος ἑαυτοῦ ὑπ' αὐτῆς ἁρπασθὲν αἰχμάλωτον γενέσθαι, ὅπως αὐτὴν περιγράψῃ καὶ περιορίσῃ τοῦ μὴ περαιτέρω προβαίνειν εἰς τὰ ἑαυτοῦ ὅρια. Εἰ ἄναρχος, ἀγένητος, ἀσώματος, ἄποιος, ἀόρατος ἡ ὕλη, ὁμοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς θεός, ἐκ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὰ πάντα, πῶς ὁρῶνται τὰ ἐξ αὐτῶν γενόμενα; Τὸ γὰρ ἐξ ἀσωμάτου καὶ ἀοράτου οὐσίας προερχόμενον ἀσώματον πάντως ἔσται καὶ ἀόρατον. Καὶ πρὸ τούτου, εἰ καὶ αἱ δύο οὐσίαι ἄναρχοι καὶ ἀγένητοι καὶ ἀίδιοι, ἐξ αὐτῶν δέ ἐσμεν ἡμεῖς οὐκ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ὑπ' αὐτῶν παραχθέντες, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν, ἄναρχοι καὶ ἀίδιοί ἐσμεν ἡμεῖς· ἑκάστης γὰρ οὐσίας γέννημα ὁμοούσιον τῇ γεννησάσῃ οὐσίᾳ· ἀιδίου ἀίδιον, ἀγεννήτου ἀγέννητον, ἀνάρχου ἄναρχον. Καὶ πάλιν· Εἰ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ ἡ σύστασις ἡμῶν, οὐ κτίσματα, ἀλλὰ τέκνα ἐσμέν, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἐν κόσμῳ. Καὶ πάλιν· Εἰ ἀδύνατον τραπῆναι τὴν οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ εἰς πονηρὸν καὶ ὅλως λογίσασθαι ἢ πρᾶξαι πονηρὸν καὶ ἀδύνατον τὸν πονηρὸν τραπῆναι καὶ λογίσασθαι ἢ πρᾶξαί τι ἀγαθόν· –ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν τοῦ ἀγαθοῦ–, ἀδύνατόν ἐστι τὴν ψυχὴν ἡμῶν λογίσασθαι φαῦλόν τι καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν πρᾶξαι

материја има архонте као скривеног цара, још говоре да су они „космократори таме" и „духови лукавства". А допустио је, каже, добри Бог да његов део буде од њих ограбљен постајући заробљен, како га описати и ограничити кад више неће ићи у своје крајеве. Ако је безначелна, нерођена, бестелесна, без квалитета, невидљива материја, слично (је) и добри Бог, из његове суштине су сва (бића), како се они виде као из њега постајући? Јер ће из бестелесне и невидљиве суштине произлазити сасвим бестелесне и невидљиве. И пре тога, ако су две суштине безначелне и неурођене и вечне, из њих ћемо и ми бити не као из небића у биће, од њих, преведени, већ из њихове суштине, ми ћемо бити безначелни и вечни: јер је пород сваке суштине једносуштан суштини у којој је зачет: вечно од вечнога, нерођено од нерођенога, безначелно од безначелнога. И опет: ако је наш састав из суштине доброга и лукавога, нисмо створења, већ ћемо бити деца, и није творевина у космосу. И опет: ако (је) немогуће да се мења суштина доброга у лукаво и да засигурно размишља или дела лукаво, и немогуће је лукаво мењати и размишљати или делати нешто добро: – а душа наша од доброга – немогуће је да наша душа мисли о нечем лошем, а да наше тело дела добро. Али гледамо многе душе како размишљају о лукавству, као

ἀγαθόν. Ἀλλ' ὁρῶμεν πολλὰς ψυχὰς λογιζομένας πονηρὰ ὡς τὰς τῶν Μανιχαίων καὶ πολλὰ σώματα ποιοῦντα ἀγαθὰ ὡς τὰ τῶν ἁγίων. Καὶ πάλιν· Εἰ καὶ ὁ πονηρὸς σύνθετός ἐστιν ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος καὶ ὁ ἀγαθὸς ὁμοίως καὶ ἡ μὲν ψυχὴ ἡμῶν τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ ἐστι, τὸ δὲ σῶμα τοῦ πονηροῦ, καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν σύνθετος ἔσται ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν. Καὶ πάλιν· Εἰ ἄναρχος ἡ ὕλη, εἰ μὲν ἀσώματος, πῶς ἐξ ἀσωμάτου οὐσίας προῆλθε; Τὸ γὰρ ἄναρχον, πάντως ἄτρεπτον· τὰ φύσει ἁπλᾶοὐ πέφυκεν ἑνοῦσθαι. Πῶς οὖν ἐγένετο σύγκρασις; Καὶ πάλιν· Εἰ σύνθετος ἡ ὕλη ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος, τὸ δὲ σῶμα ἐναντίον τῷ ἀσωμάτῳ, τίς ὁ ἑνώσας τὰ ἐναντία; Οὐκ ἂν γὰρ τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὡμίλει φιλικῶς συναπτόμενα εἰς ἓν ὕφος καὶ μίαν ὑπόστασιν, εἰ μὴ ἡ τοῦ δημιουργοῦ δύναμις εἰς ἓν αὐτὰ συνεβίβασεν. Ἡ ὕλη ἄρα σύνθετος οὖσα ὑπὸ θείου λόγου τὸ εἶναι εἴληφε. Καὶ πάλιν· Ἡ ὕλη φθορά ἐστιν ἢ φθαρτή; Ἡ μὲν γὰρ φθορὰ φθείρει καὶ οὐ φθείρεται, τὸ δὲ φθαρτὸν φθείρεται ὑπὸ τῆς φθορᾶς·καὶ τὸ μὲν φθαρτόν, τουτέστιν τὸ φθειρόμενον, ἡ ὕλη.

што је случај код манихејаца, и многа тела која чине добро, као што је код светих. И опет: ако је лукави сложен из бестелесног и телесног и добри је сличан, и док је наша душа од добра, тело је од лукавога, и наша душа ће бити сложена од бестелесног и телесног, и наше тело. И опет: ако је материја безначелна, ако је бестелесна, како пређе из бестелесне суштине? Јер је безначелно сасвим непроменљиво: у природи простих није зачето јединство. Дакле, како настаде мешавина? И опет: ако је материја сложена из бестелесног и телесног, а тело је супротстављено бестелесном, ко је онај ко сједињује супротстављене? Јер не прича пријатељски супротно са супротним, бивајући спојено на један начин и једну ипостас, ако их творачка сила не сабира у једно исто. Материја је, бивајући сложена, примила биће од божанског Логоса. И опет: да ли је материја пропадљивост, или је пропадљива? Јер пропадљивост чини да (нешто) пропада, а сам није томе подложна, а пропадљиво је подложно дејству пропадљивости: и пропадљиво, то јест оно које је у пропадању је материја.

62. Τί ἐστι φθεῖρον ἢ φθορὰ ἢ φθαρτή; Φθορὰ μὲν γάρ ἐστιν ἡ τῶν συντεθέντων διάλυσις. Φθείρει δὲ ὁ τὴν φθορὰν ἐπάγων, φθείρεται δὲ τὸ διαλυόμενον σύνθετον. Καὶ

62. Шта је оскрнављено или пропадљивост или пропадљиво? Јер је пропадљивост разлагање оних који су сложени. Скрнави оно које наводи пропадљивост, а скрнави се оно сложено које бива

τὸ μὲν φθεῖρον καὶ φθειρόμενον οὐσίαι εἰσίν, ἡ δὲ φθορὰ συμβεβηκὸς ἐν τῷ λύεσθαι τὰ συντεθέντα θεωρουμένη καὶ οὔτε προϋπάρχουσα οὔτε μετὰ τὸ λυθῆναι διαμένουσα.

разлагано. И док скрнављеност, и оно које бива скрнављено, јесу суштине, а пропадљивост је акцидент који се сагледава у разлагању онога што је сложено и нити препостоји, нити остаје после разлагања.

63. Τί οὖν ἐστιν ἡ ὕλη, φθείρουσα ἢ φθορὰ ἢ φθαρτή; Καὶ εἰ μὲν εἴπητε, ὅτι φθείρουσα, εἴπατε, τί φθείρει εἰ μὴ τὸν ἀγαθόν;Οὐδὲν γὰρ λέγετε ἕτερον εἰ μὴ τὴν ὕλην καὶ τὸν ἀγαθόν. Εἰ οὖν δύο ἦσαν, φθείρει ἡ ὕλη, γενεσιουργεῖ δὲ ὁ ἀγαθός, ἢ ἡ μὲν ὕλη συνίσταται, φθείρεται δὲ καὶ ἀπόλλυται ὁ ἀγαθός. Εἰ δὲ ἑαυτὴν φθείρει, γνῶτε, ὡς οὐδὲν ἑαυτοῦ ἐστιν φθαρτικόν· εἰ δὲ καὶ ἑαυτὸ ἔφθειρεν, ἀνάλωσεν ἂν ἑαυτὸ καὶ εἰς ἀνυπαρξίαν ἤλασε. Πῶς δὲ καὶ τὸ φθειρόμενον ἄναρχον; Εἰ δὲ φθαρτή, ὑπὸ τίνος φθείρεται εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἔσται ὁ ἀγαθὸς φθορεύς. Εἰ δὲ φθορά ἐστιν, ὑπὸ τίνος ἐνεργεῖται καὶ ἔστιν; Ἡ γὰρ φθορὰ διάλυσίς ἐστιν, ὡς εἴπομεν. Τίς οὖν ὁ διαλύων καὶ τί τὸ διαλυόμενον; Ὅτι δὲ οὐ δύναται ἡ ὕλη φθορὰ εἶναι καὶ φθαρτὴ οὐσία, ἐντεῦθεν γνωστόν·ἡ μὲν γὰρ φθαρτὴ οὐσία προηγεῖται καὶ προϋφίσταταιὡς συντεθεῖσα ὑπόστασις. Ἡ δὲ φθορὰ ἐπιγίνεται μετὰ τὴν σύνθεσιν λύουσα τὰ συντεθειμένα. Πῶς δὲ καὶ ἦν ἡ οὐσία τῆς ὕλης

63. Дакле, шта је материја, оно које скрнави или пропадљивост, или (нешто) пропадљиво? И ако кажете да је оно које скрнави, реците, шта скрнави осим доброг? Јер не говорите да је ишта друго осим материје и добра. А ако беху два, материја скрнави, а добри чини да се дешава рађање, или док материја сапостоји, добро се скрнави и уништава. А ако скрнави себе, знате, да ништа није за себе пропадљиво: а ако и себе оскрнави, уништило је себе и ушло у непостојање. А како је оно које је скрнављено безначелно? А ако је пропадљиво, од кога се скрнави ако не од доброга, и биће добро онај који чини да нешто пропадне. А ако је пропадљивост, од кога бива покретана и јесте? Јер је пропадљивост разлагање, као што смо казали: дакле, ко је онај који разлаже и шта је оно што је разлучено? Јер не може материја бити пропадљивост и пропадљива суштина, одавде је познато: јер се пропадљива суштина производи и ипостазира као сложена ипостас. Јер пропадљивост после долази са синтезом, разлучујући оно што је сложено. А како беше суштина материје сапутничка и сасушта-

σύνδρομον καὶ συνουσιωμένην ἔχουσα τὴν φθοράν; Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖτε, ὅτι ἦν ποτε οὐκ ἐνεργείᾳ φθορά, ἀλλὰ δυνάμει, ὁμοίως καὶ φθαρτόν. Ἀλλὰ γνῶτε, ὅτι τὸ μὲν εἶναι φθαρτικὸν ἢ δημιουργικόν, μήπω δὲ ἐνεργεῖν τὴν φθορὰν ἢ τὴν δημιουργίαν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ φθειρόμενα ἢ δημιουργούμενα συναΐδια εἶναι τῷ φθείροντι ἢ δημιουργοῦντι ἀληθές. Ἀλλ' ὑμεῖς οὐδὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθῆναι λέγετε, ἀλλ' αὐτὴν ἑαυτῆς εἶναι τὴν κακίαν φθαρτικὴν καὶ ἀναλωτικήν, ὥστε αὕτη δυνάμει ἔχουса τό τε φθείρειν καὶ φθείρεσθαι, καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ ἀτελὴς ἦν. Τὸ δὲ ἐξ ἀτελοῦς προκόπτον εἰς τελειότητα οὐκ ἄναρχον· εἰ γὰρ τὸ ἄτρεπτον ἄναρχον, τὸ τρεπόμενον οὐκ ἄναρχον. Καὶ πάλιν· Τί πρῶτον τῆς ὕλης, ἡ οὐσία αὐτῆς ἢ ἡ φθορά; Καὶ εἰ μὲν ἡ φθορά, ἀδύνατον αὐτὴν ὑπάρξαι πρὸ τοῦ εἶναι ἀναλισκομένην. Εἰ δὲ ἡ οὐσία αὐτῆς προϋπῆρξετῆς φθορᾶς, οὐσία μᾶλλον καὶ ὕπαρξίς ἐστι καὶ οὐ φθορὰ καὶ ἦν ἀφθαρσία ποτὲ μὴ ἔχουσα ἐναντίαν τὴν φθορὰν καὶ οὐκ ἄναρχος ἡ φθορά. Εἰ δὲ ἀεὶ ἦν ἡ οὐσία αὐτῆς ἀναλίσκουσα ἑαυτήν, πῶς προήγαγε τοὺς καρπούς; Εἰ μερικῶς ἀνήλισκεν, οὐ παντελῶς φθαρτικὴ οὐδὲ παντελῶς φθαρτὴ καὶ οὐ τελέως κακή. Εἰ δὲ φθαρτικὴ οὖσα ἐπαύσατο τοῦ ἑαυτὴν φθείρειν, ἢ

ствена, иако је имала пропадљивост? Али једнако ћете рећи, да не беше некада у енергији пропадљивост, већ у сили, слично и пропадљиво. Али знајте, да је биће или пропадљиво или стваралачко, још увек не енергише пропадљивост или стварање због немогућности да буде подложно скрнављену, или су она која стварају савечна у оскрнављености, или стварају истините. Али ви кажете да ниједно из небића у биће није било преведно, већ оног из себе пропадљивог и ништећег зла, тако да исто може имати пропадање и бити пропадљиво, и не беше у бескрајној енергији. А (оно које) бескрајно напредује у савршенство није безначелно: јер је безначелно непроменљиво, а оно које бива мењано није безначелно. И опет: шта је прво од материје, суштина или пропадљивост? И ако је пропадљивост, немогуће је да иста постоји пре него је биће обузето. А ако иста суштина предпостоји пропадљивости, више је суштина и јесте постојање и није пропадљивост и беше непропадљивост, не бивајући супротстављена пропадљивости и није безначелна пропадљивост. А ако беше иста суштина самоуништавајућа, како је произвела плодове? Ако је делимично уништена, није сасвим пропадљива, нити сасвим пропадљивост и није савршено зло. А ако бивајући пропадљива престане од уништавања себе, или зло упропапашћава и из

κακὸν τὸ φθείρειν καὶ ἐκ κακοῦ εἰς ἀγαθὸν ἐτράπη ἢ ἀγαθὸν τὸ φθείρειν καὶ ἐξ ἀγαθοῦ γέγονε κακή. Εἰ ἡ ὕλη κακία, ἑαυτὴν δὲ ἔφθειρεν, ἀγαθή· τὸ γὰρ φθεῖρον τὸ κακὸν ἀγαθόν. Καὶ πάλιν εἴπατε· Ἡ ὕλη φῶς ἦν ἢ σκότος; Καὶ εἰ μὲν φῶς, τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ· καὶ ἰδοὺ μία ἀρχὴ καὶ οὐ δύο. Εἰ δὲ σκότος, πῶς τὸ σκότος θεωρεῖ;Εἰ γὰρ θεωρεῖ, φῶς ἔχει. Εἰ δὲ οὐκ ἔχει φῶς, τυφλόν ἐστι, καὶ πῶς εἶδε τὸ φῶς; Πῶς δὲ καὶ σκότος ἔσται ἐν τῷ φωτεινῷ καὶ οὐ λυθήσεται; Ἢ «ποία κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος;» Καὶ πάλιν· Ἡ ὕλη ἔζη ἢ οὔ; Καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔζη, πῶς ἐκινήθη; Πᾶν γὰρ τὸ μὴ ἔχον ζωὴν ἀκίνητον. Εἰ δὲ ἔζη, ἢ ἐξ αὐτῆς ἔχει τὴν ζωὴν ἢ ἀλλαχόθεν. Καὶ εἰ μὲν ἐξ ἑαυτῆς, ζωὴ ἦν καὶ οὐ θάνατος. Εἰ δὲ ἀλλαχόθεν ἔσχε τὴν ζωήν, ἢ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ πῶς ἀγαθὸς ὁ ζωώσας τὴν κακίαν; Εἰ δὲ ἐξ ἄλλου, οὐκ ἔσονται δύο, ἀλλὰ τρεῖς. Καὶ πάλιν· Ἡ ὕλη ἀφ' ἑαυτῆς ἦν ἄναρχος ἢ ἐξ ἄλλου ἐγένετο. Καὶ εἰ μὲν ἐξ ἄλλου ἐγένετο, οὐκ ἄναρχος. Εἰ δὲ ἄναρχος ἦν, πάντοτε εἶχε τὸ εἶναι καὶ οὐδέποτε ἔσχε τὸ μὴ εἶναι. Πῶς δὲ λέγετε αὐτὴν φθορὰν καὶ θάνατον; Ἡ γὰρ φθορὰ τὸ μὴ εἶναι παρέχει, ἡ δὲ ὕλη οὐκ ἔσχε ποτὲ τὸ μὴ εἶναι· ἀεὶ γὰρ ἦν, ὡς λέγετε. Πῶς οὖν, ὃ οὐκ ἔχει, δύναται δοῦναι; Καὶ πάλιν· Ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ ἐναντία. Ἡ μὲν γὰρ γένεσις

зла се у добро промени, или добро упропашћавање, и из доброга је постало зло. Ако је материја зло, себе уништава, добро (је): јер је добро што је зло пропадљиво. И опет реците: материја беше светлост или тама? И ако (је) светлост, од суштине (је) доброга: и гле, једно (је) начело, а не два. А ако је тама, како тама сагледава? Јер ако сагледава, има светлост. А ако нема светлост, слепа је, и како виде светлост? А како ће тама бити у светлом и неће бити разлучена? И „каква је заједница светлости са тамом?“ И опет: да ли је материја оживела или није? И ако није оживела, како је била покренута? Јер је све што нема живот непомично. А ако је оживело, или од њега има живот или од нечег другог. И ако је из себе, беше живот, а не смрт. А ако је из другог места имало живот, или из доброга, и како је добар онај који оживљава зло? А ако је из другога, неће бити два, већ три. И опет: да ли материја од себе беше безначелна или то постаде због неког другог. И ако постаде из другог, није безначелна. А ако беше безначелна, увек је имала биће и никада није имала небиће. Како кажете да је оно пропадљивост и смрт? Јер пропадљивост снабдева небиће, док материја није имала небиће: јер увек беше, као што говорите. Дакле, како може давати онај који нема? И опет: Да ли су постање и пропадљивост супротстављени. Јер је постање превођење из не-

ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή, ἡ δὲ φθορὰ ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι διάλυσις. Εἰ οὖν ἡ ὕλη καθ' ὑμᾶς φθορά, πῶς ποιεῖ καρποὺς καὶ γεννᾷ; Καὶ πάλιν· Ἡ φθορὰ ἡ παντελὴς καὶ ἑαυτὴν φθείρει· εἰ γὰρ ἑαυτὴν συνιστᾷ, οὐ παντελὴς φθορά. Εἰ δὲ καὶ ἑαυτὴν φθείρει, οὐκ ἔσται.

бића у биће, а пропадљивост је разлагање постојећег у небиће. Дакле, ако је материја, по вама, пропадљива, како чини плодове и настајања? И опет: ако је пропадљивост потпуна и себе уништава: јер ако у себи сапостоји, није сасвим пропадљиво. Јер ако себе квари, неће бити.

64. Ἀγαθὸν λέγεται παρὰ τὸ ἄγαν θεῖν πάντα πρὸς αὐτό, ὃ καὶ φύσει ἐστὶν ἐραστὸν καὶ ἐφετόν, οὗ φυσικῶς πάντα ἐφίεται. Κακὸν δέ ἐστιν ἡ παρὰ φύσιν ἔφεσις, τουτέστιν ὅταν ἑτέρου τινὸς παρὰ τὸ φύσει ἐφετὸν ἐφιέμεθα. «Πάντων οὖν καὶ τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ἀρχὴ καὶ τέλος ἐστὶ τὸ ἀγαθόν· τοῦ γὰρ ἀγαθοῦ ἕνεκα πάντα, καὶ ὅσα ἀγαθὰ καὶ ὅσα ἐναντία· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα πράττομεν τὸ ἀγαθὸν ποθοῦντες. Οὐδεὶς γὰρ εἰς τὸ κακὸν ἀποβλέπων ποιεῖ, ἅπερ ποιεῖ. Διὸ οὐδὲ ὑπόστασιν ἔχει τὸ κακόν, ἀλλὰ παρυπόστασιν, τοῦ ἀγαθοῦ ἕνεκα καὶ οὐχ ἑαυτοῦ γινόμενον·» πᾶν γὰρ γινόμενον ἢ δι' ἀγαθὸν γίνεται ἢ διὰ νομιζόμενον ἀγαθόν.

64. Добро се назива оно које по узвишености помера све пред собом, које јесте у природи пожељно и љубавно, кога по природи све салеће. А зло је наклоност која је против природе, то јест кад, ка неком другом, имамо противприродну наклоност. „Дакле, од свих, и од добрих и од злих, начело и крај јесте добро: јер добро је ради свега, и која су добра и супротстављена: јер и те чинимо које желе добро. Ниједан, пак, посматрајући у зло не ствара (оно) што ствара. Зато, никакву ипостас нема зло, већ параипостас, због доброга и од себе не бива започета“: јер свако од постојећег или кроз добро постаје или зарад умишљеног добра.

65. Πλανᾶται ὑπὸ θεοῦ προφήτης ἢ τοῦ θεοῦ παραχωροῦντος αὐτὸν πλανηθῆναι κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ ἢ προλέγων καὶ τοῦ θεοῦ ἄλλα ποιοῦντος, παρ' ἃ προεῖπε, πεπλανῆσθαι λέγεται ὑπὸ θεοῦ, τουτέστι πλάνος ἀποδεδεῖχθαι.

65. Да ли се вара Божији пророк или од Бог, који му даје да греши, (бива варан) по значају његове жеље, или унапред говорећи, или од Бога друге ствари чинећи, поред оних о којима је унапред рекао, бивајући преварен да говор о Богу, то јест доказујући превару.

66. Εἴπατε οὖν ἡμῖν, ὦ Μανιχαῖοι· Ἡ ὕλη, ἣν λέγετε κακίαν καὶ σκότος καὶ φθορὰν καὶ θάνατον, ἄναρχον καὶ ἀίδιον, οὐσία ἦν ἢ συμβεβηκός; Καὶ εἰ μὲν οὐσία, ἢ σῶμα ἦν, οἷον γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ, ἢ ἀσώματον, οἷον θεός, ἄγγελος, ψυχή, ἢ ἐκ σώματος καὶ ἀσωμάτου σύνθετος. Καὶ εἰ μὲν σῶμα, ἀκίνητος ἦν· πᾶν γὰρ σῶμα ἄψυχον καὶ ἀκίνητον. Καὶ πῶς μὴ κινουμένη ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τοῦ φωτός; Ἢ πῶς ἔσχε κίνησιν; Ἢ ἀγαθὸς καὶ οὐκ ἀγαθὸς ὁ δεδωκὼς τῇ κακίᾳ κίνησιν ἢ ἄλλος ἔδωκεν αὐτῇ τὴν κίνησιν παρὰ τὸν ἀγαθόν, καὶ ἔσονται τρεῖς ἀρχαὶ καὶ οὐ δύο. Εἰ δὲ λέγετε, ὅτι ἀσώματος ἦν ἡ ὕλη, πόθεν τὸ σῶμα; Ἢ γὰρ ἀ σώματος καὶ ἄναρχος οὐσία οὐ δύναται εἰς σῶμα τραπῆναι. Πόθεν οὖν ἡ ἀναρίθμητος τῶν σωμάτων πληθύς; Εἰ δὲ σύνθετον εἴπητε τὴν ὕλην ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος, γνῶτε, ὅτι ἀδύνατον σύνθετον γενέσθαι εἰ μὴ ἐξ ἁπλῶν, ὥσπερ ἀδύνατον γενέσθαι δύο εἰ μὴ ἐκ μιᾶς καὶ μιᾶς καὶ ἀδύνατον γενέσθαι ἄνθρωπον εἰ μὴ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος καὶ ἀδύνατον γενέσθαι σῶμα εἰ μὴ ἐκ τῶν ἁπλῶν στοιχείων, τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ πυρός. Χρὴ οὖν πρῶτον εἶναι τὰ ἁπλᾶ καὶ τότε γενέσθαι ἐκ τῶν ἁπλῶν σύνθετον. Ἔσονται οὖν οὐ δύο ἀρχαί, ἀλλὰ τρεῖς. Οὕτως ἀδύνατον ἄναρχον εἶναι τὴν ὕλην. Καὶ εἰ σύνθετος ἐξ ἀσωμάτου καὶ σώματος, διὰ τί οὐκ ἐποίησε τὸν

66. Реците нам, о манихејци: да ли материја, за коју кажете да је зла и тамна и пропадљива и смртна, безначелна и вечна, беше суштина или акцидент? И ако суштина, или беше тело, (или) само земља, вода, ваздух, ватра, или бестелесна, сами Бог, анђео, душа, или је сложено из телесног и бестелесног. Ако је тело, беше непомично, јер је свако тело без душе и непомично је. И како, не бивајући покретан, дође у крајеве светлости? И како је имао кретање? И добро је и није добро оно које злу даје кретање или му друго даде кретање без добра, и биће три начела, а не два. А ако кажете, да материја беше бестелесна, одакле је тело? Јер бестелесна и безначелна суштина се не може мењати у тело. Дакле, одакле је неизбројиво мноштво тела? А ако је сложено реците да ли је материја из бестелесног и телесног, знајте, да је немогуће бити сложен, осим из простих, као што је немогуће бити двојка ако није из јединице и јединице, и немогуће је да човек буде ако није из душе и тела, и немогуће је да тело настане ако није из простих стихија, земље, воде и ваздуха и ватре. Треба, дакле, да прво буду проста, па ће тада настади сложена из простих. Дакле, биће два начела, а не три. Тако да је немогуће да материја буде безначелна. И ако је сложено из бестелесног и телесног, за-

ἄνθρωπον ἐκτῆς ἀσωμάτου αὐτοῦ φύσεως καὶ τοῦ σώματος;

67. «Ἄκουε, οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ.» «Πρόσεχε, οὐρανέ, καὶ λαλήσω, καὶ ἀκουέ τω γῆ ῥήμα τα ἐκ στόματός μου.» Λαλήσω γὰρ ῥήμα τα οὐκ ἐμῆς καρδίας, ἀλλὰτῶν ἐσκοτισμένων καὶ μεμιαμμένων Μανιχαίων. Ἀκούσατε, λαοί, φυλαί, γλῶσσαι, ἀκούσατε. Ἔν θέατρον γενέσθω σήμερον ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Ἀκούσατε, τί λέγουσιν οἱ ἐπικατάρατοι Μανιχαῖοι, οἱ ἐσκοτισμένοι περὶ τὸ φῶς, τὸ στόμα τοῦ διαβόλου. Λέγουσιν, ὅτι ἡ ὕλη ἐπολέμησε μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀπέσπασε μέρος ἀπ' αὐτοῦ. Περιγραπτὸν λέγουσι τὸν θεόν, πολεμοῦντα καὶ πολεμούμενον καὶ λυπούμενον καὶ ἀποτεμνόμενον. Πολεμεῖται ὁ θεός; Ἀποκόπτεται ὁ θεός; Οἴμοι, οἴμοι, οὐκ ἀποκτενοῦμεν αὐτούς; Οὐ πυρὶ καταναλώσομεν; Τούτοις ὁμιλήσομεν; Τούτους εἰς κοινωνίαν δεξόμεθα; Ὁ κοινωνῶν αὐτοῖς ὅμοιος αὐτοῖς ἐστι καὶ τῆς μερίδος αὐτῶν ἔσται καὶ ἐν τῷ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. Ἀδελφοί, κοινωνία λέγεται· ἀποθάνωμεν καὶ μὴ δεξώμεθα εἰς κοινωνίαν τοὺς Μανιχαίους. Ἀποθάνωμεν, ἵνα ζήσωμεν· ὁ δεχόμενος αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν Μανιχαῖός ἐστιν, ὅμοιος αὐτοῖς. Κρεῖττόν ἐστιν ἰουδαΐσαι καὶ Ἰουδαῖον ἀποθανεῖν ἤπερ κοινωνῆσαι τοῖς Μανιχαίοις. Ὦ ἀπὸ τῶν Μανιχαίων. Ἀκούσατε δὴ πρὸς θεοῦ, ὦ ἄνδρες, ἀκούσατε, τί φησιν ὁ θεώλεστος Μάνης. Οὐκ ἔστι, φησίν, ὁ κόσμος τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου.

што створи човека из своје бестелесне природе, и од тела?

67. „Слушај небо, и пази, земљо.“ Пази, небо, и говорићу, и чуће земља речи из мојих уста. „Јер нећу говорити речи из мог срца, већ од потамњених и загађених манихејаца. Слушајте народи, племена, језици, слушајте.“ На позорници је данас настало небо и земља. Слушајте шта говоре проклети манихеји, они који су потамњени око светлости, уста ђавоља. Говоре да је материја заратила са Богом и да је испао део од њега. Говоре да је Бог омеђен, онај који ратује и против кога се ратује и онај који се растужује и бива одсечен. Бог ратује? Бог је одсечен? Авај, авај, нећемо ли их осуђивати? Нити у ватри сажести? У томе ћемо се сложити? Те ћемо примити у заједницу? Ко заједничари са њима им је сличан и биће њихов део и у садашњем, и у будућем еону. Браћа се називају заједница: да кад умремо не будемо примљени у заједницу манихејаца. Умресмо, да бисмо живели: онај ко је од њих приман у заједницу манихејаца јесте њима сличан. Боље је јудејствујући, и као Јудејин умрети, него заједничарити са манихејцима. О, од манихејаца. Баш слушајте пред Богом, о људи, шта говори богопротивни Манес. Није, говори он, космос од Бога, него од ђавола. Он хоће

Ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς βούλονται τοῦ θεοῦ ἡμῶν. Καὶ ἐλυπήθη, φησίν, ὁ θεός, ὅτι ἀπεκόπη μέρος ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπόνησεν. Ἐὰν ἀπεκόπη μέρος ἐξ αὐτοῦ, φθαρτός ἐστι· πᾶν γὰρ τὸ τεμνόμενον φθαρτόν ἐστιν. Ἐσύλησε καὶ ἥρπαξε, φησίν, ἡ κακία μέρος ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο πέμπει ὁ θεὸς καὶ συλᾷ καὶ ἁρπάζει τὸ μέρος τὸ συληθὲν ἀπ' αὐτοῦ. Λῃστὰς θεοῦ εἰσάγεις, ὦ θεώλεστε; Ἀλλὰ καὶ μηχανάς, φησίν, ἐποίησεν ὁ θεός, δώδεκα κάδους καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ἵνα λάβῃ τὸ ἴδιον. Εἶτα τί, ἵνα τι τελευταῖον γένηται, ἵνα πέμψῃ πῦρ ὁ ἀγαθὸς καὶ καύσῃ τὸν κόσμον καὶ ἀναλώσῃ πάντα καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν ὕλην κάτω εἰς τὸν τόπον αὐτῆς καὶ τὰς ψυχὰς τὰς μὴ δεξαμένας τὸν Μάνεντα; Ἀκούσατε, οἷα λέγει ὁ ἀντίδικος τοῦ θεοῦ, πόσην δύναμιν δίδωσι τῇ ὕλῃ· Καταβάλλει τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου τὴν δύναμιν. Πρῶτον μέν φησιν, ὅτι ἐσυλήθη καὶ ἐκλάπη. Ὦ ἀδυναμίας. Τὸν θεόν μου λέγεις ἀδύνατον; Ἀλλ' ἑκὼν παρεχώρησε. Πῶς οὖν ἐλυπήθη, εἰ μὴ ἐβιάσθη; Οὐδεὶς προδίδωσι τὰ ἑαυτοῦ ἑκουσίως καὶ λυπεῖται. Εἰ δέ, ἵνα μὴ κατακυριευθῇ ὁ τόπος αὐτοῦ, μὴ δυνηθεὶς ἄλλως περιγενέσθαι τῆς ὕλης, ἐλυπήθη, πῶς οὐκ ἀδύναμος; Εἶτα λυπεῖται, καὶ κολάζεται τὸ μέρος τὸ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τεχνάζεται καὶ μηχανὰς ποιεῖ, ἵνα λάβῃ τὸ ἴδιον, καὶ οὐδὲ ὅλον ἀπολαμβάνει τὸ ἴδιον· αἱ γὰρ ψυχαὶ αἱ μὴ ἀκολουθήσασαι τῷ Μάνεντι εἰς αἰῶνα κολάζονται· καὶ τελευταῖον ἡ ὕλη πάλιν ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις στασιάσασα τὸν ἀγαθὸν

да нам нашег Бога учини страним. И би растужен, он рече, Бог, јер се одсече део од њега, и помучи се. Ако се откинуо део од њега, пропадљив је. Свуче и ограби, рече, зли део од Бога и зато Бог шаље и свлачи и граби део који је свучен од њега. Крађу од Бога уводиш, о хулитељу? Али и справе, рече, створи Бог, дванаест посуда и сунце и месец, да узме своје. Онда шта, да би се последње десило, да пошаље ватру добри и спали космос и уништи све и поново успостави материју ниже, у своме месту, и душе које нису прихватле Манеса. Слушајте шта говори противник Божији, колику силу је дао материји: А унижује силу вишњег Бога, Прво је рекао да је он био свучен и покраден. О слабости. Говориш да је мој Бог немоћан? Али вољно је устукнуо. Како се, дакле, растужио, ако се није помучио? Нико не предаје од себе вољно и тугује. А ако (то учини), да не буде заузето његово место, не могавши да другачије буде супериоран у односу на материју, би растужен, како није немоћан? Затим, тужан је, и кажњава свој део, и вешто смишља и ствара справе, да узме своје, и није све његово одузето: јер душе које неће пратити Манеса кроз еоне, ће бити кажњене: и на крају ће материја опет у њеним местима успоставити добро и оно које изазива невоље, а једнако их неће

καὶ θλίψασα, αὐτὴ δὲ μὴ θλιβεῖσα, ἀλλὰ τὸ ἔσχατον πρὸς τὸ ἴδιον παλιν δρομήσασα μετὰ καὶ τῶν ψυχῶν τῶν μὴ πιστευσασῶν τῷ Μάνεντι. Ἀλλὰ τυχὸν καὶ πάλιν ἀναστήσεται.

подносити, већ ће се последње према себи окренути са душама које нису веровале Манесу. Али ће случајно и опет бити обновљене.

68. Εἴπατε ἡμῖν, ὦ Μανιχαῖοι· Ἡ ὕλη ἡσυχάζουσα τὸ πρότερον καλὴ ἦν ἢ κακή; Εἰ μὲν κακή, ὕστερον στασιάσασα καλὴ ἐγένετο. Εἰ δὲ πρῶτον καλή, ὕστερον κακή. Εἶτα στασιάσασα πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἀτάκτως κινηθεῖσα καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὰ τοῦ φωτὸς ὅρια, εἰ μὲν ἐθεάσατο τὸ ἄυλον φῶς, πῶς τυφλή; Πῶς δὲ καὶ ὕλη ἄυλον φῶς θεάσεται; Εἰ δὲ ἐνόησε, πῶς ἄλογος καὶ ἄνους; Εἰ δὲ καὶ ἠράσθη καθ' ὑμᾶς, πῶς ἄψυχος; Πῶς δὲ κακή; Τὸ γὰρ ἐρῶν τοῦ ἀγαθοῦ οὐ κακόν. Πῶς δὲ ἄνους καὶ ἄσοφος ἡ ἐκβᾶσα ἐκ τῶν αὐτῆς, ὥσπερ ζῷον οὐκ ἄλογον, ἀλλ' ὥσπερ ἄριστος στρατηγὸς καὶ εὔτακτος, καὶ λαβοῦσα ἀξιόλογον λάφυρον τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὰ ἑαυτῆς ὑποστρέψασα; Πῶς δὲ καὶ φαύλην λέγετε τὴν τὸ ἀγαθὸν δεξαμένην καὶ χωρήσασαν; Τὰ γὰρ δεκτικὰ ἀγαθοῦ οὐκ ἐναντία οὐδὲ πολέμια. Καὶ πάλιν· Εἰ ἡ ὕλη ἀφήρπασε μέρος τοῦ θεοῦ, δραστήριος μὲν καὶ ποιητικὴ ἡ ὕλη, παθητὴ δὲ καὶ ῥευστὴ ἡ φύσις τοῦ ἀγαθοῦ. Εἰ δὲ ἐκείνη μὲν τοῦ ἀγαθοῦ ἐπεθύμησεν, ὁ δὲ ἀγαθὸς μέρος αὐτοῦ ἔδωκε τῷ κακῷ, ἀμφότερα ἐτράπησαν· καὶ τὸ κακὸν γὰρ ἐπεθύμησε τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀγαθὸν ἐγένετο, καὶ τὸ ἀγαθὸν δεξάμενον μιγῆναι τῷ κακῷ κακὸν ἐγένετο. Καὶ πάλιν· Ἐβλάβητὸ ἀγαθὸν ὑπὸ τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς

68. Реците ми, о манихејци: да ли мирујућа материја прво беше добра или зла? Ако је, пак, зла, потом уставши је постала добра. Ако (је) прво лепа, потом зла. Онда је устајући пред собом и, у нереду крећући се, дошла у крајеве светлости, а ако је сагледала бестелесну светлост, како је слепа? А како је материја сагледала бестелесну светлост? А ако је умом спознала, како је безлогосна и безумна? А ако је заволела, по вама, како је бездушна? А како зла? Јер оно које је у љубави за добрим, није зло. А како је безумно и немудро оно које излази из себе, управо као што живо биће није безлогосно, већ као најбољи и уређени заповедник, и узимајући значајну награду од светлости и у своје се враћајући? И како лоше говорите о онима који добро примају и дају му место? Јер она која примају добра нису супротстављена, нити зарађена. И опет: ако материја украде део од Бога, активна је и стваралачка, а подложна патњи и текућа је природа добра. А ако је она заражена од доброга, (онда) је добро свој део дало злу, и оба се променише: и зло је постало добро, јер је зажелело (део) доброга, и оно које прима добро, мешају-

μίξεως ἢ ἔβλαψεν, ἢ ὠφέλησεν ἢ ὠφελήθη; Εἰ μὲν ὠφελήθη, ἐνεργὸν καὶ ἀγαθὸν τὸ ὠφελῆσαν καὶ ἧττον τὸ ὠφεληθὲν καὶ παθητόν. Εἰ δὲ ἐβλάβη, καὶ οὕτω παθητὸν τὸ βλαβὲν καὶ ἐπικρατέστερον τὸ βλάψαν. Εἰ δὲ ἔβλαψε, κακόν ἐστι. Εἰ δὲ ὠφέλησε, φθονερὸς ὁ ἀγαθός, λυπηθεὶς καὶ μνησίκακος, πυρὶ παραδοὺς τὴν ὕλην καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς μνησικακίας καὶ ἐξ ἑαυτοῦ μέρος σὺν αὐτῇ. Εἰ δὲ οὐδὲ ἔβλαψεν οὐδὲ ἐβλάβη οὐδὲ ὠφέλησεν οὐδὲ ὠφελήθη, πρῶτον μὲν ἀνενέργητον· τὸ γὰρ ἀγαθόν, ἔνθα ἂν γένηται, ὠφελεῖ, ἐὰν ἔχῃ ἀγαθὴν ἐνέργειαν· δεύτερον δὲ ἄδικον, ὅτι μηδὲ ὠφεληθεὶς μηδὲ βλαβεὶς κολάσει τὴν μηδὲν ἀδικήσασαν ὕλην. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐρασθῆναι αὐτοῦ τὴν ὕλην καὶ μετασχεῖν αὐτοῦ ὀργίζεται ὁ θεὸς καὶ λυπεῖται καθ' ὑμᾶς, μηδεὶς ἐρασθῇ αὐτοῦ. Εἰ δέ, ὥς φατε, γνοὺς ὁ θεὸς τὴν ὕλην ἐπερχομένην αὐτῷ ἑκὼν συνεχώρησεν ἁρπαγῆναι μέρος αὐτοῦ ὑπ' αὐτῆς, ἵνα αὐτῆς τὴν κίνησιν περιγράψας τιμωρήσηται ὥσπερ βόλον ἐντήξας τῇ γεέννῃ, πρῶτον μέν, τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως ἔτηξε καὶ παρέδωκεν αὐτὴν τῇ γεέννῃ; Εἰ δὲ οὐκ ἐδύνατο εἰ μὴ τρόπῳ τοιούτῳ, ἡμῖν τί μέμφεται μὴ ἀνθισταμένοις τῷ πονηρῷ, αὐτὸς προδοὺς τὰς ψυχὰς ἡμῶν διὰ ἀδυναμίαν; Εἶτα γέενναν λέγοντες ἢ ὁμοούσιον τοῦ ἀγαθοῦ ταύτην ἐρεῖτε ἢ ὁμοούσιον τοῦ πονηροῦ ἢ ἄλλην οὐσίαν, καὶ οὐκέτι δύο, ἀλλὰ τρεῖς. Εἰ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ, πῶς κολάζει; Οὐκ ἀγαθὴ

ћи у злу, постаде зло. И опет: да ли се оштети добро од грабљења и мешања, или не, или стече корист, или се неко њим окористи? Ако би предмет користи, делатно и добро је користити се и слабије је бити коришћен и напаћен. А ако се оштети, и тако је напаћен онај који је оштећен, а супериорнији је онај који штети. А ако оштети, зло је. А ако се окористи, завидљиво (је) добро, тужно и огорчено, предајући ватри материју и, у претераној огорчености, и из себе део са њом. А ако нити оштети, нити би оштећено нити окористи, нити би за туђу корист, прво (би) безделатно: јер добро, онда кад је постало, се окористило, ако има добру енергију: а потом неправедно, јер нити који се користи, нити штетећи кажњава неправедну материју. А ако због љубави према материји и свог суделовања бесни Бог и тугује, по вама, нико га (не) воли. А ако, као што кажете, знајући Бог материју, која му долази, слободно уступио место грабљењу дела од њега, да се опише кретање исте, и казниће је управо као бацањем у геену (пакао), прво, због кога је није одмах бацио и предао у геену? А ако није могло, осим на такав начин, зашто нам је крив због несупротстављања лукавом, оном који због немоћи предаје наше душе? Затим, о геени ће се говорити или као о једносушном са тим добром, или једносушном са лукавим, или другој суштини,

γὰρ ἡ γέεννα. Εἰ δὲ τοῦ πονηροῦ, οὐ κολάζει τὸ πονηρόν· οὐδὲν γὰρ ἑαυτὸ κολάζει. Εἰ δὲ ἕτερόν τι παρὰ τὰ δύο, τρεῖς ἀρχαὶ καὶ οὐ δύο, ἢ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη. Καὶ εἰ τοῦτο, διὰ τί μὴ πρὸς τὴν εὐθεῖαν ἐρχόμενοι εἴπομεν, ἐκ τοῦ μὴὄντος εἰς τὸ εἶναι παρῆχθαι τὰ πάντα;Τὸ ἄναρχον ἄτρεπτον· τροπὴ γάρ ἐστι τὸ μὴ πρότερον ὄντα ὕστερον γενέσθαι. Ὧν δὲ τὸ εἶναι ἀπὸ τροπῆς, τρεπτά εἰσι φύσει· ὧν δὲ εἶναι οὐκ ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, ἀλλ' ἄναρχον, ἄτρεπτα φύσει. Πῶς οὖν ἐκ τῶν ἀνάρχων οὐσιῶν ἐγενόμεθα; Εἰ μὴ γὰρ καὶ αὐταὶ τοιαῦταί εἰσιν, οἷοι ἡμεῖς, ἄνθρωποι καὶ αὐτοί. Εἰ δὲ τοιαῦται, πῶς ἐτράπησαν; Οὐκ ἐκ τῶν ἀνάρχων τοίνυν οὐσιῶν ἡμεῖς, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος. Εἰ ἄναρχος ἀρχὴ καὶ ἀίδιος ἡ ὕλη καὶ ἡ κακία ἐξ ἑαυτῆς ἔχουσα τὸ εἶναι καὶ ὅσα ἔχει, τουτέστι τὴν τυραννίδα καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν κακίαν, ἄτρεπτα ταῦτα ἕξει. Πῶς οὖν ὁ τοσοῦτον αὐτὴν φοβηθείς, ὥστε παραχωρῆσαι μέρος ἑαυτοῦ αἰχμάλωτον ὑπ' αὐτῆς γενέσθαι, ἐσχάτως αὐτῆς περι γενέσθαι δυνήσεται;

и нису више две, него три. Јер ако је од доброга, како кажњава? А ако је нешто друго поред та два, три су начела, а не два, или би преведно из небића у биће. И ако (је) то, зашто пред онима који долазе не кажемо право, све би преведно из небића у биће? Безначелно је непроменљиво: промена је кад оно што раније није постојало касније постаје. А она, чије је биће од промене, јесу променљива у природи: а она чије биће није од промене начелствују, али безначелно, у природи непроменљива (бића). Дакле, како смо настали од безначелних суштина? А ако нису исти такви, као ми, људи и они. А ако су такви, како су се променили? Стога, ми нисмо из безначелних суштина, већ из небића. Ако је начело безначелно и материја вечна и зло из себе има биће и шта (год да) има, то јест тиранију и снагу и зло, и та ће бити непроменљива. Дакле, како да се такво (биће) плаши да преда део себе заробљенику, од њега насталом, да би, на крају, могао да преживи?

69.Μανιχαῖος·Διὰτίπρογινώσκων ὁ θεὸς τὸν διάβολον, ὅτι ἔμελλε τρέπεσθαι ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὸ κακὸν καὶ ἀποβάλλεσθαι τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐν ἀνυπαρξίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι, ὅπερ ἐστὶ κακόν, ἐποίησεν αὐτόν;

Ὀρθόδοξος· Εἰ προεγίνωσκεν αὐτόν, ὡς πάντως ἐσόμενον προεγίνωσκεν αὐτόν· ἡ γὰρ μὴ πάντως ἐσομένου πρόγνωσις οὐ

69. Манихејац: Зашто је предзнајући Бог створио ђавола, иако се он спремао да се промени из добра у зло, и да одбаци добро и да буде у бићу без добра, које јесте зло?

Православац: Ако га је унапред упознао, познао га је као оног који ће у потпуност постати: јер предзнање онога што неће

πρόγνωσίς ἐστιν, ἀλλ' ἀγνωσία καὶ πλάνη.

Μανιχαῖος· Θέλων ἐποίησεν αὐτὸν ὁ θεός;

Ὀρθόδοξος· Ναί, θέλων.

Μανιχαῖος· Καὶ διὰ τί ἠθέλησε ποιῆσαι αὐτὸν ἀγαθὸς ὤν, τὸν κακὸν ἐσόμενον;

Ὀρθόδοξος· Ἐποίησεν αὐτὸν ὁ θεὸς καλόν· αὐτὸς δὲ ἑκουσίως ἐτράπη καὶ ἀπεβάλετο τὸ ἀγαθόν.

Μανιχαῖος· Διὰ τί ἀπεβάλετο τὸ ἀγαθόν;

Ὀρθόδοξος· Ὅτι αὐτεξούσιος ἐγένετο.

Μανιχαῖος· Καὶ διὰ τί ἐποίησεν αὐτὸν αὐτεξούσιον καὶ τρεπτόν;

Ὀρθόδοξος· Τρεπτὸν μὲν ἅπαν κτίσμα κατὰ φύσιν·ὧν γὰρ ἡ γένεσις ἀπὸ τροπῆς ἤρξατο, ταῦτα ἀνάγκη κατὰ φύσιν τρεπτὰ εἶναι. Ἢ οὐ τροπὴ ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή; Μόνον οὖν φύσει ἄτρεπτον τὸ θεῖον ὡς ἄκτιστον καὶ ἀεὶ ὄν. Τὰ δὲ κτίσματα, ὅσα μὲν λογικά, ἐθελότρεπτα, τῷ θελήματι τρεπόμενα, τὰ δὲ λοιπὰ κατὰ σῶμα. Αὐτεξούσιον δέ, ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης·πᾶν γὰρ λογικὸν αὐτεξούσιον. Εἰς τί γὰρ τῷ λογικῷ χρήσηται μὴ ὢν αὐτεξούσιος; Ἢ πῶς ἐν ἀρετῇ γενήσεται ἢ ἀγαθὸς ἔσται μὴ ὢν αὐτεξούσιος; Τὸ γὰρ βίᾳ γινόμενον ἢ ἀνάγκῃ φύσεως οὐκ ἀρετή· ὅθεν οὐδὲ ἔχει ἀρετὴν τὰ ἄλογα. Τὸ δὲ διά τινα ῥαθυμίαν ἀνελεῖν τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀρετήν, οὐ δικαίου.

у потпуности постати није предзнање, већ незнање и заблуда.

Манихејац: Бог га је желећи створио?

Православац: Да, желећи.

Манихејац: И зашто је зажелео да га створи, будући добар, иако ће он постати зао?

Православац: Бог га је створио као доброг: а он се слободно променио и одбацио добро.

Манихејац: Зашто је одбацио добро?

Православац: Зато што је постао слободан.

Манихејац: И зашто га учини слободним и променљивим?

Православац: Променљива је свака творевина по природи: јер од њих и постање има почетак од преокрета, те су, по нужности, променљивог бића. И зар није преокрет из небића у биће превођење? Само је у божанској природи непроменљивост, јер је нестворена и увек постојећа. А створења која су разумна, су се вољно променила, бивајући вољом мењана, а остала по телу. А слободан, јер није по нужности: јер је свако разумно (биће) слободно. Јер шта ће у разуму користити, ако није слободан? Како ће се у врлини родити или бити добар онај који није слободан? Јер оно што на силу постаје, или по нужности природе, није врлина: одакле немају врлину чак ни неразумна. А зато због лакомислености некога бива уздигнута врлина доброга, а не праведнога.

Μανιχαῖος· Ὤφειλεν οὖν τοὺς μέλλοντας ἐναρέτους ἔσεσθαι μόνους ποιῆσαι, ἵνα μόνον ᾖ τὸ ἀγαθὸν καὶ μόνη ἡ ἀρετὴ πολιτεύηται.

Ὀρθόδοξος· Τέλειον ἀγαθὸν ὁ θεὸς μόνος, τῇ δὲ πρὸς αὐτὸν συγκρίσει πάντα ἀτελῆ, κατὰ τοῦτο ὄντα καὶ λεγόμενα ἀγαθά, καθ' ὅσον αὐτοῦ μετέχουσι, καὶ τῇ πρὸς ἄλληλα συγκρίσει. Ὅπερ γὰρ πλέον μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ, πλέον ἀγαθὸν ἔστι τε καὶ λέγεται·ὅ περ δὲ ἔλαττον, ἔλαττον·ὅπερ δὲ οὐ δ' ὅλως, ἀγαθὸν οὐδ' ὅλως. Τὸ δὲ οὐδ' ὅλως ἀγαθόν, παντελῶς κακόν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ εἶναι, ἀγαθόν·ἐκ θεοῦ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τὸ εἶναι, ὥστε ὢν ὁ διάβολος κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι ἀγαθός ἐστι.

Манихејац: Дакле, дужан је да будућа (бића) створи само као врлинска, да само постоји добро и (да) само врлина живи.

Православац: Савршено добро је једини Бог, а сви који се са њим упоређују су несавршени, и ти се називају постојећим и добрим онолико колико у њему учествују, и једни са другима спајају. Јер које више учествује учествује у добру, јесте више добро и тако се назива: а које мање (учествује) мање (је): то које није цело, није цело добро. А које није цело добро је сасвим зло. А исто биће је добро: јер је из доброга Бога биће, зато је и постојећи ђаво по свом бићу добар.

70. Μανιχαῖος· Διὰ τί λέγει ὁ κύριος· «Καλὸν ἦν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος;»

70. Манихејац: Зашто говори Господ: „Добро беше оном човеку, да се није родио човек онај?"

Ὀρθόδοξος· Ἐπειδὴ τῷ μὲν ἀγαθῷ πρέπει τὸ διδόναι τὰ ἀγαθά, τῷ δὲ λαμβάνοντι αἰσχύνη καὶ ὄνειδος τὸ μὴ φυλάξαι, ἃ ἔλαβεν ἀγαθά, οὐ διὰ τὸν διδοῦντα, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ ῥαθυμίαν. Καὶ ὁ θεὸς οὐ δύναται μὴ παρέχειν τὰ ἀγαθὰ ἀγαθὸς ὤν, τουτέστιν οὐ θέλει· ὁ δὲ μὴ θέλων λαβεῖν αὐτὸς ἑαυτοῦ αἴτιος, ἑαυτῷ τὸ μὴ λαβεῖν κρεῖττον ποιῶν τοῦ λαβεῖν. Οὐ δίκαιον οὖν οὐδὲ καλόν, διὰ τὸ μὴ θέλειν τοῦτον λαβεῖν κωλυθῆναι τὸν ἀγαθὸν τοῦ εὖ ποιεῖν καὶ διδόναι τὰ ἀγαθά. Οὕτω γὰρ ἂν ἡ κακία ἐνίκα τὸ ἀγαθόν, εἰ ὁ θεὸς ἀγαθότητι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγει,

Православац: Док добром приличи давање добара, а оном који их прима стид и срамота зато што није сачувао добра која је узео, не због онога који му их је давао, већ због себе и због своје лакомислености. И Бог не може не давати добра, будући да је добар, то јест не жели: а онај који не жели узимати је себи крив, јер у себи сматра да је неузимање боље од узимања. Дакле, нити је праведно, нити је добро, јер се, због немања жеље да то узме, раздељује од доброг, који добро чини и дарује добра. Јер тако, ако је зло победило добро, ако

τὸ δὲ κακὸν ἔσεσθαι ἐξ ἀγαθοῦ ἑκουσίως τρεπόμενον ἐκώλυσε τὴν ἀγαθὴν τοῦ ἀγαθοῦ δημιουργίαν. Διὸ οὐκ εἶπεν ὁ κύριος· Συνέφερεν, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ἀλλά· «Συνέφερε τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ.» Καλὸν μὲν καὶ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τὸν ἀγαθὸν εὖ ποιεῖν καὶ διδόναι τὰ ἀγαθά, ὁ δὲ λαβὼν καὶ μὴ φυλάξας ἐπονείδιστον ἑαυτῷ τὸ λαβεῖν ἐποίησεν· αὐτὸς γὰρ ὁ μὴ θέλων τὸ ἀγαθὸν καί, ὃ ἔχει ἀγαθόν, οὐ θέλει οὐδὲ ἥδεται. Τὸ μὲν γὰρ εἶναι οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐκ θεοῦ μόνου, τὸ δὲ ἀγαθὸν εἶναι ἐκ θεοῦ καὶ ἐξ ἡμῶν. Ὁ θεὸς οὖν, ὅπερ αὐτοῦ ἐστι, δίδωσι τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖ εἶναι, ἡμεῖς δέ, ὅπερ ἐφ' ἡμῖν ἐστι, τὸ φυλάξαι τὰ δοθέντα ἀγαθά, ἢ ποιοῦμεν ἢ οὔ. Ὅπερ δὲ μόνου θεοῦ ἐστι, καὶ θελόντων καὶ μὴ θελόντων ἡμῶν αὐτὸς δίδωσιν ὡς ἀγαθός, ἵνα κἂν ποσῶς ᾖ ἐν ἡμῖν τὸ ἀγαθόν.

Бог доброте преводи из небића у биће, зло ће бити вољно мењано из доброга, спречивши добро од доброга творца. Јер није Господ рекао: корисно је ако се не роди онај човек, већ „корисно је оном човеку". Добро је, и по природи, и по правди, да добро добро чини и даје добра, а да оно које узима и не чува учини себи узимање срамним: исти је онај који не жели добро, и онај који има добро, а не жели га, нити ужива у њему. Јер бити није на нама, већ једино од Бога, а добро бити је од Бога и од нас. Бог, колико је до њега, даје биће и добро биће, а ми, колико је до нас, или се бавимо или се не бавимо чувањем предатих добара. Док једини Бог даје и онима који желе, и онима који не желе, као добар, да бар нешто добра у нама буде.

71. Ὁ θεὸς καὶ τῷ διαβόλῳ ἀεὶ παρέχει τὰ ἀγαθά, ἀλλ' ἐκεῖνος οὐ θέλει λαβεῖν. Καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι πᾶσι δίδωσιν ὁ θεὸς τὰ ἀγαθά· πηγὴ γάρ ἐστι τῶν ἀγαθῶν πᾶσι βρύουσα τὴν ἀγαθότητα, ἕκαστος δέ, καθὼς ἑαυτὸν κατεσκεύασε δεκτικόν, μετέχει τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐνταῦθα μὲν οὖν περὶ ἄλλα τὴν ὄρεξιν ἔχοντες καὶ ἐπι τυγχάνοντες κἂν ποσῶς ἡδώμεθα, ἐκεῖσε δέ, ὅταν «ὁ θεὸς εἴη τὰ πάντα ἐν πᾶσι», μὴ βρώσεως οὔσης, μὴ πόσεως μηδέ τινος σαρκικῆς ἡδονῆς μηδέ τινος ἀδικίας οἱ μηδὲ τὰς συνήθεις ἡδονὰς ἔχοντες μηδὲ τῶν ἐκ θεοῦ δεκτικοὶ ὄντες ὀδυνῶνται ἀνηκέστως, οὐ

71. Бог и ђаволу стално предаје добра, али их он не жели узети. И у будућем веку ће Бог свима давати добра: јер је он извор добара, свима изливајући доброту, а сваки, колико је себе припремио за примање, учествује у добру. Овде, око других који жељу имају и стичу је и уживамо, а онамо, кад (буде) „Бог све у свему", нити (ће бити) постојеће хране, нити пића, нити неког телесног уживања, нити неке неправде, нити оних који имају уобичајена уживања, нити оних, који из Бога примају постојећа бића која фатално уживају, јер

τοῦ θεοῦ κόλασιν ποιήσαντος, ἀλλὰ ἡμῶν ἑαυτοῖς τὴν κόλασιν εὐτρεπισάντων, ἐπεὶ οὐδὲ θάνατον ὁ θεὸς ἐποίησε, ἀλλ' ἡμεῖς ἑαυτοῖς τοῦτον ἐπεσπασάμεθα. Φύσει μὲν γὰρ πᾶν σύνθετον διαλύεται, ἀλλ' ὅσον θεῷ διὰ θεωρίας ἥνωτο ὁ Ἀδάμ, ἐν ἑαυτῷ εἶχε τὴν ζωὴν ὑπὲρ φύσιν ζωοποιοῦσαν τὴν θνητὴν αὐτοῦ φύσιν. Ὅτε δὲ ἀπέστη τῆς πρὸς τὴν ζωὴν ἤγουν τὸν θεὸν ἑνώσεως, ἦλθεν ἐκ τῆς ὑπὲρ φύσιν ἀφθαρσίας εἰς τὴν κατὰ φύσιν τοῦ συνθέτου διάλυσιν, ὅπερ ἐστὶ θάνατος.

Бог није творац казне, већ ми сами себи спремамо казну, јер Бог ни смрт није створио, већ ми себи то изазивамо. У природи сваког сложеног је да се може разлучити, али колико се сјединио Адам Богу, кроз сагледавање, толико је у себи имао живот изнад природе, животворећи своју смртну природу. А кад беше одсутан од јединства пред животом, то јест Богом, уђе из натприродне непропадљивости у природно разлагање сложеног, а то је смрт.

72. Ἐπειδὴ δέ τινές φασιν, ὡς ἔδει τὸν θεὸν προειδότα τοὺς ἁμαρτήσοντας καὶ μὴ μετανοήσοντας καὶ κριθησομένους μὴ παραγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι– οὐ γὰρ ἀγαθοῦ ποιῆσαι καὶ κολάσαι–, φαμὲν πρὸς αὐτοὺς πρῶτον μὲν τὸ τοῦ ἀποστόλου· «Μενοῦν γε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; Τῷ γὰρ θελήματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν;» Ὃ γὰρ θέλει, τοῦτό ἐστιν ἀγαθόν· «Καὶ ἐξουσίαν ἔχει ὁ κεραμεὺς ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν.» Αὐτὸς μὲν γάρ ἐστιν ὁ ποιῶν τούς τε δικαίους καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς–ἀλλ' οὐκ αὐτὸς ποιεῖ αὐτοὺς δικαίους ἢ ἁμαρτωλούς–ἢ τιμίους ἢ ἀτίμους· φησὶ γὰρ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ, προαριθμήσας τὰς κακίας, ἐπάγει λέγων· «Ὅστις οὖν ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἐκ τούτων, γέγονε σκεῦος ἐκλογῆς.» Αὐτεξούσιοι γὰρ γενόμενοι ἐξουσίαν ἔχομεν καθᾶραι ἑαυτοὺς ἐκ τῶν αἰσχίστων παθῶν

72. А пошто неки говоре, како Бог, који је унапред зна оне који ће сагрешити и који се неће покајати и бити осуђени, није требало да их преведе из небића у биће – јер није од доброга стварање и кажњавање – пред њима прво говоримо оно од Апостола: „Па ипак, о човече, ко си ти да одговараш Богу? Јер ко ће се супротставити његовој вољи?“ Јер оно које жели, то је добро: „И као што керамичар има власт да начини или суд части, или безчасни суд.“ Јер је исти који чини и праведнике и грешнике – али их он исти не чини праведним и грешним – или часним или безчасним – или достојним поштовања или непоштовања: јер исти апостол каже у посланици Тимотеју, прво набрајајући зла, наводи говорећи: „Дакле, који год чисти себе из тих, постаје изабрани суд“. Јер постајући слободни имамо власт чистити се-

καὶ μολῦναι ἑαυτούς. Ὅμως πάντας ὁ θεὸς ἀγαθοὺς ἐποίησεν. Αὐτὸς μὲν οὖν καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ εὖεῖναι πᾶσι παρέχει ὥσπερ ἥλιος ἐφαπλῶν τὰς ἀκτῖνας τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ τὸ μὲν εἶναι οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν λαβεῖν, τὸ δὲ εὖ εἶναι ἐφ' ἡμῖν ἐστιν. Ἂν τοίνυν θελήσωμεν καὶ ποθήσωμεν, μετέχομεν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ ἐν φωτὶ εἰς αἰῶνας ἐσόμεθα. Ἐὰν δὲ ῥαθυμήσωμεν καὶ ἑαυτοὺς τυφλώσωμεν καὶ μὴ ποθήσωμεν αὐτόν, ἀμέτοχοι αὐτοῦ ἐσόμεθα. Οὐκ ἔδει οὖν διὰ τὴν ἡμετέραν ῥαθυμίαν αὐτὸν ἀμετάδοτον γενέσθαι τῶν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ δωρεῶν, ὧν πρώτη ἐστὶ τὸ εἶναι, οὐδὲ ἔδει τὴν ἡμετέραν κακίαν νικῆσαι καὶ ἀνενέργητον ποιῆσαι τὴν ἀγαθότητα αὐτοῦ. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐδὲν ἂν τῶν ὄντων ἐγένετο· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων ἀξίως πολιτεύεται τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Δικαίως γὰρ πρὸς αὐτὸν συγκρινόμενα τὰ πάντα ἀνάξια τοῦ εἶναί εἰσιν.

73. Ὅμως οὐ μόνον ἀγαθός ἐστιν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος καὶ ὁρῶν τὰ πάντα μήπω γενόμενα ὡς ὄντα. Ὁ καλῶν γάρ, φησί, «τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα.» Εἰ μὲν ὤφειλε δι' ἀγαθότητα μὴ ποιῆσαι τοὺς κολαζομένους, μᾶλλον δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα ὤφειλε καὶ ποιῆσαι αὐτοὺς καὶ μὴ κολάσαι, ἀλλὰ συγχωρῆσαι αὐτοῖς ἁμαρτάνουσιν· αὐτὸς γὰρ κύριος ἀμφοτέρων ἐστί, καὶ τοῦ ποιῆσαι καὶ τοῦ συγχωρῆσαι. Εἰ δὲ δίκαιόν ἐστι τὸ κολάζεσθαι τοὺς ἁμαρτάνοντας, δίκαιον ἦν καὶ

бе из срамотних патњи и својих прљања. Ипак је Бог сва (бића) учинио као добра. Дакле, он свима даје и биће и добро биће, као што сунце распростире зраке своје доброте на сва дела своја. И док бити није на нама да стекнемо, а бити добар јесте. Потом ако зажелимо и зажудимо да учествујемо у његовој доброти, и бићемо у светлости у векове. А ако постанемо лакомислени и учинимо се слепим и не зажелимо га, нећемо бити његови судеоници. Не зна да због наше лакомислености престане са давањем од дарова своје доброте, од којих прво јесте биће, нити зна да побеђује наше зло и да безделатним чини своју доброту. Јер ако то беше, нико од постојећих не би настао: јер нико од постојећих није достојан доживети његову доброту. Праведно је пред њим објављивати да су сва бића недостојна.

73. Ипак Бог није само добар, већ и праведан и који гледа сва (бића) која још нису постала као постојећа. Јер он зове, рече, „непостојеће као постојеће". А ако је он обавезан да због доброте не створи оне који су кажњени, више ће због превазилажење доброте бити обавезан да их ствара и не кажњава, али опрашта онима који греше: јер је он двојак Господ, и ствара и опрашта. А ако је праведно казнити оне који греше, праведно беше и створити их.

γενέσθαι αὐτούς. Ὁρᾷ γὰρ «τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα» ὁ θεὸς καὶ οὐκ ἐκ τῆς ἀποβάσεως τῶν πραγμάτων κρίνει, ἀλλ' ἐκ τῆς προγνώσεως τῶν ἐσομένων. Ἐπεὶ οὐδὲ ἐκ τῆς ἀποβάσεως τῶν γινομένων γινώσκει, ἀλλὰ προγινώσκει τὰ ἐσόμενα καὶ κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ προορίζει. Πῶς δὲ καὶ προγινώσκει τὸ μὴ ἐσόμενον; Εἰ γὰρ προέγνω τὸν ἁμαρτάνοντα καὶ μὴ ἐποίησεν αὐτόν, οὐ πρόγνωσις ἦν, ἀλλὰ πλάνη· ὥσπερ γὰρ ἡ γνῶσις τῶν ὄντων ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ πρόγνωσις τῶν πάντως ἐσομένων ἐστί.

Јер Бог гледа „непостојеће као постојеће“ и не суди на основу излазећих дела, већ из предзнања о онима који ће тек постати. Пошто, нити из излазака постајућих он познаје, већ унапред познаје оне који ће постати и по свом предзнању предодређује. А како и да унапред зна оне који неће постати? Јер ако унапред позна оне који ће грешити и не створи их, не беше предзнање, већ заблуда: јер као што је знање постојећих, тако и предзнање је о онима који ће потпуно бити.

74. Μὴ οὖν κρίνωμεν τὸν θεόν· οὐ γὰρ οἴδαμεν τὴν βουλὴν αὐτοῦ. «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; Ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;» Οὐ γὰρ πᾶσαν τὴν βουλὴν αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν ἡμῖν, ἀλλ' ὅπερ συνέφερεν ἡμῖν γνῶναι· ὅπερ δὲ οὐ συνέφερεν ἡμῖν γνῶναι, ἀπέκρυψε. Μὴ οὖν εὐθύνωμεν τὸν θεόν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ κριτὴς καὶ αὐτός ἐστινή πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀγαθόν, εἰμὴ ὃ αὐτὸς βούλεται, ὥσπερ οὐκέστι φῶς εἰμὴ τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου πηγαζόμενον.

74. Дакле, не судимо Богу: јер знамо његову вољу: „Јер ко спозна ум Господњи? Ко постаде његов саветник?“ Јер није сва његова воља нама откривена, већ колико нам користи да сазнамо: а оно што нам није корисно да знамо је сакривено. Дакле, не исправљамо Бога: јер је он судија и он је извор добара, и није добро, ако није оно које он хоће, као што није светлост ако не излази од сунца.

75. Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ θεὸς φύσει ἀγαθὸς καὶ συμπαθὴς ὢν οὐ θέλει τὴν ἁμαρτίαν, οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων οὐδὲ πάθει ὀργῆς κατέχεται ἢ κολάζει, ἀλλὰ πᾶσι βρύει τὰ ἀγαθά. Ὁ ποθῶν λαμβάνει καὶ ὁ ἀγαθὸς ἀγαθῶν τυγχάνει· καὶ ἐν μὲν τῷ βίῳ τούτῳ οἰκονομία τίς ἐστι καὶ κυβέρνησις καὶ πρόνοια ἄρρητος πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν καλοῦσα

75. Дакле, исти Бог је у природи добар и будући да гаји симпатије не жели грех, не жели смрт грешника, нити да се жива бића мењају ка уништењу, нити задржава муку беса или кажњава, већ свима излива добра. Онај који жуди узима и добри се дотиче добара: и ко је у том животу економија и управљање и неизрецива промисао, (која)

τοὺς ἁμαρτάνοντας, μετὰ δὲ θάνατον οὐκέτι τροπή, οὐκέτι μετάνοια, οὐχὶ τοῦ θεοῦ μὴ δεχομένου μετάνοιαν–αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἀρνήσασθαι οὐ δύναται οὐδὲ ἀποβάλλεται τὴν συμπάθειαν–, ἀλλ' ἡ ψυχὴ οὐκέτι τρέπεται. Διὸ κἄν τις ποιήσῃ πάσας τὰς δικαιοσύνας καὶ ἐπιστρέψας ἁμαρτήσῃ καὶ ἐξέλθῃ ποθῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ βίου, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀποθανεῖται. Ὁμοίως καὶ ὁ ἁμαρτωλός, ἐὰν μετανοήσῃ καὶ ἐν τῇ μετανοίᾳ αὐτοῦ ἀποθάνῃ, οὐ μὴ μνησθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι αὐτοῦ. Ὡς γὰρ οἱ δαίμονες μετὰ τὴν ἔκπτωσιν οὐ μετανοοῦσιν οὐδὲ οἱ ἄγγελοι νῦν οὐχ ἁμαρτάνουσι, ἀλλ' ἀμφότεροι ἔσχον τὸ ἄτρεπτον, οὕτω καὶ οἱ ἄνθρωποι μετὰ θάνατον τὸ ἄτρεπτον ἔχουσι, καὶ οἱ μὲν δίκαιοι ποθοῦντες τὸν θεὸν καὶ ἔχοντες αὐτὸν ἀεὶ ἐν αὐτῷ εὐφραίνονται, οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ποθοῦντες τὴν ἁμαρτίαν καὶ μὴ ἔχοντες τὰς ὕλας τῆς ἁμαρτίας, ὡς ὑπὸ πυρὸς καὶ σκώληκος κατεσθιόμενοι, κολάζονται μηδεμίαν παρηγορίαν ἔχοντες. Τί γάρ ἐστι κόλασις εἰ μὴ τοῦ ποθουμένου στέρησις; Κατὰ τὴν ἀναλογίαν οὖν τοῦ πόθου οἵ τε τὸν θεὸν ποθοῦντες εὐφραίνονται καὶ οἱ τὴν ἁμαρτίαν ποθοῦντες κολάζονται· καὶ γὰρ οἱ ἐπιτυγχάνοντες τοῦ ποθουμένου κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πόθου εὐφραίνονται καὶ οἱ ἀποτυγχάνοντες κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πόθου ὀδυνῶνται.

на повратак и покајање зове грешнике, а после смрти нема више промене, нема више покајања, не (као) да Бог више не прима покајање – јер се он себе не може одрећи, нити може да одбаци симпатију – али душа више не може да се мења. И ако неко чини сваку праведност и враћа се ка чињењу греха и излажењу греха из живота, у свом греху ће да умре. Ипак и грешник, ако се каје, и у покајању свом умре, неће се сећати његових грехова. Јер, као што се и демони после изгона не кају, као што ни анђели сада не греше, већ и једни и други имају непроменљивост, тако и људи после смрти имају непроменљивост, и док праведни жуде за Богом и имајући га увек у себи, радују се, а грешници жуде за грехом и немајући материју греха, као од ватре и греха бивају једени, и они су кажњени немајући ни једну утеху. Јер шта је казна ако не лишавање жељеног? Дакле, по аналогији чежње, они који за Богом жуде се радују, а они који за грехом жуде се кажњавају: јер они који се дотичу жељеног по мери жеље се радују, а они који се дотичу по мери жеље тугују.

76. Ὑμεῖς δὲ εἴπατε ἡμῖν· Τί ἐστι παντοκράτωρ; Πάντως ὁ πάντων κρατῶν· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος· «Ὁ δὲ πάντα κατασκευάσας θεός.» Καὶ πῶς παντοκράτωρ ὁ θεὸς μὴ κρατῶν τῆς ὕλης καὶ τῆς κακίας; Ἢ πῶς

76. А ви нам реците: Шта је пандократор? Онај који сасвим влада над свима: јер рече апостол:„а Бог је све припремио. „И како Бог сведржитељ не влада материјом и злом? Како онај

δημιουργὸς μὴ αὐτὸς δημιουργήσας τὴν ὕλην; Ἢ πῶς θεὸς ἀτελὴς ὢν καὶ ἐλλιπῆ ἔχων τὴν δύναμιν;Διὰ τί γὰρ οὐκ ἀνεῖλε καὶ ὑπέταξε τὴν ὕλην, ἀλλ' εἴασεν αὐτὴν στασιάζουσαν καὶ μέχρι ῥοπῆς καιροῦ; Εἰ μὲν μὴ βουληθείς, οὐκ ἀγαθός· οὐκ ἀγαθοῦ γὰρ οὐδὲ δικαίου τὸ ἐφησυχάζειν τοῖς ἁμαρτάνουσιν. Εἰ δὲ μὴ δυνηθείς, θεὸς ἀδύνατος μὴ εἴη θεός· οὐ γὰρ δύνασθε εἰπεῖν, καθὼς ἡμεῖς ἔφημεν περὶ τοῦ γενέσθαι καὶ εἶναι τὸν διάβολον, ὅτι αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτὸν ἀγαθόν ἐστιν. Ἡμεῖς γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόντες αὐτῷ τὸ εἶναι ἀγαθὸν τὸ εἶναι αὐτὸν δικαίως εἴποιμεν· τὸ γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόμενον ἀγαθόν ἐστιν. Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ διδόντες τῇ ὕλῃ ὕπαρξιν, ἀλλὰ καὶ κακὴν ταύτην λέγοντες καὶ φύσει κακὴν καὶ παντελῶς ἀμέτοχον ἀγαθοῦοὐ κἀγαθὸν δυνήσεσθε εἰπεῖν τὸ εἶναι αὐτήν. Οὐκ οὖν ἢ οὐκ ἀγαθὸς ἢ οὐ δυνατὸς ὁ θεὸς καθ' ὑμᾶς μὴ ἐξ ἀρχῆς αὐτὴν ἀνελών. Καὶ πάλιν· Εἰ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς οὐσίας τοῦ κακοῦ τὰ πάντα, οὐδὲ ὁ ἀγαθὸς καὶ δημιουργὸς οὐδὲ ὁ πονηρός, ἀλλὰ πατέρες τῶν ὄντων. Καὶ πάλιν· Εἰ ἡ κακία ἐναντία τῷ ἀγαθῷ ὡς ὂν ὄντι καὶ ἀρχὴ ἀρχῇ καὶ οὐσία οὐσίᾳ καί, καθ' ὑμᾶς εἰπεῖν, θεὸς θεῷ, ἐν ἡμῖν δέ ἐστι ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν, ἐν ἡμῖν ἐστι δοῦναι τὰ νικητήρια τῷ ἀγαθῷ ἢ τῷ πονηρῷ, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αἴτιοι τῆς ἐπικρατείας ἑκατέρου.

77. Ἡμεῖς γὰρ ἕνα θεόν φαμεν ἀγαθόν, δίκαιον, πάντων

који ствара све не ствара и материју? Како је Бог бескрајан, а има дефектну силу? Зашто, пак, није уништио и подредио материју, већ узвикну на њу да стоји до кризног времена? Ако није хтео није добар: јер није добро, ни праведно ћутати над оним који греше. А ако није могао, Бог који не може није Бог: јер не можете говорити, као што ми говорисмо у вези са постанком и бићем ђаволовим, да је његово биће добро. Јер ми, дајући му из доброга добро биће, да буде његово, праведно говорисмо: да је оно што се даје из доброга добро. А ви не дајете материји постојање из доброга, већ њу и злом називате и (то) у природи злом, и сасвим незаједничареном у добрима, јер не говорите да њено биће може бити добро. Стога, или није добар или Бог није могао, по вама, да их уништи из почетка. И опет: ако је све из суштине доброга и суштине злога, нити је добар и творац, нити је лукави, већ су оци постојећих бића. И опет: ако је зло супротстављено добру као биће бићу и начело начелу и суштина суштини и, као што ви говорите, Бог Богу, у нама је да чинимо добро и зло, у нама је давање пољупца добру или лукавом, и ми смо узроци господарења сваког од њих.

77. А ми кажемо да је један Бог добар, праведан, да је све

δημιουργόν, πάντων κρατοῦντα,

παντοδύναμον, ὅσα θέλει δυνάμενον, καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτίσθαι τὰ πάντα, τά τε ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι– »πάντα γάρ, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν ὁ κύριος»–, καὶ τοῦτο ἀγαθόν φαμεν, ὃ θέλει· οὐ γὰρ τὰ ποιήματα κρίνει τὸν ποιήσαντα. Ἀλλ' οὐδὲ ἴσμεν τὸν λόγον τῆς προνοίας αὐτοῦ· «τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;» Εἰ ἔγνωστο ἡ βουλὴ αὐτοῦ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ, οὐκ ἦν θεὸς οὐδὲ θαυμαστός. Ὥσπερ γὰρ ἡ οὐσία αὐτοῦ ἀκατάληπτος, οὕτω καὶ ἡθέλησις καὶ ἡ πρόνοια αὐτοῦ. Εἰ γὰρ τὰ τῶν ἀνθρώπων οὐδεὶς ἐπίσταται εἰ μὴ τὸ πνεῦμα ἑκάστου τὸ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οὐδὲ πάντα τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἐπίσταται–οὐ γὰρ τὸ μέλλον γινώσκει οὐδέ, τί βούλεται ἢ τί θελήσει καὶ βουληθῇ αὔριον, ἐπίσταται–, πῶς οὖν τὸ τοῦ θεοῦ θέλημα καὶ τὴν αὐτοῦ βουλὴν γνώσεται, ὃς πολλάκις καί, ὧν ἐβουλεύσατο, εἰς λήθην ἔρχεται;

створио, да свима влада, да је свемоћан, да може шта год пожели, и да је од њега све створено, видљиво и невидљиво, не из његове суштине, већ из небића у биће – „јер све што је зажелео, Господ је створио" – и кажемо да је добро, оно које он жели: јер створења не суде творцу. Али, нити смо знали реч промисла његовог: „Јер ко позна ум Господњи или ко му поста саветник?" Ако спозна мисао његову и његову вољу, не беше Бог нити чудесан. Јер баш као што је његова суштина несхватљива, тако (је) и његова воља и промисао његова. Јер ако нико од људи не остане осим духа сваког (од њих) у њему, али ни све у свему од сваког од људи не остаје – јер не познаје будуће, нити шта хоће, или шта ће хтети и шта ће сутра бити прохтето, опстаје – дакле, како се воља Божија и његова мисао бити позната (од онога), који често и, ако се њима прохте, у заборав улази?

78. Προνοεῖται ὁ θεὸς κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόγνωσιν τῶν ἁπάντων. Καὶ δοκεῖ μὲν ἡμῖν τοῖς μὴ εἰδόσι μηδὲ τὰ μέλλοντα μηδὲ τὰ προγεγονότα μηδὲ πάντα τὰ ἐνεστῶτα ἀνώμαλος ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ, ὁμαλὴ δέ ἐστι καὶ ἀγαθὴ καὶ δικαία τῷ ὄντι. Προγινώσκων γὰρ τὰ ἐφ' ἡμῖν ὡς ὄντα τὰ ἐσόμενα δικαίως, ὡς αὐτὸς θέλει καὶ βούλεται, κρίνει· οὐ γάρ, ὡς ὁρᾷ ἄνθρωπος, ὄψεται ὁ θεός. «Ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον

78. Бог унапред размишља, по свом предзнању, о свему. И мисли о нама који нисмо знали нити будућа, нити она која су већ постала, нити сваку постављену ненормалну управу нашу, а једнако је и добро и праведно у постојећем. Јер унапред знајући оно што од нас зависи као оне који ће постати праведни, као што он жели и хоће, суди: зато што неће гледати Бог, као што гледа

ὁρᾷ, θεὸς δὲ εἰς καρδίαν.» Ἡμεῖς καὶ τὸ ὑπὸ πάντων κρινόμενον δίκαιον πολλάκις ἄδικον ὁρῶμεν διὰ πρόληψιν κακίας καὶ διὰ τὸ μὴ τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἀρεστὸν εἶναι· οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ πᾶσιν ἀρεστόν, ἀλλ' ἕτερον ἑτέρῳ. Κρίνει δὲ ὁ θεὸς οὐκ ἐκ μεταμελείας ἢ ἐπιγνώσεως, ἀλλ' ἐκ προγνώσεως. Προεγνωκὼς γὰρ ὁ θεὸς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν προώρισεν ἑκάστῳ δικαίως καὶ προνοητικῶς καὶ συμφερόντως κατάλληλα τοῖς ἐφ' ἡμῖν τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Ἄλλο γάρ ἐστι γνῶσις καὶ ἄλλο πρόγνωσις καὶ ἄλλο ἐπίγνωσις καὶ ἄλλο ὁρισμὸς καὶ ἄλλο προορισμός. Γνῶσις μὲν γάρ ἐστι τὸ εἰδέναι τὰ ὄντα ἢ τὰ γινόμενα, πρόγνωσις δὲ τὸ εἰδέναι τὰ ἐσόμενα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ἐπίγνωσις δέ ἐστιν ἡ μετὰ ψευδῆ γνῶσιν ἐπιγινομένη ἀληθὴς γνῶσις· καὶ ὁρισμὸς μέν ἐστι κρίσις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις, προορισμὸς δὲ κρίσις καὶ ἀπόφασις ἐπὶ τοῖς ἐσομένοις.

человек: „Јер човек гледа у лице, а Бог у срце“. И ми (који) смо од свих праведно суђени, често неправедно гледамо због перцепције зла, и због тога што није свима најбоље биће: јер није исто свима најбоље, већ друго другоме. А Бог суди не из кајања или упознавања, већ из предзнања. Унапред знајући Бог све, пре њиховог постања, предодреди сваком праведно и промишљитељски и на одговарајуће корисно, и ономе што зависи од нас, и онима која не зависе од нас. Друго је знање, а друго је предзнање, и друго је упознавање, и друго је одређење и друго је предодређење. Јер је знање знати постојећа или постајућа, а предзнање је знати оне који ће тек настати, пре њиховог настанка, а упознавање је знање које после лажног знања постаје истинито знање: и одређење је суд и одрицање над будућима.

79. Προειδὼς οὖν ὁ θεὸς τὰ ἐσόμενα ὑφ' ἡμῶν ἑκουσίως ἤγουν τὰ ἐφ' ἡμῖν, ἀρετήν φημι καὶ κακίαν, προορίζει τὰ οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Καὶ ἡ μὲν προγνωστικὴ δύναμις τοῦ θεοῦ οὐκ ἐξ ἡμῶν ἔχει τὴν αἰτίαν, τὸ δὲ προγνῶναι, ἃ μέλλομεν ποιεῖν, ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ μὴ ἐμέλλομεν ποιεῖν, οὐδὲ αὐτὸς προεγίνωσκε τὸ μὴ ἐσόμενον. Καὶ ἡ μὲν πρόγνωσις τοῦ θεοῦ ἀληθής ἐστι καὶ ἀπαράβατος, ἀλλ' οὐκ αὐτή ἐστινή αἰτία τοῦ γενέσθαι πάντως τὸ ἐσόμενον, ἀλλ', ὅτι μέλλομεν ποιεῖν τόδε ἢ τόδε, προγινώσκει. Προγινώσκει δὲ

79. Дакле, предзнајући Бог оне који ће настати вољно независно од нас, то јест оно што је у нашој моћи, говорим о врлини и злу, и не предодређује те који од нас зависе. И док предзнајућа Божија сила нема узрок из нас, а предзнање, (оних) које намеравамо чинити, јесте из нас: јер, ако не намеравамо чинити, он није унапред познао оно што неће постати. И док је Божије предзнање истинито и непроменљиво, али оно није узрок настанка свега што ће бити, него,

πολλά, ἃ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἀρεστά, καὶ οὐκ αὐτὸς αἴτιος τούτων. Ὡς οὐδὲ ἰατρὸς αἴτιος τῆς νόσου, εἰ προγνῶ, ὅτι μέλλει τις νοσεῖν, ἀλλὰ τὸ μὲν νοσῆσαι ἄλλης αἰτίας τῆς ποιούσης τὴν νόσον, ἡ δὲ πρόγνωσις τοῦ ἰατροῦ τῆς ἐν αὐτῷ τέχνης· οὕτω καὶ τὸ ἐσόμενον ὑφ' ἡμῶν οὐκ ἐκ τοῦ θεοῦ τὴν αἰτίαν ἔχει, ἀλλὰ τὸ αὐτεξούσιον ἡμῶν θέλημα· οὐ κακὸν δὲ τὸ αὐτεξούσιον, εἰ, ὡς ἐδόθη ἡμῖν καὶ ἐφ' ᾧ ἐδόθη, χρησόμεθα αὐτῷ. Τὸ δὲ προγνῶναι τὸν θεὸν τῆς προγνωστικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ἀλλ' οὐδὲ αἱ τιμωρίαι ἡμῶν τὸν θεὸν ἔχουσιν αἴτιον. Οὐ γὰρ ὁ κριτής ἐστι τῆς τιμωρίας τοῦ πονηροῦ αἴτιος, εἰ καὶ αὐτὸς θέλων κρίνει, ἀλλ' αἴτιος μέν ἐστιν ὁ πταίσας τῆς ἑαυτοῦ τιμωρίας, ὁ δὲ κριτὴς τῆς δικαιοσύνης αἴτιος· ἀγαθὸν δὲ ἡ δικαιοσύνη. Εἰ γὰρ θέλων κρίνει, ἀλλ' οὐ κατὰ προηγούμενον θέλημα, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑπόμενον. Προηγούμενον οὖν ἐστι θέλημα, ὅπερ τις ἀφ' ἑαυτοῦ θέλει, ἑπόμενον δέ, ὅπερ ἐκ τῆς τῶν γινομένων αἰτίας· προηγουμένως γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ «θέλει ὁ θεὸς πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν». Ἁμαρτανόντων δὲ ἡμῶν θέλει παιδεύεσθαι ἡμᾶς πρὸς τὸ συμφέρον. Καὶ τὸ μὲν προηγούμενον θέλημα τοῦ θεοῦ τῆς ἀγαθότητός ἐστι, τὸ δὲ ἑπόμενον τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ.

јер намеравамо чинити ово или оно, (то он) унапред зна. Унапред зна мноштво, које му није пријатно, и он није узрок од тога. Као што ни један лекар није узрок болести, ако унапред зна да се спрема нечије боловање, већ је боловање другог узрок квалификовања болести, а прогноза лекара је вештина која је у њему: тако и оно што ће бити нама нема узрок из Бога, већ из наше слободне воље: а слобода није зло, ако је користимо као што нам је дата и за шта нам је дата. А Божије предзнање је од његове силе предзнања. Али ни наше казне немају Бога као свој узрок. Јер судија (који) казни лукавога није кривац, и ако са жељом суди, него је узрок онај који се спотиче у казну, а судија је узрок праведности: а праведност је добро. Јер ако са жељом суди, али не по предводећој, већ по следујућој вољи. Дакле, предводећа воља је кад неко сам од себе жели, а пратећа је кад неко (суди) из узрока који настају: предводеће, јер из себе „жели Бог да се сви људи спасу и дођу у познање истине". А нас, који грешимо, жели да васпита на корист. И док је предводећа воља Божија из његове доброте, а последујућа је од његове праведности.

80. Ὅτι δὲ προώρισεν ὁ θεὸς τὰ πάντα κατὰ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ, οὕτως γνωσόμεθα. Ἄτρεπτον τὸ θεῖον καὶ οὐκ ἐξ ἐπιγνώσεως

80. Јер је Бог све предодредио по свом предзнању, тако разумемо. Божанство је непроменљиво и не суди на основу

κρῖνον, ἀλλ' ἐκ προγνώσεως. Εἰ οὖν καθ' ἡμέραν κρίνει καὶ ὁρίζει, καθ' ἡμέραν γινώσκει τὸ γινόμενον καί, ὥς τινές φασι, καὶ μεταμελεῖται καὶ προστίθησιν ἔτη ζωῆς, μὴ εἰδότες, τί φασιν. Εἰ γὰρ μεταμελεῖται καὶ προστίθησι, τρεπτὸν ἔχει καὶ τὸ θέλημα καὶ τὴν γνῶσιν, καὶ τοῦτο ἀνάξιον τοῦ θεοῦ. Εἰ δὲ λέγεται προστεθεικέναι τῷ Ἐζεκίᾳ κατὰ τὴν γραφήν, ἀλλ' οὐκ ἀγνοῶν οὐδὲ μὴ προορίσας προσέθηκεν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν καὶ προέγνω καὶ προώρισε τὰ κατὰ τὸν Ἐζεκίαν· προνοητικῶς δὲ ἐσχηματίσατο οἰκονομῶν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ἵνα δείξῃ, πόσον δύναται ἡ μετάνοια. Μεταμελεῖσθαι δὲ λέγεται ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἡ γὰρ γραφὴ ἀνθρωπικώτερον περὶ θεοῦ διαλέγεται πρὸς τὴν νηπιότητα τῶν ἀκουόντων. Ὥσπερ γὰρ λέγεται· «Ἵνα τί ὑπνοῖς, κύριε;» –οὐχ ὑπνοῖ δὲ ὁ θεός, ἀλλὰ τὴν ἀνοχὴν καὶ τὴν μακροθυμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπέρθεσιν τῆς βοηθείας αὐτοῦ ὕπνον ἐκάλεσε· παρ' ἡμῖν γὰρ οἱ ὑπνοῦντες οὐ βοηθοῦσιν–, οὕτω καὶ μεταμέλειαν· ἡμεῖς γάρ, ὅταν δῶμέν τινι πλοῦτον καὶ κακῶς ἐκεῖνος χρήσηται αὐτῷ, μεταμελούμεθα. Οὕτως τοῦ θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ποιήσαντος καὶ τὸν Σαοὺλ χρίσαντος εἰς βασιλέα καὶ ἁμαρτησάντων αὐτῶν μεταμελεῖσθαι λέγεται, οὐ τοῦ θεοῦ μεταμεληθέντος–προῄδει γὰρ τὸ ἐσόμενον–, ἀλλὰ τούτων ἄξια μεταμελείας πραξάντων. Ἀγωνισώμεθα οὖν ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀγαθοὶ γενέσθαι,

сазнавања, већ из предзнања. Дакле, ако свакодневно суди и одређује, свакодневно упознаје оно које настаје и, стога неки говоре, да се каје и да предаје године живота, не знајући шта говоре. Јер, ако се каје и поставља, има променљиву и вољу и знање, и то је недостојно Бога. А ако се, по Писму, говори о предавању (службе) Језекиљу, али му то (Бог) није предао незнајући и не предодревиши, већ је он и унапред знао и предодредио оно у вези са Језекиљем: да промишљитељски буде у обличју представљен онај који уређује наше спасење, да покаже, да је покајање врло могуће. О кајању се говори на основу онога што је наше. Јер писмо говори о Богу на начин веома приличан говору о човеку због детињастости оних који слушају. Као што се каже: „Зашто спаваш, Господе?“ – а Бог не спава, већ се уздржавање и његово стрпљење и преузвишеност његове помоћи називају сном: зато што, по нама, они који спавају не помажу – тако и кајање: јер, кад год ми некоме дамо богатство, а онај се лоше служи њиме, кајемо се. Тако се и Бог, који је створио човека и Саула помазао за цара и покајао због њих, назива оним који се каје, не од Бога који се каје – јер он унапред зна оно што ће настати – већ због тих делајућих којима приличи кајање. Дакле, боримо се чинећи добро да би били до-

ἵνα ὦ μεν τῶν προεγνωσμένων ἀγαθῶν καὶ προωρισμένων εἰς ζωὴν αἰώνιον.

бри, да и ми будемо од унапред познатих добрих и предодређених за вечни живот.

81. Ἰστέον δέ, ὡς ἀγαθὸν μέν ἐστι τάξις ἀρίστη ἑκάστῳ τὸ κατὰ φύσιν οἰκεῖον διασῴζουσα – ταυτὸν δέ ἐστι καὶ ἀρετή–, κακία δὲ ἡ τῆς τάξεως λύσις ἤγουν ἀταξία. Διισσῶς δὲ τὸ ἀγαθὸν λέγεται· ἢ τὸ ὄντως ἀγαθὸν ὡς ἡ ῥηθεῖσα τάξις ἢ καὶ τὸ δοκοῦν ἀγαθόν, ἡ κατ' αἴσθησιν ἡδονὴ παρὰ τὴν προειρημένην τάξιν, ὅπερ οὐκ ἀγαθόν ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον κακόν. Καὶ ἡ κακία δὲ διισσῶς λέγεται·ἢτὸ ὄντως κακόν, τουτέστι τὸ παρὰ τὴν φυσικὴν τάξιν γινόμενον καὶ παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος κατ' οἰκείαν γνώμην– φυσικὴ γὰρ τάξις ἡ ὑπακοὴ τοῦ κτίσαντος, ἀταξία δὲ ἡ παρακοή–ἢ τὸ δοκοῦν κακόν, τὸ κατ' αἴσθησιν λυπηρὸν καὶ ἡμῖν ἐπίπονον ὡς ἡ παιδεία, ἥτις μᾶλλον ἀγαθόν ἐστι καὶ συμφέρον πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἐπανάγουσα τάξιν. Καὶ λέγονται τὰ μὲν ἑκούσια κακά, τὰ ὄντως κακά, τὰ εἴδη τῆς ἁμαρτίας, τὰ δὲ ἀκούσια, τὰ ἐπίπονα.

81. А мора се знати да, као што је добро одржавање најбољег поретка у сваком, по његовој природи, а то је и врлина – а зло је разрешење поретка, то јест, безпоредак. А добро се назива на двострук начин: или стварно добро као што је поредак о ком се говори, или оно које сматрамо за добро, по чулном уживању против унапред уговореног поретка, које није добро, већ је више зло. И зло се назива на двострук начин: или стварно зло, то јест оно које настаје против природног поретка и против закона онога који их је створио, по сопственој вољи – јер је природни поредак послушање онога који нас је створио, а безпоредак је непослушање – или оно за које мислимо да је зло, по чулном узроку туге и оном што је нама болно, као што је васпитање, које је више добро и корисно пред оним што нас враћа на природни поредак. И говори се да су вољна зла стварна зла, обличја греха, а (да су) невољна (зла) болна.

82. Οὔτε τούτων οὖν οὔτε ἐκείνων αἴτιος ὁ θεός, ὡς ἐδείξαμεν. Εἰ γὰρ καὶ τὰ ἀκούσια λεγόμενα κακὰ διὰ τὸ ἡμῖν δοκεῖν κακὰ εἶναι, διὰ τὸ ἀηδὲς καὶ διὰ τὸ παράβουλον ἡμῶν καὶ διὰ τὸ ἁμαρτάνειν ἡμᾶς, τουτέστιν ἀποτυγχάνειν τοῦ δέοντος σκοποῦ,

82. Дакле, нити од тих, нити од оних је Бог узрок, како смо показали. Јер ако се и невољна називају као зла, зато што је у нама мисао да су зла, због непријатног укуса и због нашег размишљања о злу и због нашег грешења, то јест промашивања

τῷ πρὸς τὴν ἡδονὴν λίχνῳ δικαίῳ λόγῳ ὁ θεὸς ἐπάγει παιδεύων πρὸς τὸ συμφέρον, ἀλλὰ τῶν ἑκουσίων κακῶν ἤρτηται τὰ ἀκούσια λεγόμενα κακά· ἀκολουθεῖ γὰρ τοῖς ἑκουσίοις κακοῖς τὰ ἀκούσια. Τιμωρίαι γὰρ καὶ παιδεῖαι ὡς τὰ πολλὰ πρὸς διόρθωσιν αἱ συμφοραὶ γίνονται, καὶ ἡ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος κόλασις τελεία τῆς κακίας καὶ ἁμαρτίας ἀναίρεσις ἢ τὸ ἐναντίον εἰπεῖν τοῖς ἐπιποθοῦσι τὰς σωματικὰς παρὰ τὸν φυσικὸν νόμον ἡδονὰς καὶ τὰς διὰ ταύτας ἁμαρτίας ἡ κόλασις καὶ ἀπορία τῆς τούτων χρήσεως ἔσται αἰωνία κόλασις. Κόλασις γὰρ ἡ τοῦ ποθουμένου ἀποτυχία. Ἄχρι γὰρ ἁμαρτίας ἡδονὴ παρὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως· αὕτη δὲ διττή, ἢ ψυχικὴ ἢ σωματική· καὶ ψυχικὴ μὲν ἡ τῆς δόξης ἔφεσις, σωματικὴ δὲ βρῶσις, πόσις, ἄνεσις σώματος, ὕπνος, συνουσία γυναικῶν. Ταῦτα πάντα φυσικὰ καὶ καλὰ κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος γινόμενα, κακὰ δὲ παρὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος καὶ τὴν φυσικὴν τάξιν καὶ χρῆσιν.

дужног циља, пред уживањем у прождрљивости, праведном речју Бог наводи васпитање пред обоје, али из вољних зала се везују такозвана невољна зла: зато што невољна зла прате вољна зла. Јер су многе казне и васпитања сабране пред исправљањем, и коначна казна будућег века и уништење зла и грехова, или говорити да су супротстављени они који жуде за телесним уживањима, против природног закона, и због таквих грехова казна и апорија коришћења тих ће бити вечна казна. Јер је казна неуспех стицања жељеног. Јер је до сада (доказано да је) уживање греха против природног закона: а он је двострук, или душевни или телесни: и док је душевни тежња за славом, а телесни за храном, пићем, одмарањем тела, сном, спавањем са женама. Све те природне (појаве) и добра су настала по природном поретку и закону који је од творца, а зла нису по закону творца и природном поретку и употреби.

83. Φυσικὴ δὲ τάξις τὸ ἐφίεσθαι τῆς παρὰ θεοῦ δόξης, τὸ δὲ τῆς παρ' ἀλλήλων δόξης ἐφίεσθαι παρὰ φύσιν· θεῷ γὰρ μόνῳ τῷ φύσει δοξαστῷ πρέπει ἡ παρὰ πάντων τῶν κτισμάτων αὐτοῦ δόξα, ἡμῖν δὲ τὸ ταπεινοῦσθαι θεῷ ὡς δημιουργῷ καὶ ἀλλήλοις διὰ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος. Τοῦτο γὰρ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον τεκμήριον,

83. А природни поредак је предат од Божије славе, а оно што је предато зарад међусобне славе је против природе: јер само Богу, у природи узвишеном, приличи његова слава, независно од свих створења, а нама да се смиравамо пред Богом творцем и једни пред другима, због закона онога који нас је створио. Јер то је љубав пред Богом,

ὁς νόμος θεοῦ ἐστιν· «Ἀγαπήσεις γὰρ κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν», καὶ «πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται». Ὥστε τὸ ἀγαπᾶν τὴν παρ' ἀλλήλων δόξαν ἀπιστίαν συνίστησιν. «Οὐ δύνασθε» γάρ, φησί, «πιστεύειν εἰς ἐμὲ δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαντοῦμόν ου θεοῦ οὐζ ητοῦντες.»

и пред ближњим знак, који је Божији закон: „Јер ћеш љубити Господа Бога свога из свег срца свога и ближњег свога као самог себе", и „свако ко себе узвишава ће бити понижен, а онај који себе смирава ће бити узвишен". Тако да онај који воли међусобну славу сабира безверје. Јер рече: „Не можете веровати у мене (и) узимати славу једни од других, не тражећи славу јединога Бога."

84. Πάλιν· Ἡ σωματικὴ ἡδονή, βρῶσις καὶ πόσις καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν φυσικὴν χρῆσιν καὶ τὸν νόμον τοῦ κτίσαντος λαμβανόμενα καλά, παρὰ δὲ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ καθ' ἡμετέραν γνώμην καὶ παράχρησιν γινόμενα κακά· οἷον βρῶσις καὶ πόσις, ὅσον πρὸς τὸ ζῆν καὶ σύστασιν τοῦ σώματος, καλά, ὁμοίως καὶ ὁ ὕπνος καὶ ἡ τῆς γυναικὸς χρῆσις, τὸ εἰδέναι τὸ ἴδιον σκεῦος, καλόν, τὸ δὲ πρὸς ἡδονὰς ἀλόγους κεχρῆσθαι βρώσει καὶ πόσει καὶ γυναιξὶν ἀδιαφόρως ἀλόγων δίκην πονηρόν.

84. Опет: телесно уживање, храна и пиће и остала, ако су узимана по природној употреби и закону оног који нас је створио – добра (су), а она која злоупотребом настају независно од Божијег закона, по нашем мишљењу, и злоупотреби (су) зла: таква храна и пиће, колико је (потребно) за живот и одржавање тела, добра (су) слично и сан и употреба жене, познавање свог суда, добро (је), а користити храну и пиће и жене за бесмислена уживања – без разлике бесмислена, је лукава употреба.

85. Διὰ οὖν τὴν κενὴν δόξαν καὶ διὰ τὴν ἄμετρον βρῶσιν καὶ πόσιν καὶ τὰς πορνείας ἡ φιλαργυρία, τὸ τούτων ἔρεισμα, φθόνοι τε καὶ ἔριδες καὶ πονηρίαι καὶ ψεῦδος καὶ συκοφαντίαι καὶ ἁρπαγαὶ καὶ φόνοι καὶ τὸ πρὸς τὸν πλησίον μῖσος. «Διὰ γὰρ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐψύγη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.» Πολλοὺς δὲ ἔφη τοὺς κεχρημένους

85. Дакле, због празне славе и због неизмерне хране и пића и блуда среброљубља, основа од тих, зависти и свађе и лукавства и лаж и малтретирања и грабљење и убиства и мржња према ближњем. „Зато што су се испунило безакоње, охладила је љубав многих." А говорио је о многима који уживају у бе-

τῇ ἀνομίᾳ. Ἐκ τῶν φυσικῶν οὖν ἔρχονται τὰ παρὰ φύσιν τοῦ διαβόλου προσβάλλοντος.

86. Πρὸς πάντα ταῦτα δύο δὲ ἡμῖν τρόποι μέγιστοι πρὸς βοήθειαν, τὸ βιάζεσθαι ἑαυτούς–ἔνδειγμα γὰρ ἀγάπης πρὸς τὸν θεὸν ἡ βία– καὶ ἡ προσευχή·ἔνδειγμαγὰρταπεινώσεως ἡ προσευχή. Ἐπιγινώσκοντες γὰρ τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν τὴν τοῦ θεοῦ ἐπικαλούμεθα δύναμιν. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι καὶ τὸ μὴ κρίνειν λυτροῦται ἀπὸ ἁμαρτίας· τὸ γὰρ μὴ κρίνειν ταπεινώσεως σημεῖον. Οὐδὲν οὕτως προσκαλεῖται τὴν τοῦ θεοῦ βοήθειαν ὡς ἡ ταπείνωσις. «Ἴδε» γάρ, φησί, «τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον τῆς βίας μου καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου,» καὶ «ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ ἐξελοῦ με,» δηλονότι ἐκ τοῦ πολεμοῦντός με ἐχθροῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀφροσύνης μου. Συμβάλλεται δὲ πρὸς ἀρετὴν καὶ ἡ μετὰ ἐναρέτων διαγωγή–μιμητικὸν γὰρ ζῷον ὁ ἄνθρωπος–καὶ τὸ ἀπέχεσθαι τῆς κατ' αἴσθησιν ὁμιλίας τῶν ἐρεθιζόντων· ὅσον γὰρ ἀπὸ ὀφθαλμῶν, τοσοῦτον καὶ ἀπὸ καρδίας. Δι' αὐτῶν γὰρ ἡ μνήμη τῶν αἰσθητῶν τῇ ψυχῇ γίνεται. Πρόκειται δὲ ἡμῖν, χωρίσαι τὸν νοῦν τῆς μνήμης τῶν αἰσθητῶν, ἵνα κούφῳ πτερῷ πρὸς τὸν νοητὸν ἀναπτῇ ἥλιον καὶ τῷ ἀπροσίτῳ καὶ ἀμηχάνῳ αὐτοῦ κάλλει καταυγασθῇ. Παχύνεται γὰρ νοῦς ὑπὸ τῆς μνήμης τῶν αἰσθητῶν καὶ πρὸς αὐτὰ καθέλκεται καὶ ἀφίσταται τῆς κατανοήσεως καὶ ἀπολαύσεως τοῦ νοητοῦ κάλλους· «οὐδεὶς γὰρ

закоњу. Дакле, из природних су дошли противприродни ђавольи наговори.

86. Пред свим тим, нама су два начина највећа помоћ, ограничавање нас самих – јер је сила доказ љубави према Богу – и молитва: јер је молитва доказ смирености. Они који упознају сопствену слабост призивају силу од Бога. А треба знати да је неосуђивање ослобађање од греха: јер је неосуђивање знак смирености. Нико тако не призива Божију помоћ као смирени. „Погледај", каже, „смиреност моју и муку моје снаге и опрости све грехе моје", и „погледај моју смиреност и избави ме", свакако од непријатеља који ратују против мене и од греха и лудости моје. А приноси се пред врлину са врлинским понашањем – јер је човек живо биће које имитира – и суздржавање од чулног друштва које провоцира: колико, пак, од очију, толико и од срца. Кроз њих и настаје и сећање о чулном у души. А нама предстоји, да раздемо ум од чулних сећања, да светлу птицу пожуримо према умном сунцу и да у неприступачној и неодољивој његовој лепоти буде обасјана. Јер је ум одебљао од сећања на чулне и пред истим је принуђен и одсутан је од размишљања и уживања умних лепота: „јер нико не може служити двојици госпо-

δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν.» Ἔθει κατορθοῦσιν οἱ ἄνθρωποι πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιμονῇ καὶ βίᾳ.

87. Διὰ βίας οὖν τῆς ἐξ ἀγάπης γινομένης καὶ προσευχῆς τῆς ἐκ ταπεινώσεως καὶ ἀποφυγῆς τῶν αἰσθητῶν καὶ τοῦ φυγεῖν τὴν τῶν ἀμελεστέρων συνοίκησιν καὶ τοῦ μὴ κρίνειν καὶ ταπεινώσεως καὶ τῆς τῶν ἐναρέτων συναναστροφῆς καὶ ὑπακοῆς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργασώμεθα, μὴ κρύπτοντες τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰ ἐν ἡμῖν πάθη. Πᾶν γὰρ κρυπτὸν φαῦλον, τὸ δὲ φανερούμενον φῶς ἐστιν. Οὐ γὰρ γεννᾷ ὄφις ἐν ἡλίῳ, ἀλλ' ἐν φωλεοῖς, οὐδὲ σπόρος αὐξάνει ὑπὲρ γῆς κείμενος, ἀλλ' ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος. Οὕτω καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ μὴ δημοσιευόμενοι καρποφοροῦσιν εἰς φθορὰν καὶ οἱ ἀγαθοὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ καὶ ὁμοουσίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

дара". У обичају је људима који усправно ходају сва вештина и у истрајности и у сили.

87. Дакле, кроз снагу, постајући из љубави и молитве из смирења и бега од чулних (уживања) и бежања од суживота са најнемарнијима, и од неосуђивања и смирености и врлинских дружења и послушности, себи изграђујемо спасење, не скривајући помисли и страсти које су у нама. Јер је све сакривено лоше, а оно што бива показивано је светло. Јер се не рађа змија у сунцу, него у јамама, нити усев расте положен изнад земље, већ лежи скривен испод земље. Тако и лукаве помисли, које нису објављене, доносе плодове у пропадљивост, а добре у вечни живот. Који нека сви стекнемо благодаћу Господа нашега Исуса Христа коме, са Оцем, слава заједно са свесветим и добрим и животворним и једносушним Духом, сада и увек и у векове векова. Амин.

Превод са старогрчког:
Александар Врбљанац

Примљено: 30. 9. 2013.
Одобрено: 25. 11. 2013.